Riksdagens protokoll 1992/93:31

Onsdagen den 25 november

Kl. 9.00–18.04
19.00–19.45

1 § Justering av protokoll

Aktuell debatt: Den ekonomiska politiken

Justerades protokollet för den 19 november.

2 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Skrivelserna
1992/93:145 till utrikesutskottet
1992/93:147 till kulturutskottet

Motionerna
1992/93:N36–N40 till näringsutskottet
1992/93:Jo13–Jo16 till jordbruksutskottet

3 § Aktuell debatt: Den ekonomiska politiken

På förslag av talmannen beslöt kammaren att reglerna för aktuell debatt skulle tillämpas med det undantaget att de talare förutom statsministern och Ingvar Carlsson som anmält sig skulle få ordet först efter Ingvar Carlssons tredje anförande.

Anf. 1 INGVAR CARLSSON (s):

Fru talman! I förra årets valrörelse lovade Moderaterna ökad tillväxt, fler jobb, förbättrad köpkraft, sunda statsfinanser och nya reformer. Dessa löften gav Carl Bildt förtroende att bilda regering. Denna regering lovade att Sverige skulle få ny start genom stora skattesänkningar för de bäst ställda, utförsäljning av statliga företag, fastigheter och naturtillgångar som skog, malm och vattenkraft. Regeringen låste sig extremt hårt vid denna politik, när man kallade den för den enda vägen och därmed uteslöt alla andra alternativ.

Redan tidigt stod det emellertid klart att denna politik var en återvändsgränd, och det har bekräftats den gångna veckan. Den enda vägen har misslyckats.

Detta syns också ute på arbetsplatserna, och det framgår av regeringens egna prognoser. Tillväxten minskar, jobben minskar, hushållens köpkraft minskar, och budgetunderskottet är på väg mot svindlande 200 miljarder kronor.

Jag är djupt oroad över vad som nu kommer att hända med arbete, ekonomi och välfärd. Vi kommer under många år framöver att få betala dyrt för det ekonomiska experiment som regeringen Bildt utsatt vårt land för.

Så sent som i augusti hävdade statsministern att regeringens politik skulle ligga fast. Han uppmanade svenska folket och det svenska näringslivet att hålla ut. Först i september började regeringen backa. Man gav upp planerna på massiva utförsäljningar av företag och fastigheter, och man erkände att ytterligare skattesänkningar skulle underminera statsfinanserna. Och i förra veckan tvingades Sverige ge upp den fasta växelkursen, sedan näringslivet tappat förtroendet för regeringens ekonomiska politik och spekulationerna mot kronan blivit alltmer omfattande.

Nu måste en ny ekonomisk politik formuleras, som kan få ett brett stöd hos svenska folket, i näringslivet och här i riksdagen. Mot bakgrund av att regeringen Bildt nu tvingas överge den politik som statsministern framställt som den enda tänkbara, vill jag ställa följande frågor:

1. Vilken ekonomisk politik vill statsministern föreslå i stället för den som nu har misslyckats?
2. Har statsministern för avsikt att söka ett nytt mandat för en sådan ekonomisk politik genom att utlysa nyval?
3. Om inte statsministern är beredd att pröva denna möjlighet, på vilket sätt vill statsministern skapa legitimitet hos det svenska folket och majoritet i riksdagen för en ny ekonomisk politik?

(Applåder)

Anf. 2 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Låt mig, innan jag går in på den ekonomiska politiken – och jag är säker på att jag har Ingvar Carlsson och andra med mig när jag säger det – uttrycka den avsky jag tror att vi alla känner över de dåd som har förövats mot den judiska begravningsplatsen i Stockholm. De strider mot alla de traditioner och all den humanitet som vi alldeles oavsett meningsskiljaktigheter i övrigt i denna kammare står för.

Riksbankens beslut i torsdags att låta kronan flyta innebär – det har jag sagt – ett misslyckande för de samlade nationella ansträngningarna att hålla kronkursen.

Rötterna till de ekonomiska problemen ligger, som vi vet, i två decenniers försummelser och missgrepp i den ekonomiska politiken. Men det handlar allra främst om den bittra efterbörden från 1980-talet. Det tidiga 1980-talets devalveringar misslyckades, och det sena 1980-talets överhettning och kasinoekonomi gjorde misslyckandet mångdubbelt större.

För regeringen har det varit, och förblir, i denna svåra ekonomiska situation en avgörande uppgift att återupprätta Sverige som en tillväxt- och företagarnation, för att kunna värna välfärden, för att kunna trygga jobben i framtiden, för att vi skall kunna stå starka i det nya och öppna Europa. Det

kräver en politik som är inriktad på att återupprätta förutsättningarna för arbete, sparande och företagande.

Två saker har varit och är viktiga: att förbättra för företagen – för jobben – och att spara i de offentliga utgifterna. Det finns, Ingvar Carlsson, ingen väg till framgång för Sverige i den ekonomiska politiken om man inte är beredd att stärka företagen och spara i de offentliga utgifterna.

Med ett enda undantag har vi också fått riksdagens stöd för denna politik. Det var länge sedan en regering fick igenom sin politik så ograverad i riksdagen som i vårt fall.

Men när de ekonomiska orosmolnen tornade upp sig över Europa i början av hösten, var det uppenbart att Sverige skulle bli hårdare utsatt än många andra länder just därför att vi inte hade kommit över de djupgående ekonomiska problem som vi ärvt från 1980-talet.

För regeringen var det i detta läge naturligt att söka en samverkan med det största oppositionspartiet. Och de krisöverenskommelser som träffades under hösten var av mycket stor vikt. De visar att de politiska partierna i kritiska lägen kan sätta nationens intressen före partitaktiska avgöranden.

Jag tillhör inte dem som tycker att allt i dessa uppgörelser var idealiskt. Det ligger i stora politiska uppgörelsers natur att de måste innehålla ett givande och ett tagande. Men de markerade rätt inriktning på den grundläggande politiken: stärka företagen, bl.a. genom sänkta löneskatter, få bort det stora strukturella underskottet genom främst omfattande besparingar i utgifterna.

När spänningarna i det europeiska systemet fortsatte, visade sig detta ändå inte vara tillräckligt i ljuset av de grundläggande svagheterna i den svenska ekonomin.

Vi klarade den första stormen, men den andra stormen blev Riksbanken övermäktig.

I förra veckan visste jag, liksom andra, att möjligheterna att klara situationen var begränsade. Men det var trots allt viktigt att göra ett sista försök; jag var inte beredd att stryka flagg utan en kraftansträngning.

Jag vill gärna säga att det hade varit en styrka om även Socialdemokraterna hade varit beredda att ställa upp. De valde en annan linje. Jag klandrar dem inte för det. De hade säkert sina grunder för sitt ställningstagande. Jag kan dock inte låta bli att säga att det är stötande när misslyckandet för vad som var nationella kraftansträngningar, som också Socialdemokraterna länge stod bakom, leder till skadeglädje från ledande socialdemokratiskt håll.

Att det gick som det gick kommer i det längre perspektivet kanske inte att framstå som så märkligt. 1980-talets obetalda räkningar visade sig vara mycket större än vad de flesta trott, och oron i vår omvärld gjorde avbetalningstiden dramatiskt mycket kortare.

Nu är vår uppgift att se framåt. Förutsättningarna för den ekonomiska politiken har i ett avseende förändrats, men inte nödvändigtvis i samtliga hänseenden försämrats. Våra ekonomiska problem är i grunden desamma nu som för en vecka sedan. Det är ett indirekt svar på Ingvar Carlssons fråga: Är den ekonomiska politiken i grunden densamma nu som den var för en vecka sedan?

Låt mig i punktform ge inriktningen av den ekonomiska politiken.

För det första: Inflationsbekämpningen blir nu ännu viktigare än tidigare, eftersom det annars finns risk att vi hamnar i en ond cirkel. Riksbanken har här en central uppgift. På oss ställs kravet på en finanspolitik som är stramare än tidigare. Det finns inget utrymme för lättsinne.

För det andra: Vi måste fortsätta att förbättra för företagen för att på så sätt skapa de trygga, varaktiga jobben. Vi måste få till stånd en förbättring genom nedskrivningen av kronan, framför allt för exportindustrin. Därmed bortfaller för 1993 behovet av en sänkning av löneskatterna utöver de 4,3 procentenheter som föreslagits. Behovet därefter får vi bedöma senare. Det finns behov av förbättringar för de små företagen.

För det tredje: Om vi vill undvika att låna alltmer måste vi med än större styrka spara i statsutgifterna. I budgetpropositionen kommer regeringen att redovisa förslag till betydande besparingar, aviserade besparingar kommer att tidigareläggas. Riktlinjer för arbetet därefter kommer att redovisas. Inget område får vara undantaget från prövningar när lånebehoven nu skall begränsas.

För det fjärde: Vi måste i framtiden investera mer i vägar, järnvägar och infrastruktur, men också i våra barns skola, i forskning och utbildning och allt vad därtill hör.

För det femte: Vi måste fortsätta våra gemensamma ansträngningar att bli en del av det nya och öppna Europa: EES-avtal, EG-medlemskap – därefter den ekonomiska och monetära unionen.

Regeringen är – och det är svaret på Ingvar Carlssons övriga frågor – fast och fullt besluten att fullfölja denna sin linje i den ekonomiska politiken. Vi skall inte underskatta svårigheterna; de finns ute i verkligheten – inte i regeringen och jag tror inte heller i denna riksdag. Vi kommer att fortsätta arbetet med att nå samförstånd med oppositionen – inte minst med Socialdemokraterna – på de punkter där det är möjligt. Vi stänger inga dörrar för samverkan över parti- och blockgränser i denna riksdag.

Jag kan förstå att Socialdemokraterna vill utnyttja det uppkomna läget genom att spekulera i nya regeringar, spekulera om nyval som man i grunden förmodligen inte vill ha eller genom att i största allmänhet ifrågasätta det mesta och slamra i dörrar. Det är frestande och det har sin tid. Men jag är ganska övertygad om att när dessa spekulationssvalor har flugit förbi, och det är uppenbart att de egentligen inte leder till någonting, kommer attityden att förändras; vad de än säger i dag skall de veta att dörren från vår sida står öppen i morgon.

Den politiska striden har sitt värde. Jag är den siste att förneka det – ibland tillhör jag de första som kastar sig in i den. Samverkan har också sitt värde. Även om det nu råkade bli så i torsdags, att vi gick olika vägar, tror jag att det vore fel och på lång sikt mindre bra för Sverige, om vi i den situation som nu uppstod skulle riva alla broar och stänga alla dörrar.

Regeringen kommer att fullfölja sin politik med kraft och styrka. Så småningom kommer man i riksdagspartierna att inse att när det gäller de grundläggande dragen i denna ekonomiska politik finns det faktiskt inte något alternativ. Om vi skall klara jobben, sysselsättningen och tryggheten måste vi förbättra för företagen. Därmed får vi den tillväxt som jag är övertygad om

att det finns mycket goda möjligheter till. Om vi skall undvika att sätta våra barn i skuld genom att låna alltmer till statsfinanserna måste vi spara i de offentliga utgifterna, och spara mer än vad vi har gjort hittills.

Min fråga till Ingvar Carlsson, efter det att jag har givit besked om den ekonomiska politiken, är: Kan Ingvar Carlsson hålla med om vikten av en ekonomisk politik som förbättrar för företagen, och därmed räddar jobb, och som sparar i de offentliga utgifterna, och därmed förhindrar att vi sätter framtiden än mer i skuld än vad vi redan har gjort?
(Applåder)

Anf. 3 INGVAR CARLSSON (s):

Fru talman! Jag känner verkligen ingen skadeglädje. Jag känner djup oro över den mycket svåra situation som hundratusentals människor befinner sig i; arbetslösa människor som inte klarar sin hyra, som har svårt att få det att gå ihop och som känner förtvivlan. Det är de människorna jag bekymrar mig för just nu.

Det slår mig, när jag den senaste veckan har lyssnat på statsministerns alla styrkeord och omskrivningar, att Carl Bildt använder många ord från krig och flotta: hålla ut, stryka flagg, fast kurs, flaggan i topp. Det låter ungefär som om Carl Bildt läser upp en gammal soldatinstruktion. Carl Bildt tycks tro att han är någon sorts fältherre: tapper som Döbeln vid Jutas. I själva verket är Carl Bildt chef för en regering som har tvingats överge sin ekonomiska politik.

Det tredje krispaketet i torsdags var inget hjältedåd. Det bekräftade bara ett misslyckande. Regeringen Bildt investerade allt sitt förtroende i "den enda vägen". Man låste fast sig totalt och avvisade självsäkert allt samarbete över blockgränserna.

Denna regering är den mest kompetenta som vi någonsin har haft, som statsministern så blygsamt uttryckte det kort efter regeringstillträdet. Ett år senare har denna regerings ekonomiska politik fullständigt misslyckats. Därtill tvingades Sverige överge den fasta växelkursen trots att Socialdemokraterna lämnade regeringen ett rikt stöd.

Är det verkligen statsminister Bildts mening att regeringen skall gå vidare som om ingenting hade hänt? De besked som statsministern gav här i allmänna ordalag är ju inte av något värde. Vi fick besked om att det inte blir något nyval, man tänker inte söka någon ny legitimitet. Man hoppas att man här i riksdagen skall få stöd för sin politik. Samtidigt ser vi att det i fråga efter fråga, där vi träffade överenskommelser i det första och andra krispaketet, är svårt att få regeringen att uppfylla det vi kom överens om. Börja i den ändan, Carl Bildt, om ni vill träffa fortsatta överenskommelser med Socialdemokraterna. Samtidigt är det slående hur aningslöst statsministern har uttalat sig om ekonomin. Det är faktiskt katastrofala felbedömningar som Carl Bildt har gjort bara det senaste halvåret.

Jag skall ta några konkreta exempel. I maj skrev Carl Bildt i Dagens Nyheter: Vi har ett i grunden sunt finansiellt system. Vi har fördelen av att ha stora stabila kommersiella banker.

Några månader senare är den största bank- och finanskris som vi upplevt i vårt land ett faktum. I partiledardebatten, i denna talarstol, i juni i år sade

Carl Bildt: Sällan har så mycket av så stor betydelse skett på så kort tid, som under detta år. Vi kan i dag säga att Sverige äntligen är på väg in i 90-talet, med dess rika möjligheter.

Vid den tidpunkten hade vi Socialdemokrater redan påbörjat ett omfattande internt arbete, för att se vilka besparingar och inkomstförstärkningar som kunde bli nödvändiga och som med kort varsel kunde sättas in mot bakgrund av den ekonomiska nedgången och det galopperande budgetunderskottet.

I Aktuellt den 23 augusti – och nu kommer vi närmare och närmare – sade Carl Bildt: Vi har bättre styrsel på den ekonomiska politiken än vad Sverige haft på mycket lång tid, och det ser vi också i att förtroendet börjat återvända. På reporterns fråga om stigande räntor svarade statsministern: Det är mycket semesterspekulation av semestervikarier. Uppenbarligen begrep semestervikarien bättre än statsministern vad som var på gång. Dagen därpå kom den s.k. svarta måndagen, när räntorna sköt i höjden.

Den 17 september skrev Carl Bildt i en debattartikel: De som ropar på krispaket har glömt vilka spår sådana försök till snabba klipp tidigare har satt i landets ekonomiska struktur. Det var dagen efter att Riksbanken höjt räntan till 500 %. Aldrig har en svensk statsminister på så kort tid gjort så många tvärsäkra uttalanden, som visat sig vara så felaktiga.
(Applåder)

Anf. 4 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Får jag uttrycka min tillfredsställelse över att Ingvar Carlsson trots allt tar avstånd från de uttryck för skadeglädje som vi faktiskt har sett från socialdemokratiskt håll. Det erkännandet ger jag gärna att det inte är Ingvar Carlsson som jag syftar på när jag talar om skadeglädje. Men det har varit stötande, tycker jag, därför att den situation som Sverige befinner sig i är ekonomiskt allvarlig. Det kan vara frestande att knipa partipolitiska poäng – det är oppositionens uppgift – men skadeglädje tillhör inte det som vi bör ägna oss åt.

Den ekonomiska politik som krävs för att ta Sverige genom den besvärliga övergången från 1980-talets problem till de möjligheter som fortfarande finns på 1990-talet är den ekonomiska politik som jag har redovisat här i dag. När Ingvar Carlsson citerar mig, när jag säger att det inte har varit bättre styrsel på den ekonomiska politiken på mycket länge i Sverige, är detta ett faktiskt konstaterande. Bakom oss ligger ett 1980-tal, som innebar det stora – och av dess upphovsman så väl dokumenterade – haveriet för den tredje vägens ekonomiska politik.

Jag kan citera nästan hur många socialdemokratiska ekonomer som helst, som vittnar om att det är där som grunderna till de ekonomiska problemen ligger. Jag har här tidskriften Tiden där Klas Eklund för bara några månader sedan t.ex. säger: Jag vill understryka att dagens problem, såsom hög arbetslöshet och finanskris i första hand är en följd av 1980-talets överhettning och inflation. Vi var åtskilliga som då varnade för att det skulle gå åt helvete om vi inte lyckades bryta inflationen. Nå, vi lyckades inte få ned inflationen, och nu går det följdaktligen åt helvete.

Jag håller med Klas Eklund i analysen, även om jag inte uttalar mig så,

vart det kommer att gå. I samma nummer av tidningen säger LO-ekonomen Dan Andersson att socialdemokratin just nu saknar ett bra och trovärdigt alternativ till den borgerliga regeringens politik.

Ingvar Carlsson, efter tre år tog vi, de borgerliga partierna, över regeringsansvaret. Då hade den ekonomiska politiken farit fram och tillbaka, mellan haverier, misslyckanden och lappkast. Det var en svår situation. Jag gjorde alldeles klart under valrörelsen, som vi hade under förra året, att vi hade grundläggande problem och att vi stod inför många stora svårigheter. Jag anklagades för svartmålning av dem som hade gjort skönmålningen till i det närmaste politisk ideologi.

Därefter har vi lagt fast en ekonomisk politik, som innebär att vi måste förbättra för företagen, därför att det endast är så vi kan få fram jobben. Jag efterlyser fortfarande Ingvar Carlssons svar på frågan: Är detta rätt eller fel? Vad är socialdemokratins alternativ?

Jag sade: För att förhindra att staten sätter sig i skuld med miljard efter miljard är det nödvändigt att börja spara i de offentliga utgifterna, i statsutgifterna. Socialdemokratin har mestadels sagt nej, men det finns nu en ökad insikt. Min fråga är fortfarande: Är socialdemokratin med på att vi fortsätter att spara i de statliga utgifterna?

Dessa två hörnpelare i politiken ligger fast och måste ligga fast. Det finns i denna del inget alternativ. Ingvar Carlsson frågar: Skall den ekonomiska politiken fortsätta som om ingenting hade hänt? Självfallet inte! Någonting har ju hänt. Vi har förlorat det viktiga instrumentet i inflationsbekämpningen, nämligen den fasta valutapolitiken. Jag beklagar det, och jag har inte stuckit under stol med att det var ett misslyckande, inte bara för regeringen, utan – även om det kan kännas ofint att påpeka det – för en del andra som också stod på den bastionen. Det var ett misslyckande. Vi har förlorat ett mycket viktigt instrument, nu får vi skaffa oss andra instrument för att hålla inflationsförväntningarna nere. Och det kommer vi också att göra.

Så till de politiska konsekvenserna. Inledningsvis sade jag att jag förstår att socialdemokratin har ett intresse av att ställa till litet buller genom att antyda än det ena än det andra, exempelvis nyval. Min fråga till Ingvar Carlsson är: Om ni är intresserade av nyval, varför utnyttjar ni inte då era möjligheter till misstroendeförklaring här i kammaren? Då får vi se hur utfallet blir. Jag är övertygad om att vi har den politiska kraften och den parlamentariska styrkan att fullfölja den ekonomiska politik som är vår möjlighet att ta oss igenom sviterna av åttiotalskrisen. Vi får då exakt det som Ingvar Carlsson sade när han citerade mig, nämligen fler trygga jobb. Möjligheten är inte sämre i dag att få bättre ordning i de statsfinanser, som Socialdemokraterna lämnade efter sig, och att få ett Sverige som står starkt i den europeiska konkurrensen.

Med den inriktning av den ekonomiska politik som är regeringens, kring vilken vi kommer att arbeta för största möjliga samförstånd, tror jag att vi har ganska hyggliga möjligheter att redan under denna mandatperiod visa att vi har tagit oss igenom de värsta sviterna av 1980-talets misslyckande. Jag tror också att vi redan mot slutet av denna mandatperiod tydligt kommer att se att nedgången i svensk ekonomi, i dessa grundläggande avseenden, har vänt och att politiken var och fortfarande är riktig.

(Applåder)

Anf. 5 INGVAR CARLSSON (s):

Fru talman! Nu var Carl Bildt väldigt oförsiktig. Carl Bildt avslöjade nämligen att det han kan tänka sig är att regera vidare med hjälp av Ny demokrati. Han säger: "Det spelar inte någon roll om ni kräver misstroendevotum – vi kommer ändå att klara oss, för vi har Ny demokrati." Vi socialdemokrater vill ha ett nyval, men det är statsministern som har det vapnet i sin hand, och vi har fått beskedet: "Ni har bara att gå via misstroendevotum, och då klarar vi oss med hjälp av Ny demokrati." Jag undrar hur Bengt Westerberg känner sig just nu.

Vi har redovisat vår ekonomiska politik i vår motion. Den enda ljuspunkten i det Carl Bildt har sagt i dag är att man nu uppenbarligen är beredd att acceptera att satsa på investeringar, som vi krävde redan i våras. I övrigt har vi inte fått några konkreta besked, mer än allmänna ord, om vad regeringens ekonomiska politik kommer att innebära. Däremot finns den socialdemokratiska ekonomiska motionen, och den kommer att vara vår grundval i det fortsatta handlandet.

Visst kan vi diskutera 80-talet. Moderaterna var inte mindre intresserade av avreglering av kapitalmarknaden, som ledde till den våldsamma kreditexpansionen. Moderaterna ville ha en lösare, svagare finanspolitik än Socialdemokraterna. Och vad gjorde Moderaterna när vi hade en regeringskris? Jo, de sade: "Vi stöder inte en regering som är på fallrepet." Det var Moderaternas insatser för att klara de ekonomiska kriserna. Det var Moderaternas insatser för att ställa upp för landet. Så var verkligheten den gången.

Visst kan Carl Bildt kritisera den socialdemokratiska politiken på 80-talet. Visst kan jag kritisera de borgerliga regeringarna på 70-talet. Men det leder knappast framåt. Det är den sittande regeringens uppgift att lösa de problem som vi nu har. Carl Bildt kan inte uppträda som oppositionspolitiker längre, även om han gjorde med det i den första debatt som vi hade i kammaren. Carl Bildt är statsminister och skall ta ansvar i den egenskapen. Jag har tagit ansvar långt utöver vad som är vanligt för en oppositionsledare. Nu gäller det att visa ansvar och politiskt ledarskap. Ordfyrverkerier imponerar inte längre på svenska folket.

Jag vill fråga Carl Bildt: När gav en moderatledare i opposition motsvarande stöd till en socialdemokratisk regering som jag har gett till den nuvarande regeringen? Det skedde inte under min tid, det skedde inte under Olof Palmes tid och det skedde inte under Tage Erlanders tid.

Jag tror att det är så, fru talman, att Moderaterna är ute tio år för sent med sina nyliberala idéer. De idéerna har redan prövats och misslyckats i Storbritannien och i USA. Det går inte att svälta sig ur den djupa kris som vi nu befinner oss i. Det har man insett i USA och i Japan, och inom EG talar man nu om behovet av ett samlat initiativ mot arbetslösheten och ett gemensamt stimulanspaket. I Europa håller politiken på att återupprättas, och det är de idéer som socialdemokratin, och förhoppningsvis socialliberalismen, står för som nu har vind i seglen.

I detta läge vore det minst sagt sorgligt om extrema marknadsförespråkare skulle få styra Sverige. Det är något av ödets ironi att den marknad som Moderaterna hyllar har underkänt regeringen Bildts ekonomiska politik.

Vi Socialdemokrater menar att vi måste både arbeta och spara oss ur kri-

sen. I vår ekonomisk-politiska motion har vi visat hur vi kan få i gång hjulen, hur vi kan få fart på Sverige igen och hur vi kan undvika utslagning av företag och en förödande massarbetslöshet. Vi vill satsa på investeringar. Vi vill att människor skall arbeta och utbilda sig i stället för att passivt gå och stämpla. Vi vill inte minst fördela krisens bördor rättvist. Jag är övertygad om att vi med en sådan politik kan återskapa den optimism och den framtidstro som vårt land behöver.

Carl Bildt har försökt att få det att framstå som om det finns en chans för krispaket 3. Han insinuerar även i denna debatt att det hela skulle ha löst sig om bara Socialdemokraterna hade ställt upp.

Inte en enda av de experter som jag tillfrågade gav detta krispaket en chans. Jag hade ändå kvällen före, på onsdagskvällen, samlat vår riksdagsgrupp till ett möte för att ta ställning till förslag från regeringens sida, men vi fick inget förslag. Vi vet hur de borgerliga partiernas riksdagsgrupper, enligt Svenska Dagbladet, reagerade mot det meningslösa möte de hade. Vi fick ett förslag kl. 02.30 på natten, och marknaden skulle öppna några timmar senare. Det förslaget var dömt att misslyckas. Mer än 120 miljarder hade redan runnit ut ur landet.

Vi ställde upp så länge det fanns någon rimlig chans att klara detta. Vi gick längre än något annat oppositionsparti i något land har gjort, enligt Financial Times. Jag tycker därför att ett klarare och tydligare erkännande från statsministern hade varit på sin plats i dagens debatt.

Fru talman! Det sätt på vilket regeringspartierna nu har drivit igenom debattordningen innebär att jag nu har 3 minuter kvar av de 57 minuter som återstår, och därför har jag inte stora möjligheter att delta i resten av debatten.

(Applåder)

Anf. 6 LARS LEIJONBORG (fp):

Fru talman! Det är lågkonjunktur, och det går dåligt för Sverige. Men det är viktigt att alltid komma ihåg att det gick dåligt för Sverige också när det var högkonjunktur. Vare sig världsmarknaden har ropat efter våra produkter, som på 80-talet, eller efterfrågan har varit svag, som nu och på 70-talet, har det gått sämre i Sverige än i andra jämförbara länder. Vi måste alltså bekämpa två problem samtidigt: konjunkturen och de mera grundläggande faktorer som gör att vi släpar efter också i högkonjunktur.

Socialdemokraterna har ofta en speciell historiesyn. De hugger av historien och börjar sent. Det är t.ex. vanligt att de nu skildrar händelseutvecklingen från hösten 1991, som om allt dessförinnan var frid och fröjd, som om stoppaketet aldrig hade förekommit, som om omfattande sparinsatser hade gjorts redan tidigare. Rekord i den vägen tar väl Allan Larsson i sin artikel häromdagen, där han antyder att Sveriges problem började i oktober. Allt var tydligen gott och väl fram till krispaket 2, men därefter tornade alla problem upp sig.

Felet med devalveringen är att den kan lindra den tillfälliga krisen men också kan förvärra den långsiktiga krisen. Till våra strukturella problem har nämligen hört bilden av Sverige utomlands, att vi tar till devalvering så fort

vi får problem. Det var synd att vi måste devalvera. Det var synd att den politiska kraftsamlingen inte klarade ännu en utmaning.

Till skildringen av alla experters bedömning, som Ingvar Carlsson talade om, kan jag tillägga ett uttalande i en tidning från en person i EG-kommissionen: Det var synd att ni misslyckades när ni var så nära.

Jag kan naturligtvis inte bevisa att t.ex. Ian Wachtmeisters upprepade tal om devalvering och flytande krona eller Socialdemokraternas obenägenhet att ställa upp för krispaket 3 förorsakade eller starkt bidrog till Riksbankens beslut i torsdags, men ni kan inte heller bevisa motsatsen. Min poäng är att dessa båda ageranden – de skall inte jämföras inbördes, men båda kan ha haft en inverkan på beslutet – var felaktiga, oavsett resultatet.

Nu får vi komma ihåg visan som säger "minns i november den ljuva september". Det fanns en tid då alla slöt upp bakom försvaret av kronan och då det träffades unika uppgörelser över blockgränsen. Nu har vi devalverat, och det är illa nog, men låt oss inte göra ont värre genom att återgå till en politisk kubbning – det förvärrar bara våra problem. Det vi nu måste lyckas med är att mödosamt bygga upp det långsiktiga förtroendet för svensk ekonomi igen.

I detta perspektiv tycker jag att det har funnits några oroande inslag de senaste dagarna, Jag har redan nämnt Allan Larssons artikel. Låt mig också nämna de ställningstaganden som tydligen gjordes på den socialdemokratiska partistyrelsens möte i fredags.

Jag tror att många har svårt att förstå varför det just nu, efter den höst vi just har upplevt, känns angeläget för Socialdemokraterna att damma av de gamla resonemangen om högerspöke och stämpla ut Carl Bildt som omöjlig i samarbetssammanhang. Det är just höst. Vi har sett en moderatledare som medverkat i breda krisuppgörelser, som har givit upp moderata hjärtefrågor, bl.a. för att tillmötesgå Socialdemokraterna. Om lönen för en moderatledare som skär i försvaret och skjuter upp skattesänkningar och privatiseringar blir att bli stämplad som omöjlig samarbetspartner kommer många, tror jag, att tycka att det är orättvist.

När Ingvar Carlsson nu försöker bunta ihop regeringen med Ny demokrati är det viktigt att komma ihåg att det blir problem för regeringen först i det ögonblick som socialdemokratin bestämmer sig för att samverka med Ny demokrati. Det vi har sett i höst är ju det slutliga beviset för att den här regeringen inte är beroende av eller utlämnad till Ny demokrati.

Det är klassiskt att man, när man diskuterar mer långsiktig ekonomisk politik, rycker på axlarna och säger: På lång sikt är vi alla döda. Och det är ju sant. På lång sikt är *vi* alla döda. Men våra barn och barnbarn lever. Som statsministern var inne på måste vi ibland se ekonomisk politik också i det perspektivet. Under lång tid har vi löst våra problem genom att vältra över dem på kommande generationer. På kort sikt kan det vara lättvindigt att devalvera. På kort sikt kan det också vara roligt för ett politiskt system att återgå till den vanliga kubbningen. Men någon gång måste vi försöka lösa de långsiktiga problemen – för vår skull men också för våra barns och barnbarns.

(Applåder)

Anf. 7 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Riksdagen har tidigare fastställt regler för den här typen av debatter. Inför dagens debatt har Socialdemokraterna vägrat att acceptera de fastställda reglerna och det har antytts att vi andra från regeringspartierna inte borde delta i debatten. Jag vill, fru talman, säga att jag upplever det som stötande. Man visar därmed förakt för alla oss andra, när vi vill utnyttja Sveriges viktigaste talarstol.

Politiker har ansvar för att skapa framtidstro. Stagnation skall vändas till utveckling och nya möjligheter, där vi över partigränserna kan bygga något gemensamt.

Höstens två krispaket har visat att vi kan ta gemensamma tag bara viljan finns. Det ger oss anledning att oftare söka efter det som förenar i stället för att prioritera det som skiljer.

Vi får inte låta förra veckans misslyckande med att nå enighet kring en räddningsaktion för den svenska kronan övergå till konfrontation för konfrontationens egen skull. Jag hoppas att Socialdemokraterna inte river de broar som vi gemensamt har nytta av här i landet. Men det verkar nu som om Socialdemokraterna flyr undan sitt ansvar och försöker avleda intresset från sina egna misslyckanden under 1980-talet. Men arvet från 1980-talets inflationsekonomi förskräcker och ligger som ett tungt ok över svenska folket.

Eftervården av den påtvingade devalveringen måste nu ges allra högsta prioritet. Misstagen från 1982 års devalvering får inte göras om under 1990-talet.

En flytande kronkurs innebär på intet sätt att de grundläggande problemen i den svenska ekonomin försvunnit. Obalanserna finns kvar. Arbetslösheten måste bekämpas och budgetunderskottet pressas ned.

Förnyelsen av den offentliga sektorn måste fullföljas med stärkt grundtrygghet och ökad valfrihet som viktiga mål. Kraven på en rättvis fördelningspolitik är i det sammanhanget viktiga.

Det är viktigt att alla – politiker, fackföreningsföreträdare, arbetsgivare och den breda allmänheten – inte nu ger upp krismedvetenheten för att vi fått en tillfällig lättnad genom en flytande växelkurs.

Åtgärder för att förhindra en växande inflation måste även fortsättningsvis inta en framskjuten plats på den ekonomisk-politiska agendan. Vi får inte låta inflationen medverka till en ny kasinoekonomi av 1980-talets modell.

En återhållsam, ansvarsfull och snabb avtalsrörelse är nu nödvändig för att skapa en långsiktigt uthållig ekonomisk politik. Arbetsmarknadens parter har därför ett stort ansvar i dessa dagar.

Vi måste få ned räntenivån. Annars slår den höga räntan ut företag och arbetstillfällen och krossar ekonomin för tusentals hushåll. Detta förutsätter en fortsatt stram finanspolitik och en reducering av det strukturella budgetunderskottet genom betydande besparingar. Jag kan, fru talman, instämma i det statsministern tidigare sade om behovet av en stram finanspolitik. Men frågan är: Orkar Socialdemokraterna ställa upp?

Investeringarna i näringslivet är i dag nästan obefintliga. Det måste vi ändra på. Investeringarna måste stimuleras för att vi skall få fart på hjulen i

svensk ekonomi. Då måste vi också pröva vissa selektiva åtgärder. Sverige behöver en aktiv och offensiv industripolitik.

De mindre och medelstora företagen måste stimuleras. Som ett led i det arbetet bör skatter och avgifter för egenföretagare och fåmansföretag omedelbart sänkas till en nivå som är likvärdig med övriga företags. Småföretagen skall inte beskattas hårdare än de stora företagen! Vill Socialdemokraterna medverka till en sådan lösning? Eller är Socialdemokraterna fortfarande – som ofta tidigare – storföretagens fångar?

Omfattande förstärkningar av miljövänliga kommunikationer och annan infrastruktur måste främjas. Hela landets produktionsförutsättningar måste tas till vara i en aktiv politik för regional utveckling.

I en exportledd tillväxt finns alltid risk för ökad koncentration i samhället. I spåren efter 1982 års devalvering medverkade Socialdemokraterna till en massiv flyttlasspolitik. Det får inte upprepas under 1990-talet.

När svenska folket nu tvingas betala för 1980-talets politiska misstag ökar kraven på att bördorna skall fördelas rättvist. Därför är det viktigt att grundtryggheten i våra olika socialförsäkringssystem säkras.

Fru talman! Vi måste här i parlamentet skapa en bred politisk samling för landets bästa. Det är Centerns strävan att nå breda lösningar. Socialdemokraterna har nu – på samma sätt som man gjorde i september – chansen att visa att man sätter landets främsta före partitaktiska motiv.

Produktiva insatser för arbete, för en uthållig tillväxt, är grunden i en stark ekonomi. För att bryta den onda spiralen av pessimism och passivitet krävs det nu åtgärder för arbete och aktivitet. Så skapar vi framtidstro i vårt land. (Applåder)

Anf. 8 GÖRAN HÄGGLUND (kds):

Fru talman! Det här debatten har initierats av det socialdemokratiska partiet. I partiets begäran om debatten skrev man att resultatet av regeringens – och här menar man faktiskt den nu sittande regeringens – politik har blivit att produktionen sjunker, arbetslösheten ökar och köpkraften försämras.

Det resonemanget skulle självfallet kunna vara rimligt om den nuvarande regeringen hade innehaft regeringspositionen under en längre tid. Nu är det ju som bekant så att Socialdemokraterna har varit i regeringsställning under nio av de tio senaste åren. Det vore klädsamt om Socialdemokraterna inför kammaren och inför svenska folket ville erkänna att de har ett betydande ansvar för den uppkomna situationen. Statsministern har tidigare nämnt ett flertal socialdemokratiska ekonomer och debattörer som har vågat erkänna det, och jag tror faktiskt att det skulle underlätta debatten framöver.

Den akuta krisen, och för övrigt hela höstens kriser, beror på 20 års försummelser när de gäller att ta itu med de grundläggande problemen i svensk ekonomi. De fördelar som vi vann genom de fem devalveringarna i slutet av 70-talet och början av 80-talet utnyttjades inte för att genomföra de nödvändiga förändringarna. Allt såg bra ut: arbetslösheten pressades ned, industrin gick för högvarv och tjänade bra med pengar, lönerna ökade och vi beslutade om nya kostnadskrävande reformer. Men vi vidtog inte de növändiga åtgärderna när de bästa förutsättningarna fanns. Då borde vi ha gjort det.

För en tid sedan berättade ekonomiprofessorn Assar Lindbeck i ett TV-

inslag en anekdot som han tyckte stämde väl in på många politiker. Han berättade om en man som föll från tjugonde våningen i en skyskrapa. När han passerade andra våningen, snabbt på väg mot nedslaget, konstaterade han: So far so good – så långt allting väl! Det finns en risk för att vi som politiker agerar på det här sättet. Vi väntar tills vi slår i gatan, eller nästintill, innan vi vidtar åtgärder. Jag tycker att den politiska situationen under många år kan beskrivas på detta sätt.

När den borgerliga regeringen tillträdde hade man först att försöka bryta ner den felaktiga bild som Socialdemokraterna försökt etablera om "vändpunkten" och "ljuset i tunneln". Som bekant behöver inte det ljus som man ser längre fram i tunneln med nödvändighet vara mynningen utan det kan precis lika gärna vara ett mötande tåg. Så var fallet, bildligt talat, för svensk ekonomi den här gången.

De fördelar som devalveringarna skapade var uppätna i slutet av 80-talet. I den nya regeringens första budget föreslogs rejäla besparingar. Det följdes upp i kompletteringspropositionen. Under tiden fram till det att krisen blev akut på höstkanten valde Socialdemokraterna att säga nej till i stort sett alla besparingsförslag som regeringen presenterade. Så småningom blev krisen uppenbar för alla. Socialdemokraterna ställde förtjänstfullt upp på många – även för partiet – svåra beslut. Många med både svenska och internationella mått mätt betydande besparingar genomfördes. Men det visade sig inte räcka. Kronan tilläts flyta.

Även om det är ett misslyckande att den fasta kronkursen inte kunde hållas, finns det självklart kortsiktiga fördelar med den nu uppkomna situationen. Det finns förutsättningar för att räntorna skall sjunka, och det finns stora möjligheter för exportberoende industriföretag att återvinna förlorade marknadsandelar.

Den faktiska devalveringen har dock i sig inte löst några problem utan lindrar egentligen bara symtomen. Det är precis lika angeläget som någonsin tidigare med en politik som minskar och helst eliminerar det strukturella budgetunderskottet. Det måste vi ha lärt oss av 80-talet och de försummelser som gjordes då.

Trots allt tror jag att det är viktigt att vi inte tittar för mycket i backspegeln. Vi är på väg mot framtiden. Historien är som den är. Vi måste se framåt. Det politiska systemets trovärdighet beror på hur vi lyckas hantera den ytterligt svåra situation som vi befinner oss i.

Det finns ett betydande värde i att partierna gemensamt ser framåt och arbetar tillsammans i stället för att bekämpa varandra. De två första krispaketen visar att det går då bara viljan finns. Det politiska systemet kan i sina bästa stunder t.o.m. överträffa det som förväntas och begärs.

I dag är så gott som alla överens om att marknadsekonomin är det instrument som bäst kan trygga vår välfärd och vår gemensamma framtid. Det gäller trots att baksidan av 80-talets klipp- och spekulationsekonomi är uppenbar för alla. För att inte slå över i en rå kapitalism behöver marknadsekonomin fungerande korrektiv som inrymmer begrepp som hederlighet, ansvarstagande, rättvisa, sparande och ett ansvarsfullt förvaltande av våra begränsade miljöresurser. Häri ligger en av framtidens stora utmaningar – att hitta

ramarna för marknadsekonomin. Det är det bästa instrumentet, men det behövs ramar.

I den nu aktuella situationen gäller det att hålla kvar inflationen på en låg nivå. Arbetsmarknadens parter spelar en avgörande roll. Det gäller att pressa ned räntorna och arbetslösheten och självklart att komma till rätta med obalanserna i budgeten.

Från kristdemokratiskt håll är vi beredda att gå långt när det gäller att göra besparingar för att i övrigt uppnå dessa mål. Vi vill göra det samtidigt som vi slår vakt om de sämst ställda. Jag tror att svenska folket mot bakgrund av budgetunderskott och statsskuld är berett att bära omfattande besparingar om de upplevs som rättvisa.

Fru talman! Framöver kommer det säkert att finnas rika tillfällen för partier som vill skära pipor i vassen. Men det är oansvarigt att ställa sig vid sidan av det mödosamma arbetet med att renovera den svenska ekonomin är oansvarigt. Jag hoppas att vi kan få en diskussion och en bred uppslutning kring en gemensam ekonomisk strategi framöver.
(Applåder)

Anf. 9 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Fru talman! Vi har just hört nästa kapitel i min bok Krokodilerna. Jag ber att få tacka för detta. Det var krokodilernas kamp mellan herrar Bildt och Carlsson, som numera betvivlar varandras kompetens men inte sin egen. Resonemangsäktenskapet har nu spruckit, och vi andra frågar oss, nu när det snart är jul, om det blev något av paketen. Tänker någon stå för någonting? undrar folk. Frågan är om de har fått något svar i dag. Ingvar Carlsson klagar på att han inte har tid, men han kanske har tid att svara när det gäller det första och det andra paketet.

Den 14 oktober lade jag fram ett mycket bra förslag i den här kammaren. Det betecknades som uselt. Förslaget handlade om att man skulle skära ordentligt i det strukturella budgetunderskottet, och att samtidigt göra en dynamisk satsning i vårt samhälle och att sänka räntan. Det betyder att man skall låta kronan flyta. Som en offensiv åtgärd – genomförd av Sveriges regering, gärna med stöd av Socialdemokraterna – hade detta fått mycket stor effekt. Det handlar inte om att devalvera, herr Leijonborg. Att låta kronan flyta är något helt annat. Det viktiga är att det skulle ha varit en offensiv, välförankrad åtgärd. Då hade det varit mycket bättre, och den här debatten skulle ha låtit på ett annat sätt.

Men i stället sade de stora krokodilerna: O nej, ve och fasa, det här går inte! Därefter gasade Bildt och Carlsson iväg tillsammans. Observera detta! Den enda vägen, den tredje vägen eller den nya vägen gick rakt in i en bergvägg, som inte ens en riksdags-Rambo kunde flytta på. Vanligt folk skulle möjligen väja när de ser en sådan bergvägg, men det gjorde man inte. Frågan är vem man skall kritisera mest. Skall man kritisera dödspiloten eller kartläsaren?

Jag tycker nog att kartläsaren Ingvar Carlsson är sämst, eftersom han hoppar av inför sista fartsträckan och pekar på piloten när denne kraschar. Dessförinnan hade Ingvar Carlsson själv lagt egna lik i lasten, sprutat litet olja på

framrutan, grävt sönder vägen tillsammans med facket och hällt flygbensin i tanken.

Det gäller nu att se framåt på vad kamikazepiloten Carl Bildt kommer att göra. Han överlevde nämligen, vilket är ovanligt i just den branschen. Frågan är om han nu skall borsta av dammet och sätta sig i en ny bil och köra med förbundna ögon i stället med följande förklaring: Det har ju gått förr. Vi har blundat och kört tidigare, och det brukar gå bra. Vägen känner vi. Den går bara rakt på.

Men si, ingen vet hur vägen går och vad som döljer sig bakom nästa krök. Det finns ingen karta, även om Bengt Westerberg sitter och läser på den hela tiden.

Låt oss därför gå ur bilen ett ögonblick och se på verkligheten. Frågan är om minoritetsregeringen, herr statsminister, skall intala sig att den har majoritet. Det gjorde den för ett år sedan. Det är intressant att se om den tänker göra det nu. Jag har tidigare rekommenderat en studieresa till Danmark. Det reses mycket i denna kammare. Ni kan sticka ner till Danmark på ett par dagar och få en extra lektion i minoritetsregerande. Danskarna brukar ju klara det.

Jag tror att det är farligt att släppa ut den ena proppen efter den andra utan att ha skapat en parlamentarisk majoritet. Då kan man, så att säga, gå på en propp själv.

I det här läget tycks det egentligen bara finnas Ny demokrati att tala med. Vi är hemskt tacksamma för att vi har nämnts vid namn i något anständiga sammanhang här. Det är första gången så sker. Det tar sig.

Jag hoppas nu att inte kända soffkomplex och andra barnsligheter skall styra regeringens agerande. Jag tror att regeringen måste lösa sina egna interna problem om den skall vara med och lösa Sveriges problem.

Ingvar Carlsson undrade hur Bengt Westerberg känner sig. Det undrar jag också. I övrigt tänker kanske Ingvar Carlsson och jag olika.

Vad föreslår då Ny demokrati? Ja, en hel del saker. Jag hinner inte gå in på alla nu. Är det några som har litet tid på sig är det vi andra.

Men låt mig ta upp några viktiga punkter. Riksbankschefen Bengt Dennis och regeringen måste föra en lågräntepolitik. Riksbanken bestämmer den korta räntan, vilken borde komma ner till 5–6 %. Marknaden, verkligheten, bestämmer den långa räntan, som kanske hamnar på 8, 9 eller 10 % – det är svårt att uttala sig därom. Svenska kronan kommer ytterst att värderas utifrån Sveriges produktivitet och kostnadsläge – alltså inga kostnadshöjande löner.

Villkora stöden till bankerna! Jag har en lång lista med förslag till andra åtgärder som kanske skulle få i gång jobb. Kanske hinner jag med det senare här. Jag upprepar: Villkora stöden till bankerna, så att de inte kan tacka för skattebetalarnas hjälp och för de garantier som de fått genom att döda sina egna kunder. Det är ju vad de sysslar med nu. Kräv en motprestation! Gå på de otroliga differenserna mellan ut- och inlåningsräntorna, som är ett jätteproblem!

Sätt också fart på riskkapitalbolagen! Och sist men inte minst: Modernisera arbetsrätten! Det är genom en modernisering av arbetsrätten som man kan få fart igen på de riktiga jobben. Det finns dynamiska effekter. Jag åter-

kommer senare till den saken. Det finns också pengar att spara. Det finns heliga kor – flyktingpolitik, bistånd och organisations-, press- och partistöd – som man kan attackera. Där finns det 50 miljarder kronor att karva i.

Därmed är det slut på min taletid, men jag återkommer.

(Applåder)

Anf. 10 LARS WERNER (v):

Fru talman! Jag tror inte att det hjälper att Ian Wachtmeister gör reklam för sin bok om dåliga finanser genom att tala för den här i kammaren. Så bra är den inte, Ian Wachtmeister!

Efter att ha hört dagens morgoneko med uttalanden från tre borgerliga partiledare i den senaste valrörelsen, där de kategoriskt förklarade att de aldrig skulle genomföra en devalvering – understruket med särskild tyngd av nuvarande statsministern, som minsann visste hur det var tidigare – måste jag säga att det är förståeligt att fallet blir så mycket tyngre, samtidigt som marknaden inte tror på den här kategoriska politiken.

Jag förstår att man i vissa lägen inte säger hela sanningen om devalveringar. Men uttalandena gjordes faktiskt bara ett år innan devalveringen skedde. Det är ju det som gör att regeringen förlorar i fråga om förtroendet. Regeringens framfart utefter vad man kallar den enda vägen har nu nått vägs ände. Experimenten med skattesänkningar för dem som har det hyggligt ställt och uppoffringar för de breda grupperna har havererat. Det är riktigt att det inte bara gäller här i Sverige. Det gäller också i nyliberalismens nyförlovade land USA med Reagan och Bush. Reagan verkar inte ha fått särskilt stort stöd eller mycket hjälp av Carl Bildt. Men det är klart att det inte blir så mycket hjälp när delar av Bildts doakör, Johansson och Westerberg, håller på Clinton. Det är väl därför som det gick dåligt.

30-talets depression följde efter det s.k. glada 20-talet med börsyra och uppblåsta finansvärden. Den ekonomiska kris som kan leda Sverige in i en depression grundlades också långt tidigare. I all vänlighet vill jag säga till Allan Larsson att det inte hjälper att han regelbundet uppträder som ett gökur och bedyrar att alla problem tillstött efter valet. Så är det faktiskt inte.

Devalveringen 1982 ökade klyftorna mellan fattiga och rika. Företagen utnyttjade den gången inte möjligheten att genom produktiva investeringar satsa på nya arbeten.

Dagens kris framstår alltmer som ett resultat av denna spekulanternas gyllene tid. Egentligen var denna ett bländverk för alla utom för banksvindlarna, som nu efter lättsinniga luftaffärer mjukt gungar ner i sina vansinniga fallskärmsavtal. Vilken regering tänker ta itu med detta?

Vår huvudkritik mot regeringens politik gäller uppgivenheten inför arbetslösheten. Vi måste, för att stoppa ökningen av antalet arbetslösa, få fart på den inhemska efterfrågan. Det är det som får snurr på hjulen.

De facto-devalveringen gör att konsumtionen innebär en minskad efterfrågan, eftersom alla importvaror blir dyrare. Det drabbar vanliga löntagare. Det drabbar pensionärerna. Det drabbar barnen. Det drabbar de arbetslösa. Det var inte de som framkallade krisen. Det var inte de som spekulerade mot den svenska kronan. Men det är de som nu skall vara med och betala det hela.

Däremot kan exportföretagen konkurrera på helt andra villkor. En och annan minister – den jag tänker på är inte här nu – med stor aktieportfölj kan trots sin taffliga regeringsutövning brista ut i vilda glädjetjut. Tänk att få se Per Westerberg visa litet spontan glädje över sina aktievinster i stället för att försöka se ut som stora stygga vargen vid varje framträdande i TV.

För exportföretagen, kapitalägarna, är devalveringen egentligen bingo. Regeringens paketpolitik däremot är i det här läget helt överspelad. En åtstramning just nu leder nämligen bara till att den nedåtgående spiralen skruvas ner ännu mer, när det i stället måste bli fart på efterfrågan genom sänkt, inte höjd, moms.

En ansvarsfull ekonomisk politik innebär också ett stopp för indragningarna från kommunerna. Där har jag en fråga som jag vill ställa till Ingvar Carlsson: Är Socialdemokraterna beredda att avslå förslaget om indragningar på 7,5 miljarder från kommunerna? Ett sådant förslag finns ju redan på finansutskottets bord.

Det finns ytterligare förslag på finansutskottets bord. Jag vill säga att jag med glädje noterar att regeringen och regeringspartierna efter hårdnackat motstånd nu har anslutit sig till det krav som vi länge framfört, nämligen att valutalånenormen skall upphävas.

Till sist: I kris- och arbetslöshetstider är det mer än någonsin så, det har erfarenheten visat under det här året, att det behövs en regering som har förankring i arbetarrörelsen, och bredare förankring än så – detta för att fördela uppoffringarna på ett socialt ansvarsfullt sätt. Men regeringens näringsminister vägrar att bedriva näringspolitik. I stället riktar han en cynisk uppmaning till de arbetslösa, nu senast till bilarbetarna, att starta eget. En sådan regering har egentligen förverkat förtroendet.

Får jag, fru talman, överskrida taletiden för att vädja till fru talmannen att ta initiativ till en annan och bättre debattordning. Jag tycker att det är litet generande att vi, även om vi är oense i många frågor, ändå inte kan vara överens om vilken debattordning vi skall ha.

Anf. 11 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Jag vill bara, för att inte vara frånvarande i debatten om debattordningen, för protokollet ha sagt att jag finner det fullständigt oacceptabelt i varje del att det 30 minuter före debattens början meddelas att man har lagt om debattordningen. Sådant får icke förekomma i fortsättningen.

Sedan till debatten om ekonomin, som trots allt är den mest väsentliga. Låt mig konstatera att samtliga talare som varit uppe och talat, med undantag av Ingvar Carlsson – från Ian Wachtmeister, författaren, till Lars Werner, vigselförrättaren – har intygat att roten till de ekonomiska problem som Sverige har återfinns i misslyckandena på 1980-talet. Jag tror att det är viktigt att detta sägs. Jag tror också, som Göran Hägglund påpekade, att det är viktigt att vi möter den insikten och får det erkännandet också från Socialdemokraternas sida. Det är först när vi inser vad som gick snett och hur det gick snett som vi skapar förutsättningarna för den politik som varaktigt kan föra oss ut ur krisen.

Jag vill också gärna ha sagt att det i den situation som vi nu befinner oss i inte finns några enkla lösningar. Det finns inga genvägar, utan vi måste i

grunden förändra den struktur som har gett oss problem och som har fört oss in i krisen. Jag hävdar, med risk för att förenkla något, att förutsättningarna för arbete, för sparande och för företagande har försvagats i Sverige under lång tid. De förutsättningarna måste förbättras. Vi kan inte bedriva en politik som bygger på tron att ekonomisk politik är att spekulera om tillgångar som inte finns eller att fördela en tillväxt som har förbytts i sin motsats. Det måste bli en ekonomisk politik som återgår till huvudfrågorna och som tar sig an de verkliga problemen.

Jag ställde två frågor till Ingvar Carlsson som jag inte har fått något svar på. Den första var: Inser inte socialdemokratin nödvändigheten av att förbättra såväl stora som små företags situation? Annars klarar vi inte av att lösa sysselsättningskrisen och att få fram de nya jobben. Jag har stått i denna talarstol i flera år och varnat för industrikrisen, varnat för konsekvenserna. Nu vill jag gärna ha en så bred uppbackning som möjligt för en politik som förbättrar för företagen och därmed skapar förutsättningar för att trygga jobben.

Den andra frågan var: Inser inte socialdemokratin att det är nödvändigt att spara i offentliga utgifter, och att spara rejält? Alternativet är att låna och låna och låna alltmer, att sätta oss i skuld på ett sätt som gör att vi kommer att få interna problem som blir allt tydligare, inte minst fördelningspolitiska. Vi kommer inte heller att klara Sveriges roll i det europeiska samarbetet på 1990-talet. Det var bra att vi fick en överenskommelse, den första krisuppgörelsen, om det strukturella underskottet i de offentliga finanserna. Det arbetet måste fullbordas under de kommande åren.

Mycket kort – jag skall inte fördjupa mig för mycket i detta, för jag vill det egentligen inte – måste jag nämna att Ingvar Carlsson ägnade sig åt litet mytbildning. Han sade att näringslivets ställningstagande var avgörande för socialdemokratins ställningstagande. Den torsdagen när detta inträffade kom Ingvar Carlsson, mitt på dagen, via TT eller vad det nu var, ut med ett uttalande som antydde tveksamhet och som refererade till näringslivets inställning. Jag har i min hand ett brev som minuterna efter det uttalandet gick från Industriförbundet till Ingvar Carlsson. Där vädjade näringslivet och industrin till socialdemokratin att ställa upp. Jag hyser respekt för att man intar de ståndpunkter som man fattar, men man skall inte gömma sig bakom andra när detta bevisligen – brevet finns här – är fel.

Jag vill bara referera till vad Affärsvärlden skriver i dag på morgonen. Jag delar inte tidningens uppfattning, men man skriver så här: Den viktigaste utlösande faktorn bakom den senaste valutakrisen var med stor säkerhet det faktum att Socialdemokraterna inte klarade det politiska trycket från den egna rörelsen, utan drog tillbaka sitt stöd.

Jag understryker igen: Jag delar inte denna uppfattning. Jag avser icke själv att föra den till torgs. Men den mytbildning som socialdemokratin driver när man gömmer sig bakom näringslivet har inget stöd, vare sig i näringslivets publikationer eller i dess officiella ställningstagande.

Låt mig med anledning av ställningstaganden från företrädare för övriga partier bara säga till Ian Wachtmeister att jag helt och fullt delar strävan efter så låga räntor som möjligt. Det är alldeles självklart att vi måste sträva i den riktningen i det läge som nu har uppkommit.

Men vägen till låga räntor går via låg inflation. Därmed är en prioritering av inflationsbekämpningen det enda varaktiga sättet att få ned räntan. Vägen till en låg inflation går delvis, inte enbart, via en stram finanspolitik. Jag hoppas att vi skall kunna vara överens om att låga räntor föutsätter låg inflation. Jag förutsätter att de medel vi hade i inflationsbekämpningen, den fasta växelkursen, nu ersätts av andra medel från riksbankens och regeringens sida. Enbart så kan vi få den låga ränta som är så betydelsefull för att företagen skall ha möjlighet att komma i gång, att nyanställa och ytterst att häva oss upp ur 80-talskrisen.

Anf. 12 INGVAR CARLSSON (s):

Fru talman! Carl Bildts första fråga gällde om vi ville förbättra företagens situation. Svar: Ja.

I andra krispaketet ville vi sänka arbetsgivaravgiften med 8 %. Regeringen ville stanna vid 5 %. Hade vårt förslag genomförts hade de svenska företagen haft en betydligt bättre situation i dag.

Näringslivet har nyligen uttalat sig om de bästa kommunalpolitikerna i Sverige. Fem socialdemokrater hamnade på de fem första platserna. Det säger någonting om näringslivets inställning till vår politik.

Affärsvärlden är synnerligen dåligt informerad om man skriver på det sättet. Mer än 120 miljarder hade hunnit rinna ut ur landet innan vi fick regeringens förslag. Innan vi hann svara hade ytterligare 25–30 miljarder hunnit rinna ut. Det är fakta. Ingenting hade i det läget kunnat förhindra beslutet att kronan skulle flyta. Carl Bildt sade också att han tog avstånd från Affärsvärlden.

På frågan om vi är beredda att spara på offentliga utgifter vill jag svara att det var Socialdemokraterna som lade fram förslaget om den största besparingen under förhandlingarna. Det gällde 45 miljarder kronor i socialförsäkringssystemet. Vi var bättre förberedda även på sparande när vi kom till förhandlingarna, för vi satte i gång i våras. Ni kom tämligen oförberedda till förhandlingarna om första krispaketet.

Carl Bildt har gett besked i dag om att han inte tänker utlysa nyval. Han är beredd att regera vidare med Ny demokrati. Efter att därefter ha lyssnat på Ian Wachtmeister, borde regeringen kanske ändå ompröva den strategin. Det står i ordspråket: Bättre en ände med förskräckelse, än en förskräckelse utan ände. Det kanske statsministern bör tänka på.

Trots allt är jag ganska optimistisk, för nu svänger värderingarna. Nu kommer en ny ideologi fram i världen. Första uttrycket för det var Clintons seger i USA. Clinton och Carl Bildt är ungefär lika gamla. Men Clinton har en vision om en ny politik, medan Bildt tänker ungefär lika ålderdomligt som Bush. Därför är Moderaterna också här utan chans i framtiden. Det blir nya politiska krafter som kommer att segra.

Socialdemokratin kommer nu i oppositionsställning att kämpa för att arbetslösheten skall ned. Underskottet i budgeten skall ned. Däremot skall tillväxten öka. Vi måste få fart på investeringarna, och vi får inte dra ned efterfrågan 1993 så att det leder till en depression. Den enda vägen är slut. Det har bekräftats på många sätt. Dagens debatt har inte gett något besked om en ny politik från regeringens sida, av det enkla skälet att den politiken,

tror jag, helt enkelt inte finns. Därför är det egentligen dags, fru talman, att börja planera för en stark regering, en regering med majoritet, en regering som bygger på nya värderingar och nya idéer som hör 90-talet till. I en sådan regering måste socialdemokratin finnas med.
(Applåder)

Anf. 13 LARS LEIJONBORG (fp):

Fru talman! Socialdemokraternas beslutsvånda för en vecka sedan framstår som litet egendomlig, tycker jag. Ville ni ha en större arbetsgivaravgiftssänkning? Det förslaget fanns med redan i det andra krispaketet. Det var huvudingrediensen i det tredje paketet. Den största enskilda finansieringen var just en forcering av det besparingsförslag som Ingvar Carlsson nu berömde sig över, Allan Larssons s.k. utflyttningsmodell. Jag tycker inte att det borde ha varit så förfärligt svårt att i onsdags kväll än en gång sluta upp bakom försvaret av kronan.

Jag delar Carl Bildts verklighetsbeskrivning när det gäller näringslivets bedömning av vilken valutapolitik som borde föras. Jag kan hänvisa till ännu en tidning, nämligen Dagens Industri, som gjort en enkätundersökning med 19 företagsledare. Praktiskt taget samtliga beklagade devalveringen.

Både Ingvar Carlsson och Ian Wachtmeister har haft funderingar om Bengt Westerbergs känslor. Jag har umgåtts en hel del med Bengt Westerberg under de senaste dagarna. Såvitt jag kan bedöma är hans känslor tämligen som vanligt. Han känner möjligen en viss oro för att några av de saker som inträffat de senaste dagarna signalerar att vi är på väg tillbaka till ett politiskt klimat med mindre samförståndsanda. Hans grundbedömning är dock att det arbetssätt som regeringen haft under hösten 1991, våren 1992 och hösten 1992, och som hittills visat sig framgångsrikt, kommer regeringen att kunna fortsätta med samt att systemet kommer att visa att den mognad nu finns som krävs för att vi i trängda lägen skall kunna samla alla goda krafter till positiva beslut.

Ian Wachtmeister försöker göra en distinktion mellan begreppen devalvering och flytande kronkurs. Det är en distinktion som i praktiken naturligtvis inte existerar. Alla vet att flytande kronkurs i praktiken innebär en devalvering. Det är och förblir oacceptabelt av en person i Ian Wachtmeisters ställning att offentligt tala för en devalvering. En devalvering är en allvarlig sak som innebär allvarliga kapitalförluster för enskilda och företag. Det är oacceptabelt att agera så att man själv kan provocera fram den. Ännu mer oacceptabelt är det att tala för en offensiv devalvering. Det skulle kraftigt ha försämrat våra möjligheter till integration med Västeuropa och samarbete med EG. Vi kan vara glada för att vi ändå har en regering som kunde säga att den kämpade in i det sista för att klara de förpliktelser som konungariket Sverige har åtagit sig.

Anf. 14 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! 90-talets problem kräver starka regeringar. 80-talet förstördes av Socialdemokraternas politik som syftade till spekulation, hög inflation, ökade klyftor och ökad koncentration. Vad som nu behövs är en samling

kring politiska nyckelfrågor för att städa upp efter 80-talets politiska experiment.

Det verkar i den här debatten som om Socialdemokraterna försöker glömma vad som hände under 80-talet. Det är ganska typiskt. Jag vill citera vad Kjell-Olof Feldt skrev i sin bok Alla dessa dagar: "De åtgärder jag efterlyste krävde en uppgörelse med statsministern. Och han verkade helt omedveten om att några problem fanns kvar att lösa, snarare var han lättad och belåten över sin duktiga regering. Tydligen hade han haft ännu sämre kontakt med budgetförhandlingarna än jag. – – – Vi var på väg in i en ny kris."

Detta var den bild som vi fick av 80-talet.

Ingvar Carlsson sade att man eftersträvade fortsatt sänkta arbetsgivaravgifter. Då är frågan: Ställer ni också upp på att finansiera dem? Det har varit litet si och så när det gällt att orka med att finansiera alla de förslag som framförts i diskussionerna om de olika krispaketen.

Fru talman! Jag ser krisuppgörelsen i september mellan regeringspartierna och Socialdemokraterna som att det ändå gavs hoppingivande möjligheter, så att vi med stor majoritet här i riksdagen nu kan genomföra nödvändiga finanspolitiska åtgärder. Det är en viktig etapp. Det är en första etapp i ett ekonomiskt saneringsarbete, där så många som möjligt bör delta. Det i sin tur bör leda till lägre räntor. Det skall skapa ökade investeringar, framtidstro, hopp och tillväxt i ekonomin, samtidigt som vi måste skapa den långsiktiga balansen i samhällsekonomin.

Jag ser krispaketen och uppgörelsen mellan regeringen och Socialdemokraterna som en viktig investering för det fortsatta arbetet. Men det innebär att också Socialdemokraterna måste stå fast bakom uppgörelserna i alla de olika delarna.

Uppgörelser mellan partierna kräver förstås uppoffringar av alla. Så är det i en kompromiss. Men jämfört med att vi skulle ha blockerat en politisk lösning är ändå svenska folket vinnare i det här arbetet. Jag tycker faktiskt att vi i den efterföljande debatten skall lägga konfrontationer åt sidan och i stället söka efter det som förenar. I stället för att kora vinnare och förlorare, i stället för att utse syndabockar skall vi försöka samlas på den gemensamma vägen till gagn för det svenska folket. Jag hoppas att Socialdemokraterna inte ställer sig vid sidan av denna gemensamma väg.

Anf. 15 GÖRAN HÄGGLUND (kds):

Fru talman! I måndags var jag i Gnosjö där mitt parti, Kristdemokraterna, och företagarna arrangerade ett seminarium om småföretagens situation. Där belystes många frågor. Det handlade om riskkapitalförsörjningen, ränteläget och mycket annat. Där fanns flera företagare som själva hade eller som kunde referera till andra i sin omgivning som hade mycket stora utlandslån. De kände till många företag som sannolikt nu kommer att gå omkull på grund av devalveringen. Vi kan naturligtvis ha synpunkter kring det rätta i att i det här läget ha utlandslån, men det hjälper inte de företag och de anställda som nu drabbas genom att deras stora skulder skrivs upp eller i praktiken blir större och svårare att kämpa med. Många företag kommer att få betydande problem.

Statsministern har här punkterat Socialdemokraternas resonemang om

grunderna för sitt ställningstagande när det gäller det som kallas krispaket 3 genom det brev som presenterades här. Regeringen såg det som sin skyldighet att in i det sista, så länge det fanns någon som helst chans till framgång, kämpa för att rädda den fasta kronkursen. Det finns skäl att uttrycka en viss besvikelse över att Socialdemokraterna gav upp i stället för att fortsätta att kämpa. Jag kan naturligtvis inte hävda att kronkursen hade räddats, om Socialdemokraterna hade ställt upp, men chanserna hade definitivt inte minskat.

Om en skuta riskerar att haverera kan man rimligtvis inte skälla på det manskap som försöker rädda skutan för att gå under. Om regeringen inte hade gjort sitt yttersta för att undvika en devalvering eller en flytande kronkurs, hade naturligtvis kritiken riktats mot overksamhet och bristande handlingskraft. Det är alltid rätt att försöka.

Ingvar Carlsson använde ett talesätt. Jag vill också använda ett: Bättre lyss till den sträng som brast än aldrig spänna en båge.

Anf. 16 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Fru talman! Nu har vi fått höra att det är Ny demokratis fel att det gick illa. Det var intressant, hoppsan.

Till herr Leijonborg vill jag säga att den fasta växelkurspolitiken är det som är det stora felet. Om man devalverar, sätter man en ny fast växelkurs, och det är lika fel igen. Det är en väldig skillnad på devalvering och flytande valutor. Det trodde jag att även ni i Folkpartiet kände till.

Vad som också har orsakat denna krissituation är den ihåliga kedjebrevsekonomi som fanns från början. Den skapades av andra. Ny demokrati har faktiskt haft rätt i en serie frågor. Det beror inte på att vi är extra begåvade utan på att vi möjligen är realister. Vi talade t.ex. om och drev igenom att det skall finnas riskkapitalbolag. Det höll på att bli regeringskris på grund av det. Vi talade om hur flyktingpolitiken såg ut och vad som måste åtgärdas för att vi inte skulle förlora 10 miljarder kronor i onödan.

Nu har alla vänt och säger att det ungefär var rätt. Vi talade också om att det såg ut att gå rakt åt helskotta när det gällde valuta- och räntepolitiken. Verkligheten är vår vän, men den är kanske politikers fiende i övrigt.

Till Ingvar Carlsson vill jag säga att jag kommer från näringslivet. Jag har tillbringat mitt liv där i motsats till Ingvar Carlsson. Att alla där är socialdemokrater var en nyhet för mig. Det går undan, vill jag lova, med förändringarna i så fall.

Jag vill upprepa hur viktigt vi tycker att det är att skapa jobb. Vi har en lång lista med åtgärder som skall vidtas. Det ger inte sysselsättning att hälla pengar över AMS. Det skapar inga jobb. Men det finns en serie åtgärder att vidta. Jag hinner inte gå in på alla, men jag kan nämna några. Ändra t.ex. konkurslagen så att leverantörerna skyddas. Använd löntagarfondsmedel – det som blir kvar efter riskkapitalbolaget – till en konkursgarantifond och fullgörandegarantier på byggsidan. Då kan man rädda jobb där.

Industrin skall man hjälpa. Man skall inte tro att det är politikerna som skall göra affärer. Vi vet att regeringen levererade olja för ett tag sedan till Baltikum. Det kom fram någon annanstans efter några månader. Det går inte särskilt bra. Ge i stället förutsättningar för industrin. Att ge exportkredi-

ter för Östeuropainvesteringar är t.ex. ett bra sätt. Tänk på det här med dynamiska effekter. Det gäller nu att få hjulen att rulla. En del populister kallar det att få drag under galoscherna.

Se t.ex. på bensinskatten. Finns det kanske någonting bättre än att ha den, nämligen en fordonsskatt? Bensinskatten kanske ger mer minus än plus, även om det matematiskt ger ett plus. Räkna på det på Finansdepartementet. Vi vet att man inte gjort det, därför att för vi har frågat.

Sedan måste man införa nya system. Man måste få det hela att hänga ihop. Vi har tagit upp några saker, t.ex. sjukfrånvaro, vård av sjukt barn, arbetsskadeersättning, garantilön. Det fuskas i Sverige. Man måste få stopp på det. Det kan man få genom att införa hållbara system. Där behövs ett stenhårt arbete. Vi ställer gärna upp på det.

Vi gör allt för att se till att det inte är svartjobben som blir de mest lönsamma. Ute i landet iakttar folk, och man ser att de som tjänar pengar i dag är de som jobbar svart och lurar andra på bidrag. Folk måste inse att det är människorna själva som betalar, varken Carl Bildt eller Ingvar Carlsson.

Anf. 17 LARS WERNER (v):

Fru talman! Statsministern och en del andra tycks vara helt fascinerade av att jag numera uppträder som vigselförrättare och legaliserar en och annan lös förbindelse. Jag kan meddela statsministern att jag fortfarande jordfäster – även symboliskt har jag medverkat när det gäller den borgerliga politiken.

Dagens arbetslöshet närmar sig nu mycket snabbt rekordnivåer. En halv miljon människor, drygt 10 % av befolkningen, är utanför det som vi kallar den reguljära arbetsmarknaden. Till den här mycket mörka bilden kan vi nu lägga de senaste dagarnas besked om Volvos nedläggningar. Exportindustrin har med den lägre kronkursen fått sin konkurrenskraft stärkt med lika mycket som genom sänkt arbetsgivaravgift i krispaketen 2 och 3. Vi menar att devalveringarna gett ett fullt tillräckligt stöd för industrin och att sänkningarna av arbetsgivaravgiften i regeringens olika paket egentligen är helt obefogade.

Jag har en fråga, även om det ser ut som att jag inte kan få något svar: Hur ser de båda mittenpartierna på en ytterligare sänkning av arbetsgivaravgiften i det här läget?

I stället gäller det att få i gång efterfrågan och sluta mjölka kommunerna på pengar. Då måste regeringen verkligen få fart på de offentliga investeringarna, såsom har föreslagits från olika håll. Vi har redovisat konkreta åtgärder utöver vad regeringen har föreslagit, t.ex. förbättringar av järnvägsnätet. Men då räcker det inte, som kommunikationsminister Odell gjorde i början av året, att gå ut och presentera som nyhet det som vi beslutat om tidigare i riksdagen på förslag av den tidigare socialdemokratiska regeringen. Det var inga nyheter. Vi har föreslagit projekteringar av snabbtåg, höghastighetståg – det handlar om kollektivtrafiken – underhåll av skogsbilvägarna, förbättring av telekommunikationerna och VA-näten, fortsatt ROT-program som skall utvidgas till att gälla skolor, daghem och ålderdomshem.

Det är möjligt att näringsministern tycker att det här är en slags penicillin-

kur, som han sade när samhälleliga åtgärder föreslogs. Han tyckte att det var som att bota cancer med penicillin. Det är klart att Penicillin-Per tycker så.

Vi är beredda att vara med om en konstruktiv insats för att forma en långsiktig och rättvis krispolitik. Vi inser att inte några grupper kan få fribrev, men uppoffringarna måste fördelas på ett socialt ansvarsfullt sätt.

Jag vill avsluta med att säga att det inte går att fortsätta med den här regeringen och med den borgerliga politik som man nu tydligen trots allt skall fortsätta att föra, med stöd av Ian Wachtmeister.

Jag vill i all vänlighet säga till statsministern: Lås in Westerberg! Inte den riktiga Westerberg; honom har jag högre tankar om. Jag tror att ni för er egen skull och för svenska folkets skull skall låsa in näringsministern. Jag delar på en punkt åsikterna i Borås Tidning i morse: Det var ingen av Carl Bildts ljusare dagar när han utsåg Per Westerberg till näringsminister.

Anf. 18 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! När Lars Werner talar om ekonomisk utveckling, industri och näringspolitik skall man ha i åtanke att han representerar ett parti som under decennier har föreslagit sovjetkommunistisk utvecklingsmodell för Sverige. Denna modell har förött halva Europa, och den skulle ha förött Sverige också. Hans auktoritet är på denna punkt obefintlig.

Jag vill kort beröra historieskrivningen om vad som inträffade. Jag skall inte gå in i detaljer, för vi har avslutat den debatten. Jag vill bara konstatera att Socialdemokraterna, oavsett motiven, kastade in handduken i slutskedet. Det kan de göra, men de skall inte försöka att krypa bakom andra när de motiverar detta enligt min mening föga hedrande agerande.

Ingvar Carlsson säger att den inriktning på den ekonomiska politiken som jag här har angett inte är ny. Det är rätt. Vi har i grunden samma problem denna vecka som vi hade förra veckan. Därmed krävs det i grunden samma ekonomiska politik denna vecka som förra veckan. 80-talsproblemen är kvar – det är de som förföljer oss. Det är dessa vi i grunden måste ta itu med genom att återupprätta näringslivets konkurrenskraft och genom att sanera offentliga finanser. Dessa har förstörts av att generationer av politiker har lovat långt mycket mer än vad det finns ekonomiska förutsättningar för att någonsin infria.

Arbetet med att återupprätta näringslivets konkurrenskraft och att sanera statsfinanserna skall vi fullfölja. Jag hoppas att vi där också kan räkna med ett så brett samförstånd som möjligt. Ingvar Carlsson antydde att det kan finnas en beredskap från socialdemokratin att gå i denna riktning. Det hälsar jag med stor tillfredsställelse.

De vindar som blåser över världen är i denna del alldeles entydiga. Ingvar Carlsson åberopar gärna Bill Clinton. Fortsätt gärna med det, men gör då också som Bill Clinton! Gör upp med det gamla vänsterideologiska arvet. Det har ingen relevans i den moderna tiden. Gå tydligt till höger i den ekonomiska politiken. Det är då politiken blir ekonomiskt relevant och börjar närma sig det som är ekonomiskt realistiskt.

Framtiden kräver en politik som utgår från de grundteser som vi har lagt fast. Det är den politik som vinner mark över hela världen. Det är den politik som också Socialdemokraterna måste föra. Det är den politik som kommer

att ligga till grund för det återupprättande av tillväxt, företagande, arbetstillfällen och sunda statsfinanser som vi kommer att se under denna mandatperiod.

Anf. 19 TALMANNEN:

Under den aktuella debatten har också debattordningen debatterats. För att inga missförstånd skall uppstå vill jag meddela följande.

Den ändring i reglerna för aktuell debatt som kammaren godkände i morse för denna debatt tillkom på begäran från Socialdemokraterna – som hade begärt debatten – i går eftermiddag. Ändringen gjordes efter inhämtande av acceptans från gruppledarna i övriga partier. Jag beklagar självfallet att debattordningen härigenom kom att fastställas mycket sent.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Beslut rörande utbildningsutskottets betänkande UbU1

Företogs till avgörande utbildningsutskottets betänkande 1992/93:UbU1 (beträffande debatten, se prot. 27).

Mom. 2 (kunskap om homosexualitet)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av motiveringen i reservation 1 av Tuve Skånberg – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (sänkt skolpliktsålder och tioårig skolplikt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot meningsyttringen av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (samverkan mellan skola, förskola och skolbarnsomsorg)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 171 röster mot 138 för utskottets hemställan med godkännande av motiveringen i reservation 2 av Lena Hjelm-Wallén m.fl.

Mom. 14 (utbildning och undervisning i svenska språket för invandrare)

Utskottets hemställan bifölls med 287 röster mot 22 för reservation 3 av Stefan Kihlberg.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Meddelande om samlad votering

Talmannen meddelade att jordbruksutskottets betänkanden JoU1, JoU3 och JoU5, finansutskottets betänkande FiU3, skatteutskottets betänkanden

SkU8, SkU1 och SkU6 samt finansutskottets betänkande FiU4 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

5 § Tillsyn enligt djurskyddslagen, m.m.

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1992/93:JoU1 Tillsyn enligt djurskyddslagen, m.m. (prop. 1991/92:173).

Anf. 20 CHRISTER WINDÉN (nyd):

Fru talman! En skillnad mellan djurskyddslagen och många andra lagar är att dem det gäller, dvs. djuren, inte själva kan föra sin talan. De mest hårresande brott sker, som ofta inte kommer fram i ljuset, eftersom de sker i det fördolda, utan insyn av allmänheten. Det finns därför, enligt min mening, särskild orsak att vara speciellt vaksam.

I 29 § djurskyddslagen, som i och för sig har fått en skärpning, finns en utgång att slippa påföljd, nämligen texten: "Förbud skall inte meddelas om det kan antas att ett upprepande inte kommer att inträffa." Förbudet avser alltså förbud att handha djur om man t.ex. vanvårdat eller misshandlat ett djur.

Även om ett förbud att ha hand om djur rör enskildas integritet och i vissa fall begränsar deras möjligheter att fritt välja näringsverksamhet, anser jag att förbud alltid bör användas i sådana fall då djurhållaren grovt försummat tillsynen eller vården av ett djur. Detta borde, enligt min mening, vara lika självklart som att man drar in körkortet för en rattfyllerist en bestämd tid, även om man tror att brottet inte kommer att upprepas.

Sådana förändringar i djurskyddslagen fordrar emellertid ett nytt genomarbetat förslag. Jag anser att övriga förslag till förändringar när det gäller förbudet att ha hand om djur är bra och kommer därför att i annat sammanhang återkomma till frågan om vid vilken grad av försummelse som ett förbud skall tillgripas.

Det är således oerhört viktigt att djurskyddstillsynen fungerar på alla nivåer. Claus Zaar kommer senare att utveckla våra synpunkter, speciellt när det gäller den lokala tillsynen i kommunerna.

Ett annat område där tillsynen försvåras är djurtransporter. Det bör skapas bättre möjligheter att utkräva ett ansvar även av dem som utför djurtransporter. Ansvaret borde var strikt i den betydelsen att någon åläggs ett totalansvar för hela hanteringskedjan vid djurtransporter. Ett sådant ansvar bör således omfatta även leverantörsledet och mottagarledet.

Claus Zaar kommer även på detta område att ge ytterligare detaljer om vår inställning.

Fru talman! I det nya gränslösa Europa som vi snart i stor utsträckning får tillgång till via EES-avtalet, är fri rörlighet av människor en av fyra viktiga pelare. För mig ter det sig då helt naturligt att detta i förlängningen skall gälla även människans bäste vän, dvs. hunden. I Europa har detta varit en självklarhet sedan länge. Hundar kan medföras över gränser mellan länder,

givetvis förutsatt att de har en fullgod identifiering och ett vaccinationsintyg för bl.a. rabies.

I Sverige finns det för närvarande ca 700 000 hundar. Omsatt till antalet människor som är involverade i hundägande, blir motsvarande siffra ca två miljoner. Många av dessa människor lider svårt av att de inte kan ta med sig sin jycke utomlands. Det är svårt att förstå att det som kan fungera bra i Europa inte kan fungera hemma i Sverige.

I utskottets betänkande anges att Statens jordbruksverk har inrättat en expertgrupp som har fått i uppgift att undersöka om det finns fullgoda alternativ till karantän. Jag uppfattar detta som att det nu finns en ambition att tillsammans med övriga länder i Europa söka finna en lösning med gemensamma regler, som tillåter fri rörlighet även för resande med hund. Att viss inskränkning måste accepteras med krav på vaccinering, hälsoundersökningar och liknande, är naturligtvis självklart. Jag kommer att följa expertgruppens arbete med stort intresse och förutsätter, eller snarare hoppas, att man snart kommer fram till ett positivt resultat som kommer att glädja många hund- och kattägare.

Fru talman! I Sverige är det förbjudet att vaccinera sin hund mot rabies. Hundägare är generellt mycket måna om sina djur. Det är därför orätt att inte låta hundarna få det skydd mot rabies som en vaccination ger. Dagens rabiesvacciner svarar mot de högst ställda säkerhetskraven. Vaccinationsförbudet i Sverige har motiverats med svårigheter att ställa rabiesdiagnos på vaccinerade hundar. Modern virologisk teknik klarar mycket enkelt att skilja på färsk rabiesinfektion och immunitet efter vaccination. Det finns därför inga egentliga sakskäl att inte tillåta vaccination. Det skulle till exempel skänka stor trygghet för ägare till hundar som används till jakt, särskilt i gränsområdena till Finland, där risken för att hunden kommer i kontakt med rabiessmittat vilt är stor.

En sak som förbryllar mig, fru talman, är att min motion ändå avstyrks fastän det finns så många riksdagsmän som delar min uppfattning. Detta är ju absolut inte en partiideologisk fråga. Det handlar ju ytterst bara om att låta människor få känna trygghet och omtanke om sin bäste vän, sin hund. Det är beklämmande om bara några få vågar rösta efter sin övertygelse.

Utskottet har, enligt min mening, valt den enklaste utvägen, nämligen att gömma sig bakom en pågående utredning. I detta fall är det inte motiverat. Vaccination mot rabies kan mycket väl tillåtas utan att man på något sätt inkräktar på utredningen. Det finns inga bärande sakskäl. Det finns inte heller någon statistik som talar emot rabiesvaccin. I Världshälsoorganisationens senaste tioårsstatistik finns inte ett enda fall av rabies bland vaccinerade hundar i EG-länder. En ovaccinerad hundstam kan däremot vara en ren kruttunna. Se vad som hände i Finland 1988.

Jag ser på talarlistan att Carl Olov Persson kommer att föra utskottsmajoritetens talan. Det skall bli intressant att höra om han anser att det finns några sakskäl till utskottets beslut och att han inte bara gömmer sig bakom utredningens eventuella resultat. Jag vill gärna att han redovisar detta för riksdagen i dag. Ett uteblivet svar från honom kommer jag att tolka som att han medger att jag har rätt.

Fru talman! Jag yrkar bifall till mina reservationer när det gäller mom. 11 och mom. 16 samt i övrigt till hemställan i utskottets betänkande.

Anf. 21 CARL OLOV PERSSON (kds):

Fru talman! Jag börjar med att vända mig till Christer Windén. Jag förstår att han vill följa upp den här frågan med tanke på alla kort som vi som sitter i jordbruksutskottet har fått. Denna fråga utreds, och vi i utskottet har bestämt oss för att invänta den utredningen. Det är det sakskäl som jag kommer att ange här. Det finns ingen anledning för mig att föregripa den utredningen med några kommentarer.

Inför utskottets behandling av vissa ändringar i djurskyddslagen förekom en utfrågning i djurskyddsfrågor. Olika intressen, t.ex djurskyddsföreningar, representanter för kommuner och landsting, veterinärorganisationer, etc., fick chansen att framföra sina frågor och åsikter. Där fördes ett bra och konstruktivt samtal, bl.a. om hur man skulle kunna hindra djurhållare som uppenbart missköter sina djur att fortsätta att hålla djur.

I flera motioner har det uttryckts oro över att samhällets ansvar inte fullföljs på ett effektivt sätt på grund av en svag lagtext.

Jag vill poängtera att de allra flesta djurhållare är mycket seriösa, och jag måste samtidigt få säga att jordbruksutskottet ser mycket allvarligt på dåliga förhållanden för djur. Vi vill se till att Sverige får en lag som verkligen skyddar djuren mot vanvård men som samtidigt ser till att rättsskyddet fungerar på ett vettigt sätt.

Den som har försummat djurhållningen har kunnat hävda att han eller hon måste få fortsätta att hålla djur för försörjningsmöjligheternas skull. Det har varit ett problem. Vidare har djurhållare fått fortsätta med sin verksamhet genom att hävda, att avsikten har varit att skapa bättre förutsättningar för den fortsatta driften. Det här har gjort att hälsovårdsnämnder och andra myndigheter haft svårigheter att ta djuren från ägaren och på så sätt hindra fortsatt djurplågeri.

De ändringar som föreslås i propositionen och därmed i lagen, och som jordbruksutskottet förtydligar, innebär en omvänd bevisbörda. Det skall åligga den som ertappats med att utöva djurplågeri att kunna bevisa att han eller hon inte kommer att upprepa det inträffade. För närvarande måste myndigheterna kunna bevisa den fortsatt dåliga djurhållningen.

I den föreslagna lagtexten står det nu, att om det föreligger en allvarlig försummelse och det inte finns faktorer som talar för att detta inte kommer att upprepas, skall förbud meddelas. Tidigare praxis har varit, att om det föreligger en allvarlig försummelse och det kan befaras att vanvården upprepas och det är utsiktslöst att nå rättelse på annat sätt, får förbud att hålla djur meddelas. Det är alltså fråga om en betydlig skärpning, som kanske inte har uppfattats överallt.

Det här är mycket viktiga distinktioner. Den nya lagtexten innebär en väsentlig skärpning, vilket vi i jordbruksutskottet tycker är nödvändigt.

Ett enigt jordbruksutskott är emot plågsam djurhållning, och vi hävdar med kraft att den som inte sköter djuren på ett humant sätt inte skall få fortsätta att hålla djur. Det skall gälla oberoende av vilka verkningar ett sådant

beslut får på djurhållarens ekonomi. Lagförslaget innebär alltså en betydlig skärpning i förhållande till tidigare djurskyddslagar från 1944 och framåt.

Utskottet vill göra förtydliganden i fråga om de ändringar som krävs för att få fortsätta att hålla djur. Inga oklarheter får råda när det gäller vilka förändringar som skall tas med i en sådan bedömning. Det skall alltså inte enbart vara fernissa, utan det skall göras rejäla förändringar för att man skall få fortsätta med djurhållningen. Av betänkandet framgår det att djurhållaren måste demonstrera sin vilja och förmåga att inte upprepa tidigare försummelser.

Vi hoppas att de ändringar som görs nu skall leda till att djurhållare som handhar djur på ett för djuren plågsamt sätt skall kunna stoppas från vidare djurhållning. Vi kommer att följa utvecklingen med stort intresse. Sker inte de förbättringar vi vill åstadkomma, får vi återkomma med nya strängare krav.

Herr talman! Djurskydd kostar! Jag talar nu inte om normalt humant ansvar för djuren, som vi kräver av alla som har med djur att göra. Nej, jag talar om extra kostnader som svenska bönder har på grund av strängare lagstiftning i Sverige än i omvärlden.

Vi ställer krav på de svenska EG-förhandlarna att de även förhandlar för djurens skull – inte bara djuren i Sverige utan även i övriga Europa. Svenskt djurskydd måste bli norm i Europa. Vi får inte flytta tillbaka våra positioner. Misslyckas förhandlingarna finns det ett antal negativa scenarier framåt i tiden.

Ett scenario är att skattebetalarna måste ersätta djurhållarna via budgeten för ett bättre djurskydd. Det är svårt att tänka sig hur det skall kunna gå med tanke på rådande budgetunderskott. Ett annat troligt alternativ är utslagning av svenska djurhållare. Ett tredje är ett sämre djurskydd även i Sverige för att på så sätt kunna uppnå konkurrensneutralitet. Men det går vi inte med på. Ett fjärde är massiva insatser för att sälja svenskt kött som har producerats på ett djurvänligt sätt. Men där är utsikterna små att lyckas.

Det bästa vi kan göra är att inskärpa hos de svenska EG-förhandlarna hur viktigt det är att övriga EG-länder tar intryck av den höga djurskyddsstandard Sverige har.

Utövandet av tillsynen i kommunerna är ojämn och måste få en jämnare och högre kvalitet. Det är viktigt att de som svarar för kommunens myndighetsutövande har goda kunskaper, vilket ställer krav på utbildning. Kommunerna får inte slå sig till ro, även om de tycker att det hela fungerar. Utskottet menar att det finns behov av fortsatta ansträngningar när det gäller både utbildning och information. Handläggningstiderna är långa. De kan troligen kortas ner om personalen inom kommunen har bättre utbildning – även i hur man bemöter människor.

Det är oftast skadade människor som missköter djur. Tittar man in i dessa människors hem, finner man säkert mycket dåliga miljöer även där. Det här gäller även människor som håller hundar, hästar och andra sällskapsdjur. Utskottet ger som sin mening regeringen till känna att det från djurskyddssynpunkt finns anledning till mer långtgående skydd även när det gäller djurhållning som inte i första hand motiveras av ekonomiska intressen.

Jordbruksutskottet har behandlat djurskyddsfrågorna mycket seriöst, varför jag yrkar bifall till hemställan i betänkandet.

Anf. 22 CHRISTER WINDÉN (nyd) replik:

Herr talman! Jag vill bemöta Carl Olov Perssons inledningsanförande. Han ger inga sakskäl utan gömmer sig bakom utredningen. Reglerna om rabiesvaccinering har fungerat bra sedan lång tid ute i Europa. Det finns inte ett enda fall där en svensk som har varit i Europa, blivit biten av en hund och därmed blivit rabiessmittad. Det finns över huvud taget nästan inga risker som kan påvisas i reell statistik. Hur kommer det sig då att vi i Sverige envist måste hålla fast vid en rutin som inte har några sakskäl bakom sig?

I Finland kom rabiessmittan till den totalt oskyddade hundstammen via viltet från Ryssland. Då utbröt en masshysteri om att alla hundar måste vaccineras. Jag vill undvika något sådant i Sverige. Det finns ingen anledning att utsätta sig för en sådan fara. Innan man i Finland började vaccinera hundar var gränsen mot Sverige öppen. Därefter stängdes gränsen mot Sverige, medan gränserna mot Europa öppnades. Det är en intressant iakttagelse.

Carl Olov Persson tar upp innehållet i 29 §. Han sade att det oftast är skadade människor som misshandlar djur, och att de förmodligen också lever i dåliga miljöer i sina egna hem. Just detta är ytterligare belägg för vad jag säger, nämligen att det måste finnas ett strikt ansvar. Man måste ta ansvar för vad man har gjort, även om man lägger handen på bibeln och lovar att aldrig upprepa det.

Jag återkommer till jämförelsen med rattfylleri. Ingen skulle drömma om att låta en rattfull behålla körkortet bara för att han säger: "Snälla domaren, jag skall inte upprepa detta." Varför skall det vara en sådan skillnad för djur? Djuren har ju ingen chans att försvara sig. Om de försöker försvara sig kan de bara förvänta sig ytterligare misshandel eller avlivning.

Jag tycker att det är beklämmande att man inte kan erkänna att det finns en poäng i detta sätt att tänka.

Anf. 23 CARL OLOV PERSSON (kds) replik:

Herr talman! Jag vill trösta Christer Windén med att det troligtvis finns förutsättningar för att det på sikt kommer att bli möjligt att förflytta djuren över gränserna i Europa, och att det blir möjligt att vaccinera djuren.

Men trots allt råder det ett annat förhållande i Norden, i Sverige och Norge, än i Europa i övrigt. Vi har inte rabies här. Det är något som vi har skyddat oss mot under årtionden. Det är därför viktigt att göra en noggrann analys innan förändringar görs. Därför håller jag fast vid att det är en bedömning att invänta utredningens förslag.

Christer Windén bemöter mig i frågan om skadade människor. Det handlar inte om att åsidosätta djurskyddet, utan det handlar om att utbilda personal i hälsovårdsnämnder osv. i hur de skall bemöta människor och djur i dessa situationer. De skall alltså inte bara vara utbildade i djurskydd, utan även i att kunna hantera människor på ett bra sätt.

Anf. 24 CHRISTER WINDÉN (nyd) replik:

Herr talman! Jag vill tacka Carl Olov Persson för att han har kommit till denna insikt. Jag delar hans uppfattning, och jag ser med stor glädje fram

emot en situation med fri rörlighet, även för hundar, naturligtvis med de restriktioner jag nämnde, inom hela Europa. Jag hoppas att han har rätt i sina förutsägelser.

Anf. 25 ÅKE SELBERG (s):

Herr talman! Djurskyddsfrågor behandlas med jämna mellanrum i denna kammare. Under allmänna motionstiden är det i regel ett antal motionärer som tar upp olika frågor rörande djurskyddet.

Jordbruksutskottets betänkande, som vi nu behandlar, grundar sig på regeringens proposition om tillsyn enligt djurskyddslagen men också på ett antal motioner från allmänna motionstiden.

Djurskyddet handlar i grunden om förhållandet mellan människan och de djur som hon har i sin vård. Många är de som lägger ned ett stort engagemang i djurskyddsfrågor. Såväl enskilda som olika organisationer arbetar för att värna djurens intressen. Detta framgår inte minst av alla brev, uppvaktningar och telefonsamtal i samband med att dessa frågor behandlas i riksdagen.

Det känns också angeläget att säga att dagens lantbrukare över lag har goda och breda kunskaper och lägger ned ett stort arbete på djurens välbefinnande.

En djurskyddslag måste, om den skall fungera väl, inte bara vara så utformad att den ger möjlighet till ingripande och straff mot djurplågeri när missförhållanden uppstår eller när de redan finns. Den skall i ännu högre grad förebygga och förhindra att djuren far illa. Jag hävdar att vi har tagit ytterligare ett steg åt rätt håll.

Djurhållningen förändras ju ständigt och kräver därför alltid särskild uppmärksamhet. Här faller ett stort ansvar på kommunernas tillsynsmyndighet. Tyvärr råder det stora skillnader i hanteringen. Därför är det viktigt att kommunerna har en välutbildad personal och att den utbildning som nu påbörjats fortsätter.

Den djurskyddslag som nu gäller trädde i kraft 1988. Det var den socialdemokratiska regeringen som då gjorde en omfattande översyn av lagen med stora förändringar som följd. Vi var samstämmiga här i kammaren om det betänkandet.

Det råder stor enighet om det betänkande vi nu behandlar och de åtgärder som föreslås från utskottets sida. Jag vill säga att det finns ett ganska stort värde i att vi är eniga och på ett seriöst sätt jobbar oss fram till så bra beslut som möjligt. Men man skall ha klart för sig att djuren alltid befinner sig i underläge. De kan inte klaga. De kan inte berätta hur de har det. Det är alltid människan som bestämmer.

Vi har en djurskyddslag som går längre än lagarna i EG. Därför ligger ett mycket stort ansvar på de förhandlare vi har i samband med EG-inträdet.

Jag skall här beröra några områden som tas upp i betänkandet.

Regeringen föreslår en förändring av 4 § djurskyddslagen, så att den även omfattar djur som hålls för att användas vid tävling. Utskottet går här ytterligare ett steg, eftersom det saknas möjligheter att för dessa djur meddela bindande skötselföreskrifter. Det bör gå att på ett bättre sätt tillvarata väsent-

liga djurskyddsintressen som nu faller utanför 4 § i lagen. Detta ger utskottet regeringen till känna.

Det är av stor betydelse att förbudsbestämmelsen nu skärps. Det kan inte vara rimligt att, som nu är fallet, den som missköter sina djur genom överklagande och manipulationer skall kunna fördröja ett slutgiltigt beslut i åratal. Det är viktigt att kunskaperna ökar hos dem som sitter i de rättsliga instanserna. Om inte de åtgärder som nu vidtas ger resultat, förutsätter utskottet att regeringen återkommer. Det ger vi regeringen till känna.

En annan fråga som har fått stor uppmärksamhet, som Christer Windén tog upp, är karantänbestämmelserna för hundar. Detta är en mycket grannlaga fråga, som man kanske borde ha beslutat om i detta sammanhang. Men eftersom Statens jordbruksverk har tillsatt en expertgrupp bör dess ställningstagande och förslag inväntas. Detta arbete måste påskyndas, så att beslut kan fattas så fort som möjligt. Det finns många som inte förstår att de inte får transportera hundar över till annat land, när hundarna ändå själva springer över gränsen.

Från Socialdemokraternas sida ställer vi också upp på ett tillkännagivande när det gäller betestvånget, så att regeringen får i uppdrag att låta genomföra en utvärdering av de erfarenheter som vunnits sedan beslutet fattades.

Avslutningsvis vill jag uttrycka en förhoppning att det betänkande vi nu behandlar och fattar beslut om i dag på djurskyddets område blir ytterligare ett steg framåt, mot en ännu bättre djurhållning. Jag vill med det anförda yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan.

Anf. 26 PATRIK NORINDER (m):

Herr talman! Sverige har en bra djurskyddslag som är internationellt respekterad, men som bekant kan bra bli bättre. Jag vill ta upp några aspekter på denna lag.

I betänkandet JoU1 föreslås en skärpning av djurskyddslagens 29 § som behandlar försummelse av tillsyn eller vård av ett djur – misshandel av ett djur – samt om tillsynsmyndighets beslut inte följs. Jag hälsar denna skärpning med tillfredsställelse. Visar någon att han inte kan sköta djur, och vanvårdar dem, skall det inte finnas några tvivel om att förbud att handha djur skall kunna meddelas.

Att undantagslöst meddela förbud kan ha sina nackdelar, varför jag delar utskottets bedömning att förbud skall meddelas då det inte finns någon påtaglig omständighet som talar för att inte missförhållandena kommer att upprepas. Det är då viktigt att poängtera att det skall vara en väsentlig och varaktig förbättring från djurskyddssynpunkt. Att hänvisa till försörjningsskäl skall inte heller vara något motiv för att underlåta att meddela förbud. Jag vill särskilt understryka detta.

Herr talman! Jag har speciellt tagit upp frågan om misshandel och vanvård av djur, då jag känner sådan avsky inför djurplågeri att jag vill särskilt markera vikten av att kunna meddela förbud att handha djur.

Djurskyddslagens 4 §, som behandlar djur som föds upp eller hålls för produktion av livsmedel, ull, skinn eller pälsar föreslås nu utökas med tävlingsdjur, vilket gör att det går att utfärda skötselföreskrifter även för dessa. Detta är inget kontroversiellt i sig, utan jag ser det som en förbättring av 4 §.

Däremot skulle det vara alltför långtgående att nu utvidga paragrafen till att gälla övriga djur också. Jag finner det dock, i likhet med vad utskottets majoritet skriver i betänkandet, kunna vara befogat att se över djurskyddsintressena som nu inte berörs av 4 §.

I samma paragraf tas också upp möjligheterna för djur att bete sig naturligt. Att tolka vad som är ett naturligt beteende hos djur som hålls för livsmedelsproduktion är naturligvis inte särskilt lätt.

Etik och hälsoaspekter måste vara ledande ur djurskyddssynpunkt. Jag hälsar därför utskottets ställningstagande till min motion om det s.k. betestvånget med stor tillfredsställelse. Utskottet föreslår att regeringen låter genomföra en utvärdering av betestvånget i 10 § i djurskyddsförordningen. Jag vill att man skall observera att min motion endast tar upp de kor som är mjölkande. Det gäller alltså inte ungdjur och kor i sinställning.

Det kan tyckas att mjölkkor skulle må bättre av att få tillgång till bete. Men efter vad jag erfarit från veterinärer och jämförande studier, finns ur djurhälsosynpunkt inget att vinna på betesgång jämfört med djurhållning i lösdriftsstallar. Snarare uppstår många olägenheter med betesgång, t.ex. klöv- och juverskador, insektsmastiter, olycksfall, underutfodring av högavkastande kor och för korta mjölkningsintervaller.

Betestvånget är särskilt i Norrland ett stort problem. Men det finns många gårdar även i övriga Sverige som kan tvingas att upphöra med driften om 10 § i djurskyddsförordningen inte förändras.

Min förhoppning är nu att regeringen skyndsamt utvärderar betestvånget och återkommer med ställningstagande till djurskyddsförordningens 10 §. Vad gäller mjölkkor i ladugårdar med uppbundna djur får utvärderingen visa om det finns skäl att bibehålla betestvånget. Jag hälsar också med tillfredsställelse att Åke Selberg på Socialdemokraternas vägnar har tillstyrkt motionen. Det råder stor enighet i utskottet.

Jag har litet svårt att förstå Christer Windéns upprördhet när det gäller rabiesvaccinering. Vi håller på med en utredning nu. Christer Windén säger att det inte finns några sakskäl för att förbjuda vaccinering. Men varför kan då inte Christer Windén lugna sig tills den sakkunskap som håller på med frågan kommer med sitt yttrande? Det skulle vara ansvarslöst att gå före en sådan utredning med ett beslut. Det finns ingen anledning för Christer Windén att vara så upprörd. Vänta och se vad som kommer ut! Jag delar uppfattningen att det finns möjligheter att ha fri rörlighet även för djur.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan i betänkande JoU1.

Anf. 27 CHRISTER WINDÉN (nyd) replik:

Herr talman! Jag vill vända mig direkt till Patrik Norinder, eftersom han ställde en fråga till mig. Min upprördhet grundar sig på det faktum att den utredning som för närvarande arbetar, som jag har förstått det, har till huvuduppgift att handlägga frågan om behov av karantän och undersöka möjligheterna att finna alternativ till karantän i dess nuvarande former. Jag har ställt mig bakom den delen av jordbruksutskottets betänkande. Jag har avstått från att reservera mig, därför att jag inser, precis som Patrik Norinder, att karantänbestämmelserna kan vara motiverade med tanke på att det inte

bara handlar om rabies. Det finns i varje fall tre fyra andra oerhört besvärliga sjukdomer. Jag vet om det.

Det som jag pratar om handlar inte om bestämmelserna för eller behovet av karantän, även om jag gärna ser att det blev så i en förlängning. Jag vet att Patrik Norinder själv är jägare. Vad jag är upprörd över är att jägare som använder hund för jakt inte får lov att vaccinera hunden mot rabies, trots att de vet att den är utsatt för stora risker och kan komma i kontakt med rabiessmittat vilt. Jag tycker att det är upprörande, i synnerhet som det inte finns några som helst sakskäl för ett förbud. Det har inget samband med karantänbestämmelserna, i så måtto att det här handlar om vaccination i Sverige och inte som en åtgärd för att kunna föra hundar över gränsen.

Anf. 28 PATRIK NORINDER (m) replik:

Herr talman! Christer Windén anför här att han förstår att det pågår en utredning om karantänbestämmelserna. Men karantänbestämmelserna och vaccinationsfrågan är ju så intimt sammankopplade med varandra. Det finns ingen anledning att nu fatta ett delbeslut om rabiesvaccinering. Låt expertgruppen som handhar dessa frågor utreda dem, så kommer detta med på köpet. Jag tror att Christer Windén har tid att avvakta den utredningen och inte behöver driva detta vidare. Jag tycker att det verkar onödigt att göra det.

Anf. 29 CLAUS ZAAR (nyd):

Herr talman! Vi behandlar i dag en fråga som upprör många människor. De frågar sig varför vi lagstiftare inte kan förändra djurskyddslagen så att den prioriterar djurens rätt och skydd som har avsetts vid de beslut som har fattats.

Utskottet har ingående debatterat djurskyddet och konstaterat åtskilliga brister i den nuvarande djurskyddslagen. Motivuttalanden från lagstiftarna har tolkats olika av dem som är ute på fältet, i verkligheten, och de högre rättsinstanserna, vilket resulterat i helt olika signaler till den som ansetts missköta sina djur.

Jag vill här citera en artikel i Örebro-Kuriren. Där sägs följande: "Det är inget särskilt med just den här inspektionen: i 26 år har myndigheterna haft synpunkter på kumlabons djurhållning – inspekterat, förelagt, förbjudit. Utan nämnvärt resultat. Runt gården och de illa hållna stallarna går hästar, kor, får, getter, gäss och en lama. – Det är beklämmande att ett djurskyddsärende ska kunna förhalas på detta vis "Detta säger den lokala hälsoskyddsnämndens representant vid besöket.

Besöket fick företas under poliseskort för att inte vederbörande skulle misshandlas av djurhållaren. Det är verkligheten bakom problemen i djurhållningen.

Herr talman! Det behövs nya kraftiga signaler om myndigheternas ändrade attityd till djurskydd. Vi är nu på väg in i ett Europasamarbete, vilket bl.a. Carl Olov Persson nämnde tidigare. Då bör vi markera vårt avståndstagande till den metodik som djuruppfödare på kontinenten använder.

På gårdar i Sydeuropa får grisarna inte använda sitt naturliga beteende. De drabbas av en långvarig djup stress. Detta leder till en försvagning av

djurens immunsystem. För att motverka sjukdomar får grisarna antibiotika. Det kan vara tre–fem olika sorter. Detta sker för att de skall överleva den dåliga djurhållning som de utsätts för. Vi måste dessutom beakta att dessa djur utfodras med kadavermjöl.

Vi måste kämpa mot denna utveckling av djurhållningen. Resultatet blir annars en dålig djurhållning som ger oss människor allvarliga hälsoproblem på sikt. Nu är det djuren som drabbas, och på sikt drabbas vi människor. Problemet blir alltså betydligt större för oss människor, om vi inte gör något nu.

Det kräver givetvis att vi utbildar oss och dem som har tillsynen. Det gäller också att vi håller våra ögon öppna utåt och ser vilken mat vi får i oss. Vi måste se hur djuren lider under transporter till det billigaste slakteriet i Europa. De transporteras över en hel kontinent.

I Holland har läkare och veterinärer börjat samverka för att utreda verkningarna av antibiotikan. De är oroliga för att sjukdomar som behandlas med antibiotika hos människor, skall utveckla resistens till följd av att djuren har tvingats äta antibiotika för att kunna överleva en miserabel och hårresande djurhållning. Det gäller grundläggande förutsättningar för att vi människor skall kunna överleva.

Man befarar att sjukdomar av salmonellatyp, t.ex. tyfus, på sikt inte kan botas om resistens mot antibiotika utvecklas genom att vi äter kött från dessa grisar. Det gäller alltså att skärpa vår inställning till djurskyddsfrågorna i betydligt större utsträckning än vad vi har gjort. Vi måste se dem i ett större perspektiv än tidigare.

Anf. 30 ÅKE SELBERG (s) replik:

Herr talman! Jag måste begära replik på Claus Zaars anförande, eftersom jag inte riktigt vill ställa upp på den beskrivning som han ger av vår djurskyddslag.

Vi antog en ny djurskyddslag 1988. Den hade ett stort och omfattande förarbete. Utskottet och alla partier lade ner ett mycket stort arbete för att den skulle bli så bra som möjligt. Vi fick också väldigt mycket beröm från djurskyddsorganisationer och olika människor som handskas med dessa frågor. De menade att vi kommit mycket långt. Det fanns t.o.m. de som sade att vi hade världens bästa djurskyddslag.

Jag vill nog påstå att vi har en bra djurskyddslag. Den beskrivning som Claus Zaar ger av dem som har hållit på i 26 år för att komma till rätta med problemen – och hans påstående att det skulle vara verkligheten för vad som nu gäller i svensk djurhållning – tycker jag är en grov överdrift. Detta är ett fall som är mycket unikt.

När det gäller närmandet till EG hoppas jag att vi kan hjälpas åt att sätta våra förhandlare under tryck, så att de inte förhandlar bort vår djurskyddslag, utan att den i stället kan vara ett led i att påverka övriga Europa att ta över våra djurskyddsföreskrifter.

Man kan i och för sig säga att vi borde skärpa lagen och gå ännu längre, men det betänkande som utskottet har lämnat går ganska långt. Man har skärpt bestämmelserna i 1988 års lag efter några år av vunna erfarenheter.

Jag tycker att det är riktigt och ett steg åt rätt håll. Jag tror att det kommer att bli ganska bra framöver.

Vi fick just dessa signaler om antibiotikan och gick därför in och förbjöd att den används på det sätt som man gjorde tidigare. Samma sak gäller för kadavermjölet. Jag tycker att vi har en bra djurskyddslag, men vi skall naturligtvis vara observanta och bygga vidare på den.

Anf. 31 CLAUS ZAAR (nyd) replik:

Herr talman! Jag kan hålla med om att det ärende jag tog upp är unikt. Men det finns flera, fastän de inte har dragits ut i 26 år.

Bekymret är de politiska signaler som skickats ut. Det har skickats ut motstridiga signaler genom att det är den lokala hälsovårdsnämnden som ser problemet och får tipsen, men den vågar inte ta itu med problemen förrän det har gått för långt. Det beror på att de är rädda för att de skall få mothugg när ärendet överklagas. Det är där problemen ligger. Man har inte de rätta signalerna hela vägen. Jag nämnde motivuttalandet. Jag tror att dessa frågor kommer att få betydligt större uppmärksamhet. I dag kan vi se hur industrin vill styra detta.

Jag såg i går ett telegram från TT där man talade om hur man ville behandla dagsgamla tuppar. Man ville klippa kammen på de stackars djuren och inte bara deras klor. Det var vad näringen beställde. Vi måste alltså vara uppmärksamma så att de industriella intressena balanseras mot djurens rätt att leva.

Här i Sverige har vi kanske fortfarande möjlighet att komma in i anläggningarna, men utanför Sverige har man inte ens det. Där finns det ju taggtråd runt anläggningarna. Frågan är hur djuren mår där inne. Om vi skall ha ett liknande system med taggtråd här – vi skall ju ha lika konkurrens – befarar jag att djurskyddet blir försämrat.

Anf. 32 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag har fått information om att det inte går att komma in i datasystemet under pågående debatt. Det betyder att vi under dagens lopp måste räkna med att replikerna tas från talarstolen. Därför hemställer jag att de som avser att ta repliker håller sig i närheten av talarstolen för tids vinnande.

Anf. 33 ÅKE SELBERG (s) replik:

Herr talman! Claus Zaar riktar verkligen råsopar ut i Europa, men det får väl stå för honom.

När det gäller signalerna från djurskyddsorganisationerna och de människor som skall ha hand om djurskyddstillsynen, är det inte lagens fel att det tar så lång tid. Vi skärper ju dessutom lagen i dag.

Det handlar om att förbättra kunskapen hos de människor som skall handskas med detta, så att våra intentioner och beslut verkligen kommer ända längst ut till djurhållarna.

Riksdagen kan ge en signal – och det tycker jag att vi skall göra i dag – att den lag vi har stiftat också skall följas. Kommunerna måste se till att man har utbildad personal. Riksdagen måste skicka signaler, så att rättsväsendet ser

till att man utbildar juristerna osv., dvs. de som sedan skall handskas med frågorna vid olika överklagningar.

Har vi en lag, är det helt klart att den skall följas. Vi skall se till att vår politik följs. Den skall inte tas över av några kommersiella intressen.

När det gäller den taggtråd som finns – om den finns, jag vet inte det – kring företag ute i Europa, är vi överens. De taggtrådsstängslen skall inte sättas upp i Sverige.

Anf. 34 CLAUS ZAAR (nyd) replik:

Herr talman! Jag tackar Åke Selberg för ett gott stöd i att föra ut detta budskap till de myndigheter som skall följa vår djurskyddslag. Det är där det tidigare har brustit. Det är där det inte har funnits tillräckliga resurser. I dagens läge, när det är ont om resurser i kommunerna, är det en förhoppning att detta är och förblir ett prioriterat område i framtiden. Man kan åtminstone samverka i flera kommuner och hitta lösningar. Man måste se det positiva i det hela. Om man inte i dag har möjlighet, skall man i varje fall lösa detta på något sätt.

Åke Selberg säger också att lagen skall följas, vilket jag tackar för. Men jag vill lägga till "och tolkas som avsett". Det är därför viktigt att de som handlägger dessa ärenden är utbildade. Även de jurister som handlägger djurskyddsärenden skall ha en utbildning som motsvarar de krav man kan ställa vid avgörande av sådana här ärenden. Vi får inte glömma att det är grannlaga ärenden. Det behövs en kompetens hos den som avgör ärendena, inte bara i fråga om hur lagen skall tolkas, utan det behövs också kunskap om djurens rätt till ett värdigt liv.

Vi måste se djuren på ett annat sätt än vad man tidigare har gjort. Kammarrättens domar avskräcker – om de fortsätter med den tolkningsmetodik som de tidigare haft. Jag hoppas att vi nu får se en förändring. Vi skall nu i denna kammare uttrycka att den förändringen fortsatt skall verkställas.

Anf. 35 ANNIKA ÅHNBERG (-):

Herr talman! Detta är en något märklig debatt. Man skulle av debatten att döma kunna tro att det är ett djupt oenigt utskott som har lämnat ifrån sig ett betänkande. Om man läser betänkandet ser man att enigheten i själva verket är ganska stor. Men i och för sig brukar det sakliga innehållet i de betänkanden som behandlas inte bekymra Ny demokrati så där väldigt mycket.

Så till diskussionen om Europa, som egentligen inte hör hit, men som ändå har tagits upp. Vi borde nog fundera över vad människor i EG-länder skulle anse om den svenska livsmedelsproduktionen om de tog del av några av de ärenden som vi har haft anledning att ta del av när det gäller djurskydd, eller om de såg de bilder av en slakttransport från Norge till Landvetter som visades i svensk TV häromveckan. Jag är inte övertygad om att vår livsmedelsproduktion då skulle ha ett så högt anseende.

Kanske är det på motsvarande sätt med en del av den "katastrofinformation" som vi får om EG-ländernas livsmedelsproduktion. Det är också intressant att notera att den engelska importen av danskt fläskkött minskar just av den anledningen att kraven på den inhemska produktionen ökar.

Konsumenterna föredrar att köpa fläsk från inhemska frigående engelska grisar i stället för att man importerar från länder, som man menar har en lägre kvalitet på köttet. Det händer utan tvivel en hel del på detta område också inom EG.

Detta betänkande behandlar många olika frågor. Men de viktigaste frågorna är nog ändå skärpningen av 29 § och frågan om hur vi i framtiden skall kunna förflytta sällskapsdjur över gränserna.

När vi fick den nya djurskyddslagen var den med rätta ansedd för att vara långt kommen i förhållande till andra länders lagstiftning. Men det visade sig ganska snart, att när det gällde 29 § – som talar om på vilka villkor man får förbjuda någon att hålla djur när han eller hon har vanvårdat eller misshandlat djur – var lagen i detta avseende inte så bra, eftersom de gamla motivtexterna fanns kvar. Där sades att man bara skulle meddela förbud om det var sannolikt att vanvården skulle upprepas.

Praxis kom att utvecklas på ett sådant sätt att förbud inte ens vid extremt svåra fall av misshandel eller vanvård stod fast när de prövades i högre instanser. Detta har åtskilliga gånger påpekats i motioner här i riksdagen utan att det har lett till något resultat. Det var därför glädjande att regeringen nu i höst kom med en proposition där 29 § skärps. Det sägs nu att länsstyrelsen inte bara "får" utan "skall" meddela förbud vid allvarliga fall av försummelser och misshandel.

En viss osäkerhet kvarstår dock. Utskottet framhåller i sitt betänkande, att om det har funnits någon misstanke om att det i de fall där det är fråga om djurhållares förvärvsarbete, dvs. att han eller hon har sin inkomst av att hålla djur, skulle kunna finnas ett skäl att inte meddela förbud, bör den misstanken nu vara undanröjd. Så är det inte, framhåller utskottet. Inte enbart denna faktor kan vara avgörande. Men det framstår ändå som att det även i framtiden skulle kunna vara en delfaktor som tillmäts en stor betydelse.

Regeringen skriver i motiven till sin nya proposition att det, om man skall använda denna grund, är viktigt att det inte är fråga om små förändringar. Utskottet försöker skärpa denna skrivning och säger, att de förändringar som djurhållaren har gjort, och som skall kunna medföra att man inte meddelar förbud, skall vara mycket omfattande. Det skall tydligt visas att förbättringar har skett. Faktum kvarstår: Detta innebär en osäkerhet som kommer att försvinna först när vi får rättspraxis som grundar sig på den nya formuleringen i lagen. Först då visar det sig om denna skärpning har varit tillräcklig.

Herr talman! Jag yrkar inte något annat än bifall till utskottets hemställan. Man måste ge de nya förslagen tid att prövas i praktiken. Men jag anser att man måste ha en fortsatt vaksamhet. Jag tror inte att man kan vara fullständigt övertygad om att detta kommer att leda till förbättringar av den omfattningen som de som är verksammma i djurskydd ute i kommunerna önskar, och som också riksdagen vid behandlingen av propositionen har förutsatt och önskat skulle bli resultatet. Det finns därför all anledning att även fortsättningsvis vara uppmärksam på dessa problem och återkomma till denna fråga.

Kommunernas möjlighet till en bra tillsyn diskuteras också. Det sammanhänger självfallet med hur lagen har varit utformad. Det har varit nästan

omöjligt att bedriva ett effektivt djurskyddsarbete när de beslut man fattar ständigt upphävs av högre instanser. Men visst finns det också problem för kommuner att avsätta tillräckligt med resurser. Det saknas utbildning. Detta påpekas i den rapport som Jordbruksverket har gjort. I propositionen framhålls också hur man arbetar för att lösa dessa problem.

Till detta kommer nu svårigheten med den ekonomiska krisen. Det finns många utredningar som visar att just miljö- och hälsoskyddsverksamheten är något som kommunerna, när de nu måste spara pengar, ytterligare drar ner på. Det finns all anledning att vara vaksam så att inte djurskyddet drabbas i den processen.

Sist, herr talman, några ord om rabiessmittan och problemen med att upprätthålla ett gott gränsskydd. Det har skrivits motioner och väckts förslag om att Sverige skulle slopa sitt karantänstvång. Man har hänvisat till att det inte finns karantänstvång i andra länder, utan att man där nöjer sig med vaccination.

Nu arbetar en expertgrupp med att se över dessa förhållanden. Jag tror att det är viktigt att den grupp får utföra sitt arbete. Det beror inte på att det i största allmänhet är roligt att någonting drar ut på tiden och blir söligt. Om vi går ifrån vårt karantänstvång – och jag tror att den förändringen med nödvändighet kommer – till att använda vaccination, innebär det att väldigt mycket måste fungera.

Tillsynen och beredskapen om någonting händer måste vara annorlunda i hela veterinärorganisationen. Det måste finnas vaccin och regelverk för hur man skall kontrollera att djur är vaccinerade och hur man skall göra om de inte är det. Allt detta måste, även om det är litet krångligt och byråkratiskt, utarbetas i regelverk. Därför är det rimligt att utskottet nu avstyrker motionerna.

Man måste också inse att dessa förändringar kommer i framtiden. Då måste de vara väl förberedda, eftersom vi ställs inför nya och stora problem. Karantänstvånget har inte bara skyddat mot rabies. Det har också skyddat mot andra sjukdomar, t.ex. rävbandmask, som har en lång inkubationstid. Sjukdomen beter sig som levercancer, och leder liksom levercancer till döden. Det finns en lång rad sådana problem som så att säga har hanterats på köpet genom att vi haft karantänstvånget. Det finns all anledning att fundera över dessa problem innan man går från den typ av reglering vi har nu till en enklare reglering.

Herr talman! Härmed yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 36 CARL OLOV PERSSON (kds) replik:

Herr talman! Jag håller med Annika Åhnberg. Vi får se upp så att vi inte, med djurspråk sagt, håller för hög svansföring i vår kritik av Europa. Vi kanske först skall hålla rent framför egen dörr.

Det gläder mig att Annika Åhnberg i princip håller med jordbruksutskottet i den här frågan och att vi även där har en enhällighet. Det finns nog en viss kritik här och var från alla sidor. Men i princip är detta ett steg åt rätt håll.

Det sades att betydelsen av djurhållarens försörjningsmöjlighet kan ifrågasättas. En djurhållare som inte kan dokumentera att han kommer att upp-

höra med sin dåliga djurhållning, och inte kan visa att han på ett riktigt sätt kan klara av djurhållning i framtiden, skall förbjudas att hålla djur enligt det lagförslag som ligger.

Anf. 37 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! I detta betänkande har utskottet behandlat två motioner som jag väckt. Den första jag vill nämna gäller saxfångst och ett eventuellt förbud för sådan. Utskottet säger här att det är svårt för Sverige att ensidigt införa ett sådant förbud, men att man skall verka för att sprida kunskaper om detta.

Claus Zaar har här talat om missförhållanden inom EG i flera avseenden. Jag känner inte till de förhållanden som han har talat om, och jag skall då naturligtvis inte heller yttra mig om dem. EG fattade år 1991 beslut om förbud mot saxfångst, men det träder inte i kraft förrän 1995. Detta är ett framsteg, vilket gör att utskottet nästa gång jag återkommer med denna motion kan inta en helt annan ståndpunkt och anpassa sig till vad EG redan har sagt. Förhoppningsvis blir behandligen en annan nästa gång.

Den andra motionen gäller svanskupering och möjligheterna att analysera och utvärdera svanskuperingsförbudet. Det har visat sig att förbudet för flera hundraser i stället för att vara ett skydd har blivit motsatsen. Det har lett till plåga, sjukdom, infektioner och mycket annat. Den ras som jag främst vill nämna, och som varit mest drabbad, är Vorsteh-hundarna. Vi motionärer har under flera år begärt en analys och utvärdering, eftersom vi var osäkra på i vilken grad problemen har drabbat olika raser.

Det finns också en annan aspekt, som vi såvitt jag minns inte tog upp i motionen, och det är avelsaspekten. Det har nämligen visat sig att de som driver hundavel på hög nivå i andra länder inte är benägna att sälja sina hundar eller ställa dem till förfogande för avel om deras hundars avkomma här i Sverige skall gå omkring med svansar som de inte anser hör till rasens "utrustning".

Jag har motionerat om detta ett par gånger tidigare. Jag tycker att utskottet har gjort en bra bedömning den här gången, och det är jag tacksam för.

Statens jordbruksverk har nu sagt att man skall titta på de här frågorna. Man skall göra en analys, och man skall titta på vilka raser som drabbas mest. Vad jag hoppas är att Jordbruksverket verkligen tittar på alla aspekter av frågan och inte glömmer frågan om aveln. Kom ihåg, att ju mindre en ras är och ju mer inavel vi får, desto sämre djur får vi och desto sämre hälsa får djuren i det långa tidsperspektivet.

Jag har inget eget yrkande, herr talman.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 12 §.)

6 § Naturvård

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1992/93:JoU3 Naturvård.

Anf. 38 SINIKKA BOHLIN (s) :

Herr talman! I jordbruksutskottets betänkande nr 3 behandlas sammanlagt 41 motionsyrkanden om naturvården, väckta i januari 1992. Samtliga motioner avstyrks traditionsenligt av utskottet, mestadels med hänvisning till att de problem som tas upp behandlats i samband med 1991 års miljöpolitiska beslut resp. utreds av vederbörande myndigheter eller bereds i regeringens kansli.

Till betänkadet har fogats tre s-reservationer. Två av dessa tar upp frågan om allemansrätten och den tredje intrångsersättningen.

Vad gäller intrångsersättningen är vår utgångspunkt att stärka skyddet för arter och biotoper. Frågan har nyligen behandlats av Skogspolitiska kommittén. Betänkandet är nu ute på remiss, och proposition om framtidens skogspolitik väntas under vårriksdagen. Det innebär att ersättningsfrågan kommer igen under våren, och vi har därför anledning att återkomma till frågan. Så för att inte ta kammarens tid vid voteringar, avstår jag den här gången från att yrka bifall till reservation nr 3 till betänkandet.

Den viktiga frågan som behandlas i betänkandet är allemansrätten. I sju motionsyrkanden väcks frågor om allemansrätten, som har behandlats av riksdagen vid snart sagt varje riksmöte under de senaste åren. Bara detta visar vikten av frågeställningen.

I de två första socialdemokratiska reservationerna till betänkandet tar vi upp frågan om allemansrätten. Anledningen är först och främst att vi vill lyfta frågan till en pågående utredning, men detta är också ett bra sätt att informera om allemansrätten, både inom Sverige och med tanke på de människor som kommer utifrån till vårt land.

Allemansrätten är en tillgång som det ligger i hela landets intresse att slå vakt om. Sverige kan, tillsammans med de nordiska länderna, erbjuda människor i ett alltmer tätbefolkat Europa en upplevelse av Europas sista vildmark. Tillgången till tyst, ofta orörd natur är större i Sverige än på många andra håll i världen, och våra skogar och hagar är inte inhägnade och försedda med skyltar med texten "Privat område" för att stänga människor ute. Vi behöver inte inrätta nationalparker för att människor skall få rätt att vandra i skogen. Vi kan använda oss av den urgamla sedvanerätten, allemansrätten, som ger alla rättigheter, men även skyldigheter. Det är just därför den är så unik – ingen diskrimineras. Men den är inte lagfäst.

Herr talman! Regeringen har tillsatt en parlamentarisk utredning om grundlagsskydd för äganderätten. Tillsammans med besluten att sälja ut svenska nationaltillgångar, skogen och vattenkraften, bekräftar det att regeringen också sätter äganderätten före naturskyddet.

Vi socialdemokrater föreslår i vår motion att utredningen i tilläggsdirektiv får uppdraget att utreda hur allemansrätten, strandskyddet, m.m. skall tillgodoses i ett läge då äganderätten avses bli stärkt.

Den tidigare nämnda kommittén har på eget initiativ tagit upp frågan om allemansrättens inverkan på äganderättens gränser.

Majoriteten i utskottet anser att detta räcker, vilket förvånar mig, eftersom Centerpartiet i motioner har begärt ett lagförslag resp. en utredning i den riktningen om allemansrätten. Man hänvisar t.ex. till att det är andra

tider nu och andra förutsättningar och till den ökande internationaliseringen och närmandet till EG.

Detta och diskussionen om att utvidga äganderätten har väckt en livlig offentlig debatt. Beslutet om EES-avtalet och de kommande EG-förhandlingarna oroar människor. Därför anser vi socialdemokrater att frågan är så pass viktig att det krävs ett tillkännagivande från riksdagen till regeringen om tilläggsdirektiv om allemansrätten.

Under tiden som EG-förhandlingar pågår måste vi klart deklarera och klarlägga de frågor som ligger väldigt nära människors vardag och hjärtan. En av de frågorna är allemansrätten.

Reservation nr 2 tar upp frågan om en kampanj till försvar för allemansrätten. Den socialdemokratiska regeringen inbjöd sommaren 1991 folkrörelser, intresseorganisationer, m.fl. till en nationell kampanj till försvar för allemansrätten. Avsikten var att skapa en medvetenhet om den hävdvunna allemansrättens innebörd – rättigheter och skyldigheter – samt att ta vara på viljan att ta ansvar för vår nationella tillgång, den svenska naturen. Inbjudan fick ett mycket stort gensvar.

Den informationsverksamhet som Naturvårdsverket svarat för under den gångna våren och sommaren är givetvis värdefull, men den motsvarar inte de förväntningar som ställdes när man inbjöd till en kampanj till försvar för allemansrätten, en kampanj som skulle genomföras av folkrörelserna.

För att kunna ge relevant information om allemansrätten inom Sverige och till de människor som kommer till vårt land, måste vi också veta om inställningen till allemansrätten kvarstår hos de nuvarande regeringspartierna. Det viktigaste nu är därför att kommittén med uppdrag att utreda frågan om grundlagsskydd för äganderätten får som tilläggsdirektiv att utreda frågan om allemansrätten.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall endast till reservation nr 1 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 39 JOHN ANDERSSON (v):

Herr talman! Det har sagts många gånger, och det kan sägas åter: Allemansrätten i vårt land är unik, och den saknar direkt motsvarighet i övriga Europa. Här kan man fritt ströva i skog och mark, slå upp sitt tält över natten och grilla sin korv över öppen eld om brandrisken det tillåter. Man har känslan av att det är ens egen skog man vistas i.

Alla är vi överens om att vi skall värna och slå vakt om den rätten. Detta gör man nog säkrast genom att se till att vår allemansrätt nyttjas på ett sätt som gör att ingen part eller intressent börjar ifrågasätta den. Detta är nog mycket viktigt, eftersom allemansrätten inte är lagreglerad. Efter vad jag kan förstå vill ingen heller ha en detaljreglering på området.

Om man nu vill slå vakt om vår allemansrätt och undvika att någon eller några ifrågasätter den, är det, om några problem på området uppstår, nödvändigt att man snabbt försöker lösa dessa i akt och mening att den allemansrätt vi har skall förbli oantastlig.

Det är alltså för att skydda och bevara vår allemansrätt som jag och min medmotionär har skrivit den motion som behandlas i detta betänkande.

Nu är det nog en överdrift att påstå att motionen har behandlats. Man blir

storligen förvånad när utskottet avstyrker motionen med hänvisning till ett allmänt hållet uttalande från utskottet våren 1991. Har utskottet tagit del av motionen och inte förstått, eller är det andra orsaker till att utskottet helt har förbigått de problemställningar som tas upp i motionen?

I allemansrätten ingår att man fritt får plocka bär och svamp. Det är en rättighet som också utnyttjas. Många människor i skogsbygderna har här sett och tagit till vara en möjlighet att dryga ut sin kassa med att plocka bär. Hur viktigt detta är framgick med tydlighet när man i samband med den senaste skattereformen ville ta bort den skattefria beloppsgränsen på 5 000 kronor vid försäljning av bär. En enorm opinionsstorm såg till att det blev politiskt omöjligt att ta bort detta fribelopp.

Nu har även andra upptäckt möjligheten att tjäna pengar på bärplockning, nämligen utländska bärplockare. Det är inte något nytt, men antalet besökare ökar mycket kraftigt. Därför börjar problemen dyka upp.

Det ligger kanske nära till hands att säga att detta bara är ett utslag av avundsjuka, eller kanske t.o.m. främlingsfientlighet, men jag vill allvarligt varna för att så lätt vifta bort dessa frågor och problem som jag bedömer kommer att förvärras om man inte tar itu med dem.

Jag vill också understryka att människorna i skogsbygderna varit mycket hjälpsamma och förstående när det gällt de utländska bärplockarna. Man har exempelvis, på sina ställen, samlat in både kläder och pengar när de besökande inte lyckats att efter förväntan tjäna pengar på bärplockning. Det handlar således också om att behålla denna positiva attityd till människor från andra länder.

Vi har i vår motion berört några problem som vi anser måste få sin lösning. Vi har inte presenterat några lösningar. Det finns säkert svåra nötter att knäcka. Vi föreslog därför att hela problemkomplexet skulle utredas. För detta finns ingen förståelse i utskottet.

Vi får alltså återkomma. Men jag skall ändå helt kort beröra två frågeställningar som tas upp i motionen. Jag hoppas att utskottets talesman har något att säga om detta.

Det har blivit allt vanligare att besökarna stannar en längre tid för att plocka bär. De kommer i slutet av juli för att plocka hjortron, fortsätter med blåbär och avslutar med lingon. Det innebär att vistelsen varar cirka två och en halv månader. Många har kontrakt med bäruppköpare. Det uppstår flera frågor:

Föreligger det ett anställningsförhållande, med allt vad det innebär?

På en del håll är bl.a. Polisen intresserad av detta.

Är bärplockning i två och en halv månader i enlighet med allmansrätten, eller är det näringsverksamhet?

Ortsbefolkningen som har rätt att plocka bär för sammanlagt 5 000 kronor skattefritt börjar alltmer undra över hur utländska bärplockare kan få plocka så mycket de hinner under så lång tid utan att betala skatt.

Att vifta bort dessa frågor är, enligt min mening, det absolut sämsta man kan göra. Det kommer att behövas både regler och information för att förhindra ökade motsättningar och otrevliga kontroverser.

Anser vi att vi skall kunna ta emot utländska bärplockare måste vi grundligt analysera problemen och överväga vilka bestämmelser som fortsätt-

ningsvis skall gälla. Jag tycker att det är synd att utskottet inte varit mottagligt för de argument som framförs i motionen. Eller har man – som jag inledningsvis sade – inte förstått det hela?

Anf. 40 IVAR VIRGIN (m):

Herr talman! Jordbruksutskottets betänkande om naturvård tar upp en rad motionsyrkanden från den allmänna motionstiden i januari. I motionerna tas en mängd viktiga frågor upp. Att de avslås av utskottet beror bl.a. på att många är under utredning eller bereds på annat sätt. Jag kommer att koncentrera mig på de tre socialdemokratiska reservationerna.

Den första handlar om allemansrätten. Socialdemokraterna vill ha ett tilläggsdirektiv till äganderättsutredningen för att säkerställa allemansrätten. Man är helt enkelt orolig för allemansrättens ställning. Utskottet delar inte den oron. Vi utgår från att en förstärkning av äganderätten är fullt möjlig att genomföra utan att det inkräktar på allemansrätten, som utskottet anser vara en mycket viktig rättighet. Grundlagsskydd för äganderätten handlar, enligt min mening, om att åstadkomma fastare spelregler för äganderätten så att Sverige i internationella sammanhang inte fälls i mål som har med äganderätten att göra. Mål av den typen har, såvitt jag vet, aldrig kommit i konflikt med allemansrätten. Den ligger utanför detta. Utredningen kommer ändå att studera allemansrättens ställning. Det gör den på vårt eget initiativ.

Utskottet har dessutom ägnat rätt mycket tid åt att belysa en fråga som tas upp i den allmänna debatten, nämligen om EG-domstolen – om vi blir EG-medlemmar – kan inskränka den svenska allemansrätten. Utskottet kommer fram till att den risken inte finns. Det står mycket klart i Romfördraget, artikel 222, att man går på de enskilda ländernas egendomsrätt, och att det är de som avgör frågor av den här typen. Det stämmer dessutom väl med vad professorn i miljörätt, Staffan Westerlund, skrev i en artikel för inte så länge sedan, där han också påpekade att det inte finns någon som helst risk att EG kräver att Sverige begränsar allemansrätten. Det är ju ett mycket kategoriskt ställningstagande som grundar sig på samma artikel som utskottet har hänvisat till. Tvärtom, säger Staffan Westerlund, ligger det i EG:s intresse att Sverige bibehåller allemansrätten. Den blir ju till fromma även för EG-medborgarna.

Det är väl litet av den problematiken som John Andersson tar upp, nämligen om allemansrätten kan utsättas för ett tryck som skapar problem. Det är möjligt att vi måste titta på detta i framtiden. Det är väl inte helt omöjligt att det kan krävas restriktioner av olika slag även i allemansrätten. Vi är ju ingalunda ovana vid restriktioner. Restriktioner har införts tidigare, t.ex. för att skydda fågellivet på vissa öar, för att skydda vissa biotoper osv. Den typen av inskränkningar har vi av tradition haft i allemansrätten redan tidigare.

Den andra reservationen handlar om att Socialdemokraterna vill ha en kampanj till försvar för allemansrätten. Regeringen har för 1992 anslagit en kvarts miljon till upplysningsverksamhet när det gäller allemansrätten. De pengarna har Naturvårdsverket handhaft på ett mycket bra sätt, nämligen genom att informera om vad allemansrätten egentligen innebär – det gäller då även alla de skyldigheter som faktiskt också är kopplade till allemansrät-

ten. Denna upplysningsverksamhet är mycket viktig och har, enligt min uppfattning, skötts väl.

Folkrörelsekampanjen 1991 om allemansrätten var nog delvis ett inslag i den socialdemokratiska valrörelsen. Jag tror att det är bättre att använda medel via Naturvårdsverket, för att ge seriös information i den här frågan.

Den tredje reservationen handlar om intrångsersättning. Socialdemokraterna vill gå tillbaka till de tidigare reglerna, vilket enligt min mening skulle vara mycket olyckligt. En fastighet som är värd 1 miljon och som är intecknad till kanske 900 000 kr – egetkapitalet är alltså 100 000 kr – skall enligt de gamla reglerna kunna tåla ett intrång på 10 %. Det innebär att ägarens egetkapital faktiskt kan utraderas genom ett intrång. Att få den effekten med sådana här intrångsregler är helt orimligt. Det är säkert inte heller i enlighet med de grundläggande regler som gäller inom EG.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i alla dess delar.

Anf. 41 SINIKKA BOHLIN (s) replik:

Herr talman! Ivar Virgin nämnde Äganderättsutredningen och att man vill ha fastare spelregler när det gäller allemansrätten. Det är just när vi hör talas om eventuellt fastare eller nya spelregler för allemansrätten som vi vill lyfta upp frågan genom ett tilläggsdirektiv från regeringen. Initiativet kommer nu från utredningen, och vi vet inte riktigt varför.

Frågan är offentligt redan mycket debatterad. Men för att frågan skall få den tyngd som behövs inför EG-förhandlingarna tycker jag att riksdagen bör ge regeringen sin mening till känna.

Att jag tvivlar på om det är nya regler beror på att jag läste en motion från regeringspartierna, en centermotion, där femte Moseboken citeras: När du går i din nästas vingård må du äta vinbären så mycket dig täckes tills du bliver mätt, men du får inte taga med dig i dina kärl. Jag försökte tolka det. Det sägs i motionen att det är andra tider och andra förutsättningar. Innebär allemansrätten i framtiden att jag kan gå till skogen för att äta lingon och blåbär, men inte får ta någonting i mina kärl? Eftersom vi inte vet om det är nya spelregler som gäller, eller ej, vill vi lyfta upp denna fråga till Äganderättsutredningen.

Anf. 42 IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! När jag talade om fasta spelregler avsåg jag inte allemansrätten – den skall givetvis också ha fasta spelregler – utan äganderätten. Jag anser att det behövs fasta spelregler där. De fall som har aktualiserats vid Europarådets domstol visar att Sverige har ett bristfälligt äganderättsskydd. Den juridiska bedömningen från alla dem som sysslar med detta är att förstärkning av äganderätten ingalunda innebär intrång på allemansrätten. Det stämmer även överens med det som Staffan Westerlund sade, nämligen att EG-medlemskapet på inget sätt påverkar allemansrätten. Snarare handlar det om expropriationsersättningar, när man på olika sätt kan göra intrång på enskild egendom. Det är framför allt äganderätten som det handlar om.

Sedvanerätten, som innebär att utnyttja marker på ett visst sätt, berörs inte. Det är också utskottets mening att det inte finns någon anledning till

tilläggsdirektiv. Att sedan utredningen själv av eget initiativ undersökt detta är säkert bra, men det hade knappast behövts.

Anf. 43 SINIKKA BOHLIN (s) replik:

Herr talman! Just dessa tankegångar, som Ivar Virgin tar upp, att stärka äganderätten, utan att vi egentligen vet vad det handlar om, gör att vi ställer oss frågan: Kommer allemansrätten i kläm om vi hamnar i ett läge där äganderätten avses bli stärkt?

Jag har läst att ett EG-medlemskap inte kommer att begränsa allemansrätten på något sätt. Jag tror dock att det är viktigt att vi klart utreder frågan, så vi har klara besked till allmänheten när vi börjar tala om det här. Vi bör veta var vi i Sverige själva står när det gäller allemansrätten innan vi börjar diskutera förhållandet mellan EG och Sverige.

Jag tror också att kampanjen kommer att bli väldigt viktig när vi har klargjort våra egna ställningstaganden. Man kan då – kanske i valrörelsen – gå ut med information om allemansrätten. Socialdemokraterna är ju ett stort parti, som når många människor.

Anf. 44 IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! Allemansrätten kan tolkas på olika sätt. Jag återgår till det som Staffan Westerlund sade när vi släppte det fria handredskapsfisket fritt. Han tolkar det så att man ger allemansrätten – det används ofta som argument i det sammanhanget – en så vidgad definition att den inte är acceptabel.

Staffan Westerlund skriver: Tidigare har rätten för den enskilde att fiska utvidgats vid kusterna, med vissa undantag. Därefter har det s.k. handredskapsfisket släppts fritt för enskilda vid övriga kuster och i de stora sjöarna på ett sätt som troligen är grundlagsvidrigt. Detta betyder att det numera – men inte tidigare i praktiken – ingår i allemansrätten att fiska med handredskap också på annan enskilds fiskevatten, men bara om det rör sig om kusterna och de stora sjöarna.

Det här belyser onekligen en konflikt mellan äganderätt och allemansrätt. I det här fallet tycker jag emellertid att man via argumentation om allemansrätt faktiskt träder ett enskilt ägande för när. Det är, enligt mitt sätt att se, en helt annan sak. Kan Äganderättsutredningen på det sättet ta bort dessa problem, skulle det vara till stor nytta. Är det detta som Sinikka Bohlin talar om, finns det onekligen konfliktpunkter. I den traditionella allemansrätten föreligger inte dessa konflikter.

Anf. 45 JOHN ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Jag noterar den lilla framgången att Ivar Virgin ändå medger att det kan finnas vissa problem som man måste se på framöver. Rent allmänt tror jag att alla vi som deltar i den här debatten är ganska eniga om att allemansrätten skall värnas och försvaras.

Om jag skall uttrycka en personlig tanke, tror jag inte att diskussionen om äganderätten kontra allemansrätten är det stora hotet framöver. Jag tror att frågan om sättet att utnyttja allemansrätten kan bli ett stort problem. Vi har i motionen pekat på en rad problem, som det är bäst att börja analysera i tid för att se vad som kan göras. Om man väntar med att ta itu med problemen

kan situationen vara svår att bemästra. Vi förstår att människor i vissa områden börjar knorra och tycker att det inte längre är fråga om allemansrätten, t.ex. när bärplockning för husbehov övergår till näringsverksamhet.

Det finns problem på andra områden, t.ex. med kanotturism. Företag bildas och hyr ut kanoter, och de använder vår rätt att vistas i naturen till att sälja sina tjänster. Därmed uppstår skador i naturen, osv. Dessa problem kan inte nonchaleras, utan de måste ses över.

Det måste ligga i allas vårt intresse att bevara den unika allemansrätten. Hur man utnyttjar allemansrätten beror i hög grad på var i landet man bor, och jag vill påstå att det finns mycket stora skillnader. Jag kan utnyttja allemansrätten mera i de stora vidderna i norr än vad jag skulle kunna i Skåne. Jag tror knappast att jag skulle kunna ta med mig motorsågen och fälla en torrfura i Skåne för att göra upp eld och koka mitt kaffe, men det är ingen som säger någonting om jag gör detta hemma i norr. Det finns alltså stora skillnader i synen på allemansrätten.

Man bör inte vänta med att se över de här problemen, Ivar Virgin, utan man måste sätta i gång.

Anf. 46 IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! Jag håller med John Andersson på en punkt, nämligen att hotet mot allemansrätten är att den missbrukas.

Anf. 47 JOHN ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Det var ett svar som kan uppfattas på många sätt. Jag menade inte direkt att missbruket av allemansrätten skulle vara det enda hotet. Jag tror inte att det är rätta ordet för de problem som jag har tagit upp. När det inte finns ett reglerat system, inte finns någon lag, kan man inte säga att en rätt missbrukas.

Det hade varit bättre om utskottet hade varit litet ödmjukt och tagit de problem som vi har belyst i motionen på allvar. Utskottet kunde på något sätt ha tagit ett initiativ. Men efter den här debatten kanske det går bättre att återkomma nästa år med en motion i ärendet och då vinna större förståelse.

Anf. 48 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Det är viktiga frågor som vi nu diskuterar. Frågor om naturvård och hur naturen skall hanteras är oerhört viktiga för framtiden. Jag skulle kunna lägga många aspekter på detta, men jag skall begränsa mig till några få.

Diskussionen om allemansrätten är inte ny, utan den har pågått under en längre tid. Jag delar John Anderssons uppfattning att det sätt som vi hanterar allemansrätten på är avgörande för hur den kommer att fungera i framtiden. Eftersom det inte finns någon lagstiftning utan allemansrätten är en sedvanerätt, är den också beroende av hur människor och opinionen totalt sett uppfattar den. Det är alltså viktigt att människor upplever att allemansrätten fungerar på ett bra sätt.

Sinikka Bohlin sade att det här är en mycket viktig fråga inför EG-förhandlingarna. Jag skulle vilja säga att allemansrätten inte är förhandlingsbar. Vi skall inte ta upp allemansrätten i EG-förhandlingar, utan den skall

accepteras av EG. All information som vi har fått under utarbetandet av betänkandet styrker uppfattningen att det är den svenska lagstiftningen som reglerar allemansrätten, inte någon EG-lagstiftning.

Jag skulle kunna tänka mig att det kan uppstå vissa bekymmer framöver, nämligen när utländska medborgare köper svenska egendomar. Det skall egentligen inte heller ha någon betydelse, då även de är underkastade svensk lag. Jag kan rikta viss kritik mot den socialdemokratiska regeringen, som ändrade jordförvärvslagstiftningen för att göra detta möjligt.

De synpunkter som har kommit upp i olika sammanhang, om att vi borde ha en lagstiftning, bygger på en rädsla för att EG-inträdet skall lägga hinder i vägen. Det vi nu har fått fram visar att så inte är fallet, och därför behövs ingen lagstiftning. Den motion om lagstiftning som Centerpartiet har väckt behöver inte heller tillgodoses. Det viktiga i sammanhanget är ju att vi har en allemansrätt och att den kommer att fungera också i framtiden.

Det är inte enkelt att lagstifta om allemansrätten på ett sådant sätt att alla intressen kan tillgodoses. Det är mycket svårt. Därför har vi i alla sammanhang som frågan varit uppe avstått från att föreslå eller att utreda en lagstiftning, utan vi har ansett att sedvanerätten kan behållas.

När det gäller ersättning för intrång träffade Socialdemokraterna och Centerpartiet en uppgörelse 1987, när den nya plan- och bygglagen och naturresurslagen antogs. Det som då kom att bli riksdagens beslut är en bra lösning på problemet, och det finns anledning att slå vakt om det. Det är självklart att vi måste skydda naturen och att vi måste kunna göra olika saker, men det måste finnas en övre gräns för hur mycket den enskilde skall tåla i detta avseende. Gränsen får inte ligga alltför högt utan bör, som det står i lagen och i den överenskommelse som vi då gjorde, vara mycket låg eller obetydlig.

Jag skall inte ta upp så mycket mer än de här frågorna, men jag kan säga någonting om den motion om grönområdena i Stockholm som Christina Linderholm har väckt för Centerns räkning. Det är oerhört viktigt att slå vakt om grönområdena också i en storstad. Vi behandlade den här frågan mycket ingående i höstas, när ärendet om Haga-Brunnsviken låg på vårt bord. Den problematiken är giltig inte bara för de specifika områdena, utan även för andra grönområden i Stockholm och andra storstadsområden, som det är viktigt att slå vakt om. Därför har behandlingen av denna motion inte varit mer ingående, men frågan är för den skull inte mindre viktig.

Inga-Britt Johansson och jag har avgett ett särskilt yttrande om nedskräpningen på Västkusten. Vi har gjort det för att försöka visa på omfattningen av nedskräpningen och orimligheten i att de små kommunerna där nere skall stå för hela kostnaden för städning.

Det är ett intresse för alla att Västkusten liksom alla andra kuster är rena och tillgängliga. Det har också med allemansrätten att göra, på så sätt att vi vill ha ett rent landskap när vi kommer dit och att vi har ansvar för att inte skräpa ned. Mycket, för att inte säga merparten, av skräpet kommer dock från havet, och det har inte med vare sig allemansrätt, turism eller utnyttjande av markerna där nere att göra, utan det är en fråga som vi har all anledning att hjälpas åt för att lösa. Därför vill vi visa på situationen och peka på

att det också framöver måste finnas en möjlighet att hjälpa till med nationella medel.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än utskottet.

Anf. 49 SINIKKA BOHLIN (s) replik:

Herr talman! Till Lennart Brunander skulle jag vilja säga: Det är inte jag som har tagit upp frågan om lagstiftning; jag har begärt tilläggsdirektiv. Det är Lennart Brunanders parti, Centerpartiet, som har tagit upp frågan om lagstiftning och utredning. Det är just de centerpartistiska motionernas innehåll, som jag tidigare har refererat, som gör mig litet orolig. Man ställer sig nämligen frågan: Vilka spelregler är det som kommer att gälla i framtiden?

Lennart Brunander säger att man inte kan förhandla om allemansrätten. Jag håller med honom på den punkten. Men jag tycker också att det är viktigt att vi i Sverige vet vad vi talar om när vi i framtiden pratar om allemansrätten, om det då är nya spelregler som gäller. Det är alltså fråga om tolkningen av vår egen icke-lagstiftning, skulle man kunna säga.

Slutligen skulle jag vilja säga att det är viktigt att vi alla slår vakt om allemansrätten. Det är också att värna om naturen och naturvårdsvärden. Allemansrätten är allas vår rätt, rätten för alla som kommer hit och för alla som bor här. Men det är också allas vår skyldighet att se till att det här fungerar på det bästa sättet. Det kan i framtiden också visa Europa och världen någonting som är bra i Sverige.

Anf. 50 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Jag vill understryka det Sinikka Bohlin här sade, nämligen att allemansrätten är en rättighet men också en skyldighet. Det är en viktig skyldighet för oss att sköta den på ett bra och riktigt sätt.

Det här med lagstiftning försökte jag förklara. När vi nu har fått ganska klara besked – Ivar Virgin gav ett sådant, nämligen om Romtraktatens stadgande i de här frågorna – bortfaller ju behovet av en lagstiftning för att skydda allemansrätten. Jag tror att det är ganska viktigt att det gör det, eftersom det är krångligt att lagstifta på ett sådant här område.

Det är viktigt att vi slår vakt om allemansrätten och ser till att vi har den också för framtiden och för framtida generationer. Att förstå hur naturen fungerar, att lära sig att vara aktsam om naturen, bygger på att man kan vistas i naturen, att man kan se och uppleva den och uppskatta den.

Det här har inte bäring bara på naturskydd och liknande, utan det är över huvud taget ett viktigt inslag när det gäller att lära oss att få ett naturanpassat samhälle, också när vi befinner oss någon annanstans än i naturen. Vi påverkar de facto naturen också när vi befinner oss här i Stockholm eller i andra storstäder, när vi kör bil eller nyttjar olika typer av kemikalier: då förbrukar vi också en del av naturen. Jag tror att förståelsen också för det blir större om vi kan komma ut och se hur det fungerar i naturen.

Anf. 51 KAJ LARSSON (s):

Herr talman! I utskottets betänkande behandlas också några motioner om stranderosion.

Problemet med stranderosionen finns främst i södra Sverige, nämligen på

den södra kuststräckan i Skåne. Den mest utsatta platsen är Löderups strandbad, närmare bestämt en kuststräcka på ungefär två kilometer där. Det är en mycket hårt ansatt kuststräcka, där husen faller i havet och där höst- och vårstormar årligen tar flera meter av stranden. Det finns i dag de som är ägare till tomter ute i havet.

Det här är ett problem som vi kommer att dras med framöver. Forskare är överens om att klimatförändringar kommer att ske på grund av växthuseffekter, men vad man diskuterar är vilka effekter det här kommer att få på vår natur.

I februari månad deltog jag i en interpellationsdebatt angående stranderosionen med regeringens mest anonyma minister, Görel Thurdin. Detta resulterade i att hon i mars åkte till Skåne. Vid båda tillfällena lovade hon att hon helhjärtat skulle engagera sig i det här och att hon skulle återkomma med besked, men det har inte hänt någonting.

Det gjorde att jag under sommarmånaderna tog kontakt med generaldirektören i Naturvårdsverket, Rolf Anderberg. Han kom också ned och tittade, och till skillnad från Görel Thurdin har han tagit initiativ. Han tyckte att det är mycket viktigt för Sverige att satsa på det här, och det resulterade i ett sammanträde på Naturvårdsverket med Ystads kommun och forskare nu i höst. Naturvårdsverkets generaldirektör sade då att han är beredd att gå in i den första etappen av ett forskningsprojekt i full skala.

Jag anser att det här är viktigt för Sverige. Erosionsproblemen kommer vi att möta ännu mer i framtiden. Det är viktigt att vi i dag utnyttjar denna möjlighet att använda den här kuststräckan på två kilometer för ett forskningsprojekt för att skaffa lärdom och erfarenhet av detta och kunna möta problemet på ett bättre sätt i framtiden. Detta hade Rolf Anderberg full förståelse för. Det var därför han var med på detta.

Nu såg jag att Centerpartiets representant försvann ut ur kammaren, men det finns kanske andra representanter för regeringspartierna här. Min fråga är då: Görel Thurdin – är hon kvar i regeringen? Om hon är kvar borde hon ha tid och möjlighet att engagera sig i det här viktiga problemet, eftersom man inte hör något från denna minister och eftersom man inte ser något resultat av den här ministerns arbete.

Nu kommer Lennart Brunander in här i kammaren, och jag skulle då vilja fråga honom: Är Lennart Brunander beredd att bidra till att väcka Görel Thurdin och att väcka hennes intresse för de här frågorna? Jag är mycket tacksam för svar på det.

Anf. 52 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Jag skall börja med att väcka Kaj Larsson. Jag har varit i kammaren under hela den här debatten och även under behandlingen av förra ärendet, så jag kom inte alls in i kammaren just nu.

Jag reagerade när Kaj Larsson undrade om Görel Thurdin satt i regeringen. Jag pratade alldeles nyss om ett ärende – det gällde grönområdena i Stockholm – där Görel Thurdin har agerat för att så att säga flytta frågorna framåt. Hon har velat ge kommunerna i varje fall en tillsägelse – eller ett uppdrag om man föredrar det uttrycket – att ta hand om och bevara grönområdena.

Jag vet inte i vilken mån Görel Thurdin har varit inkopplad på diskussionen i det ärende som Kaj Larsson här tog upp, men jag vet att Naturvårdsverket nu – till skillnad från vad som skedde under den socialdemokratiska regimen – har tagit sig an den här frågan. Det kan ju vara ett tecken på att det ändå har hänt någonting.

Görel Thurdin är aktiv i regeringen. Det vet Kaj Larsson om han försöker hålla sig litet grand informerad om vad som händer och sker.

Anf. 53 KAJ LARSSON (s):

Herr talman! Det är riktigt att Naturvårdsverket har tagit tag i det här – det nämnde jag också. Men det beror inte på något initiativ från Görel Thurdins sida, det beror inte på departementet – det var jag som tog kontakt med Rolf Anderberg om att han skulle åka ned till Skåne, och det är därefter som det här resultatet har åstadkommits.

Nu säger Lennart Brunander att Görel Thurdin är verksam i regeringen. Ja, så är det väl. Men håll med om att det är uttryck för ett oerhört dåligt intresse från en minister att först göra ett besök och se det stora problemet på södra kusten i Skåne och sedan bara förhålla sig helt passiv. Inte ett ord har hörts från Görel Thurdin i den här frågan! Den enda gång jag har sett Görel Thurdin var på talmannens cocktailparty när riksdagen öppnade!

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 12 §.)

7 § Vatten- och luftvård

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1992/93:JoU5 Vatten- och luftvård.

Anf. 54 INGE CARLSSON (s):

Herr talman! I JoU:s betänkande nr 5 Vatten- och luftvård behandlas 60 motioner från den allmänna motionstiden 1992.

Vi socialdemokrater har väckt en partimotion om uppföljningen av det s.k. Montrealprotokollet som reglerar användningen av ozonnedbrytande ämnen – bl.a. CFC, s.k. freoner.

Sverige har varit mycket pådrivande i arbetet för en internationell avveckling av dessa ämnen, inte minst i samband med revideringen 1990. Som vi ser det är vår uppgift att skapa en långsiktig, hållbar utveckling som kan förena framsteg för det mänskliga samhället med vad människan och naturen tål. Att rädda jordens miljö är tillsammans med kampen mot fattigdom och krig den största utmaningen för mänskligheten under de kommande decennierna.

En värld av fred och framsteg förutsätter internationell samverkan, där arbetet för långsiktig hållbar utveckling sätts främst. Vi skall lämna över vatten, jord, luft och andra naturresurser till efterkommande generationer i ett sådant tillstånd att de kan försörja en växande befolkning.

Miljöproblemen är internationella till sin karaktär och kräver därför internationell samverkan. Men i denna process måste några ta på sig uppgiften att gå före. Sverige har som ett av världens rikaste länder, trots allt, fortfarande både möjlighet och ansvar att visa vägen.

Hittills har den borgerliga regeringen varit mycket passiv inom en rad politiska områden, däribland miljöpolitiken. I det internationella arbetet har Sveriges roll under den nya regeringen reducerats till anpassning. Vi har inte fått ta ansvar och driva på utvecklingen.

Vi socialdemokrater är väl medvetna om att det föreligger stora skillnader mellan regeringspartierna om hur man skall driva en framgångsrik miljöpolitik. Vi har alltifrån Moderaternas inställning att marknadskrafterna skall klara problemen, till Centerns och Folkpartiets som försöker efterlikna de socialdemokratiska miljösträvandena på ett flertal områden.

Jag tror att vi socialdemokrater, centerpartister och folkpartister tillsammmans skulle kunna flytta fram positionerna på miljöområdet på ett framgångsrikt sätt. Det skulle vara bra för miljön både i Sverige och internationellt samt i kommande EG-förhandlingar.

I vår partimotion föreslår vi att det s.k. Montrealprotokollet, som reglerar användningen av ozonnedbrytande ämnen, skall skärpas i nästa förhandlingssteg.

De höga ozonhalterna och medföljande växthuseffekt är en av de mest centrala miljöfrågorna under 1990-talet. Ett viktigt steg måste vara att upprätta ambitiösa och realistiska mål för en minskning av kolutsläppen, särskilt i de länder som i dag använder mest fossila bränslen. Varje plan som leder till en minskning av kolutsläppen, kommer sannolikt också att bidra till att minska utsläppen av två andra växthusgaser, nämligen dikväveoxid och metan.

För att få ner utsläppen och stabilisera klimatet måste en global kolskatt genomföras. En viss procent av intäkterna från en sådan skatt kunde gå till projekt i tredje världen och på det sättet stärka den nuvarande fonden. Stödet bör gå till program som har som mål att utveckla energieffektivisering, skogsvård, nyplantering av skog, förnyelsebara energikällor och ersättningsprodukter för CFC, freoner. En skatt på s.k. mjuka freoner bör införas i samband med översynen av Montrealprotokollet.

Herr talman! Det här är några idéer och motiv som vi anser att den nuvarande regeringen borde ha med i sitt ställningstagande för att komma till rätta med de allvarliga miljöproblem som berör hela världen.

I utskottets betänkande framkommer att en rapport har utarbetats som visar på möjligheterna till skärpning av det s.k. Montrealprotokollet. Någon information om innehållet i protokollet inför de förhandlingar som nu pågår har varken vi socialdemokrater i jordbruksutskottet eller vårt parti erhållit, vilket vi ser mycket allvarligt på.

Jag vill därför fråga utskottets talesman, varför vi inte har blivit informerade i en sådan viktig fråga. Vad innehåller regeringens förslag? Vilka resultat har man hittills uppnått i förhandlingarna?

Anf. 55 CHRISTER WINDÉN (nyd):

Herr talman! EES-avtalet ger Sverige stora möjligheter att direkt påverka miljöpolitiken i Europa. Därom råder inget tvivel. Man kan redan nu kon-

statera att varje medlemsland enligt avtalet minst måste leva upp till EG:s minimikrav, men det finns inget som hindrar att något enskilt medlemsland behåller eller introducerar nya strängare lokala regler. Detta förutsätter dock att reglerna inte är konkurrenssnedvridande vad beträffar varors rörlighet över gränserna.

Vi i Ny demokrati sympatiserar med tanken att man skall ställa höga krav på miljöhänsyn. Vi instämmer även i att Sverige bör spela en pådrivande roll när det gäller att regeln om högsta tillämpade ambitionsnivå skall vara bindande för EG:s samtliga medlemsländer. En gemensam hög nivå skulle ju ge lika villkor för alla företag. Det är nämligen enligt vår mening viktigt och nödvändigt att svenska företag kan konkurrera på lika villkor som övriga företag på den internationella marknaden.

Det vore därför otillfredsställande om regeringen planerar att ensidigt skärpa miljölagstiftningen och att införa skatter och andra pålagor som får till resultat att svenska företag kan komma att utsättas för högre kostnader än deras konkurrenter inom EG.

Det finns två intressanta aspekter som jag vill ta upp. För det första ger en skillnad i produktionskostnaderna upphov till att företag flyttar sin tillverkning, eller i varje fall väljer att investera i länder eller områden där det blir ekonomiskt mest fördelaktigt. Följden av detta kan bli att man exporterar nedsmutsningen till annat land men importerar varorna. I dagens samhälle där de stora miljöproblemen är gränsöverskridande, är detta att lura sig själv. Det kan totalt sett bli en försämring på grund av sådana regler.

Den andra aspekten är att man av samma skäl kommer att förlora arbetstillfällen i Sverige. Jag menar att det måste finnas en ekonomisk realism i den miljöpolitik vi för. Därför är vi inte betjänta av att huvudsakligen klappa oss för bröstet utan att se vad som kan uppnås i absoluta termer sett i hela Europa.

Vi anser således att Sverige inte ensidigt skall tillämpa eller introducera miljöregler som kan ge svenska företag högre produktionskostnader än vad som gäller i övriga Europa. Sådana högre krav accepteras men måste implementeras samtidigt i hela konkurrensområdet.

Herr talman! Hobbybilar är ett intressant kapitel. Jag har förstått att inte många har brytt sig om ta reda på vad det egentligen är. Vid jordbruksutskottets behandling blev jag närmast styrkt i denna min uppfattning. Jag ifrågasätter starkt om detta ärende ligger inom utskottets kompetens. Hobbybilar har så många fler facetter än miljöaspekten. Kanske hade trafikutskottet bättre kunnat penetrera och allsidigt belysa ämnet. Motionären Max Montalvo kommer att informera kammaren om vad det handlar om.

Avslutningsvis, herr talman, vill jag yrka bifall till mina reservationer under mom. 10 och mom. 20, och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 56 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! I detta betänkande behandlas mycket viktiga motioner från den allmänna motionstiden. Motionerna gäller frågor om hur vi skall klara den marina miljön och miljön i de stora sjöarna. Vidare gäller det dricksvattenkvaliteten, miljökrav på transporter samt utsläpp av ett antal kemikalier

och freoner. Dessutom gäller det Montrealprotokollet, som Inge Carlsson här tidigare talade om.

Vi har avstyrkt de här motionerna. Men det har vi inte gjort därför att vi tyckte att det var något fel på dem, tvärtom. Det är mycket angelägna frågor som tas upp i motionerna. Anledningen till att vi avstyrkt är i stället att en hel del är på gång just nu. Frågorna bereds för närvarande och under de närmaste åren kommer besked om det mesta, för att inte säga allt, när det gäller de saker som här tas upp.

Inge Carlsson sade att miljöpolitiken är passiv och att det inte har hänt någonting. Låt mig då påminna Inge Carlsson om hur det var under den förra treårsperioden. Då hände i princip inte någonting förrän under det sista året, strax före valet. Då lade man fram en lunta förslag. En del förslag var bra, andra mindre bra. Sedan fanns det också helt ofullgångna förslag – man bara hänvisade till utredningar.

Men visst flyttades positionerna framåt. Det var bara det att det skedde vart tredje år. Nu planerar vi för ett successivt arbete på det här området. Förberedelserna tar litet tid.

Vad som är på gång är först och främst en kretsloppsproposition. Det handlar om att försöka få oss i Sverige att omfattas av ett kretsloppstänkande. Våra aktiviteter här på jorden skall styras av det som naturen kan hantera. Vi skall komma in i naturens kretslopp. Alternativt får vi bilda andra kretslopp vid sidan av, som innebär att ämnen som naturen inte kan hantera inte läcker ut. Det handlar alltså om återanvändning.

Vi arbetar också på en proposition om klimatfrågor. Den kommer att läggas fram under våren. Här handlar det om att jobba vidare med det som diskuterades i Rio och även om sådant som diskuterats här i Sverige under ganska lång tid.

Vidare har vi en proposition på gång som gäller biologisk mångfald. Det som finns i naturen skall ha rätt att leva vidare. Det rör sig då inte bara om träd, buskar, blommor osv. utan också om alla småkryp som vi i allmänhet inte tänker på i diskussionerna men som är oerhört viktiga.

Dessutom pågår det ett omfattande arbete på en ny miljöbalk, som kan få väldigt stor betydelse just när det gäller att samla miljöfrågorna i en enda, och slagkraftigare, lagstiftning.

De förslag som skall läggas fram innefattar väldigt mycket av det som föreslås i väckta motioner, vilka alltså i väldigt stor utsträckning kommer att bli tillgodosedda.

Inge Carlsson sade att det är viktigt att koldioxidutsläppen och en del andra utsläpp som är besvärliga för atmosfären minskas. Ja, det är riktigt. Men en hel del har faktiskt gjorts i detta sammanhang.

I kompletteringspropositionen våren 1992 anslogs 500 miljoner kronor bl.a. till satsningar på alternativ energi, biobränslen osv. Vissa frågor tas upp i anslutning till behandlingen av frågan om att slå vakt om Östersjön. En del av nämnda anslag kommer i fråga här.

I energipropositionen hösten 1991, om jag minns rätt, anslogs 625 miljoner kronor bl.a. för utveckling av teknik för biobränslen.

I budgetpropositionen 1991/92 anslogs 200 miljoner kronor till just sådana här åtgärder.

Samtidigt har biobränslekommissionen lagt fram ett förslag om hur man på ett bättre sätt skall kunna förverkliga tanken, idén och viljan att gå över till användning av naturliga bränslen, framför allt biobränslen. Andra alternativ är energi från sol och vind.

Krispaketet nyligen har också en miljöprofil i och med höjningen av skatten på bensin och den större spännvidden mellan blyad och blyfri bensin. Det är en stor fördel från miljösynpunkt.

På miljöområdet händer det alltså en hel del. Jag kan säga att det också kommer en koldioxidskatt, som i och för sig kunde vara tuffare. Den frågan arbetar vi också med.

När det gäller freonerna har vi i Sverige kommit ganska långt. CFC, de rena freonerna, skall bort 1995. Under senare hälften av 80-talet när de här frågorna diskuterades, Inge Carlsson, ställde vi i Centerpartiet krav och sade att avvecklingen av freonerna borde vara avklarad tidigare än 1995. Men den dåvarande socialdemokratiska regeringen höll fast vid årtalet 1995. Det är det årtal som vi arbetar med. Vi kan ju inte utan vidare ändra det.

Trots att vi har åstadkommit en minskning av användningen av freoner med ungefär en tredjedel, uttalade utskottet i våras ganska starkt att det är viktigt med fortsatta ansträngningar i det här arbetet.

Vi har också beslutat att kommunerna fr.o.m. den 1 januari 1995 är skyldiga att ta hand om freoner i avfallet. Jag tänker då på bl.a. kylskåp. Om jag minns rätt var det inte regeringen som kom med det förslaget, utan det var ett förslag som antogs under pågående behandling till följd av motioner från övriga partier. I det sammanhanget kommer kommunerna att ha möjlighet att överta en differentierad avfallstaxa. Det kan leda till att de tar betalt för sådana här tjänster.

Sedan har vi de lättare freonerna, HCFC, som har ersatt CFC i vissa sammanhang och som också skall avvecklas. Det har miljöministern klart uttalat. Jag lyssnade på ett program i radion häromdagen, där det beskrevs hur man tack vare beslut som fattats om förbud tagit fram ersättningsmedel. Det rör sig inte om ett ersättningsmedel utan om många sådana inom olika områden.

Slutligen: Socialdemokraterna har reserverat sig när det gäller frågan om en skärpning av Montrealprotokollet. På den punkten har vi samma uppfattning. Regeringen har i de förhandlingar som nu pågår i Köpenhamn framställt ett krav på en skärpning av Montrealprotokollet. Tyvärr kan jag inte ge Inge Carlsson besked om innehållet beträffande det här kravet. Vi har faktiskt försökt få information, men av förhandlingstekniska skäl har man inte lämnat ut någon sådan. Enligt vad som rapporterats från förhandlingarna är det svenska arbetet, nu som tidigare, framgångsrikt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i betänkandet.

Anf. 57 INGE CARLSSON (s) replik:

Herr talman! Lennart Brunander inledde med att säga att det inte hände så mycket på miljöområdet under de senaste tre åren med Socialdemokraterna vid regeringsmakten. Men jag tror att det aldrig har hänt så mycket på miljöområdet som just under de tre åren. Det är därför som vi under de se-

naste 18 månaderna väldigt mycket har kritiserat utvecklingen och sagt att det nu inte händer någonting.

Olof Johansson har uttalat att Socialdemokraterna gjorde så mycket under sin senaste regeringsperiod att det inte återstod särskilt mycket att göra. I och för sig, det skall jag erkänna, har man nog vaknat och insett att miljöproblemen finns kvar på många områden. Mot den bakgrunden tycker jag att det är bra att Lennart Brunander räknat upp några saker som är på gång.

I jordbruksutskottet handlar 60 % av ärendena om miljöpolitik. Vi socialdemokrater anser att miljöproblemen fortfarande är så stora både i vårt land och internationellt att det är nödvändigt att jordbruksutskottet fr.o.m. den 1 januari 1993 görs om till ett miljöutskott. Hur ser Lennart Brunander, som ju rätt mycket talar om och är insatt i dessa frågor, på detta? Håller Lennart Brunander med oss socialdemokrater när vi säger att miljöfrågorna är så viktiga att det behövs ett övergripande miljöutskott?

När det gäller freonerna och det senast tillkomna sakerna på det området handlar det faktiskt om propositionen från 1990/91. Idén kom alltså från vårt parti.

Som svar på min fråga vad det aktuella förhandlingsprotokoll innehåller som enligt jordbruksutskottets beskrivning finns, säger Lennart Brunander att han inte kan redogöra för det. Han har inte fått tag i protokollet. Men jag kan tala om att jag har tagit reda på vad protokollet handlar om. Jag har ett exemplar som jag fick i går. Tyvärr är protokollet, som omfattar 40 sidor, skrivet på engelska. Därför har jag inte haft vare sig möjlighet eller tid att sätta mig in i det. Det är anledningen till att jag frågade Lennart Brunander, som ju företräder jordbruksutskottet samt ett av regeringspartierna, vad protokollet innehåller. Någon information måste ni ju ha fått.

Om företrädare för mitt parti skulle ha åkt och förhandlat i en sådan viktig internationell fråga, hade det varit självklart att vi som tillhör jordbruksutskottet och handhar en mängd olika miljöfrågor skulle ha blivit informerade. Är det så illa i den här regeringen, som talar om öppenhet, att inte ens de främsta borgerliga företrädarna inom miljöområdet i vårt utskott har kännedom om vad protokollet innehåller?

Anf. 58 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Jag skall ge Inge Carlsson rätt på en punkt, nämligen att vi när vi fick propositionen om miljön våren 1991 aldrig hade fått så mycket på en gång. Men det tog tre år. Det hände ingenting under de här tre åren. Man samlade ihop alltihop och lade fram det vid ett enda tillfälle, för att ha någonting att komma med till valet, antar jag.

Vi har valt en annan väg för vårt arbete, nämligen att försöka att ta upp frågor efter hand. Det går inte att göra allt på en enda gång.

Det är naturligtvis riktigt, som Inge Carlsson påpekar, att beslutet våren 1991 kräver en uppföljning, eftersom det var ett antal frågor som vi då beslutade om. De måste fullföljas även av den nya regeringen, eftersom vi stod bakom väldigt mycket av innehållet i propositionen och eftersom vi tog initiativ till en hel del av förslagen.

Även om omhändertagande av freoner i avfallet nämndes i propositionen,

var det en idé som vi fått reservera oss för ett antal gånger innan den slutligen kom i ett förslag från den socialdemokratiska regeringen.

Frågan om protokollet och vad som står i förhandlingsutspelet från Sverige kan jag, som jag sade tidigare, inte gå in på. Jag är inte bättre på engelska än Inge Carlsson, så jag kan inte hjälpa honom på den punkten.

Vad skall utskottet heta? Skall det heta miljöutskott eller jordbruksutskott? Min uppfattning är att det skall vara ett miljö- och naturresursutskott. Naturresurserna är en grundläggande förutsättning för både miljöverksamhet och all biologisk verksamhet. Jag tror inte att man bara skall handha kemikalier och lagstiftning, utan man skall ha hand om naturresursfrågorna. Där innefattar jag jordbruket, skogen, fisket och miljön.

Anf. 59 INGE CARLSSON (s) replik:

Herr talman! När f.d. miljöministern Birgitta Dahl informerade oss innan hon deltog i viktiga internationella överläggningar och förhandlingar behövde hon inte göra det på engelska. Hon kunde naturligtvis informera oss på svenska om vilken strategi och vilket innehåll som fanns med i regeringens paket. Det är bara att konstatera att den här regeringen inte är öppen mot sina främsta förespråkare i vårt utskott. Det tycker jag är synd.

Lennart Brunander pratar om att det är mycket på gång. Ozonskiktets tillstånd är mycket allvarligt. För bara några veckor sedan tog jag del av Lantbruksuniversitetets utredning om det marknära ozonskiktet. I utredningen konstaterar man att svenskt jordbruk går miste om flera miljarder kronor på grund av ozonskador.

Vi i vårt parti tycker, även om vi inte behandlar den frågan i jordbruksutskottet, att man nu måste införa en skatt på de s.k. mjuka freonerna. Jag tycker inte att vi behöver vänta längre på alla de internationella överenskommelserna. Som jag sade i mitt inledningsanförande måste vi i Sverige på något sätt gå före i de här olika frågorna. De större globala frågorna skall vi klara internationellt. Men man får inte glömma bort sitt eget land. En skatt på de mjuka freonerna skulle innebära en stor förstärkning av det svenska jordbruket. Bara det borde Lennart Brunander och andra kunna driva mer aktivt.

Anf. 60 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Det som händer i Köpenhamn är naturligtvis viktigt. Jag har fullt förtroende för dem som är där och förhandlar. De pågående förhandingarna förs på engelska, så den information som kommer därifrån är möjligtvis på engelska. Jag har inte sett den.

De mjuka freonerna, som Inge Carlsson pratade om senast, har förvisso en betydelse för det ozonskikt som finns där uppe, det som vi skall vara rädda om. Därför finns det också anledning och motiv att ha en skatt på dessa freoner. Det har även miljöministern sagt.

Men skall vi klara de här frågorna måste vi veta vad som påverkar det ena och vad som påverkar det andra. Det marknära ozonet har ett helt annat ursprung än de freoner som vi använder i det sammanhang som vi nu talar om. Det är det som går upp. Det marknära ozonet skapas bl.a. genom bilavgaser och en del andra utsläpp. Det är kväveoxider och kolväten som efter

en tid i solljus bildar ozon. Det marknära ozonet är då skadligt för all växtlighet. Det klarar vi genom att ställa krav på transportväsendet, genom att övergå till biobränslen, för att på det sättet få mindre utsläpp.

Men vi kommer inte helt bort från problemet ens med biobränslen. Kolväten och kväveoxider bildas i olika sammanhang. Det är mycket viktigt att vi får ned de halterna, för skadorna på skogen och naturen i övrigt är omfattande. Det arbete som vi alla är överens om att göra för att skydda naturen, att ha naturvårdsområden så att människor kan se hur saker och ting fungerar ute i naturen och för att bevara olika växter, är inte särskilt meningsfullt, om växtligheten dör därför att vi skapar utsläpp som bildar ett marknära ozon.

Men det är inte samma sak som det vi diskuterar när vi talar om Montrealprotokollet. Det handlar om ozonskiktet i rymden. Det andra ozonet är vi skyldiga till här hemma. I stor utsträckning är vi skyldiga till de utsläpp som sker. En viss del i södra och västra Sverige kommer från Danmark och kanske från Europa, men inte mycket.

Anf. 61 MAX MONTALVO (nyd):

Herr talman! I Ny demokratis motion T429 vill vi skapa realistiska regler för import av hobbybilar av 1976–1988 års modell, intagna för eget bruk.

Vad är då hobbyfordon? Hobbyfordon är bilar, motorcyklar och andra liknande fordon som man, oftast inom föreningar, större delen av tiden skruvar på. Man är ute på vägarna väldigt litet med dessa fordon. De är specialförsäkrade. Man kan även registrera dem i specialregister, om man så vill.

Dessa hobbyfordon är mycket viktiga. De stärker livskvaliteten hos de människor som tycker om sådana här saker. Att inta den sortens negativa inställning som man möts av i utskottsbetänkandet är av ondo.

Utskottet hänvisar till en behandling av ärendet i JoU8 och avstyrker vår motion. Att Socialdemokraterna bedrev förmynderi över vissa grupper i samhället under den tid de satt vid makten känner inte minst hobbybilisterna till. Men att detta elände skulle fortsätta under en borgerlig regering kunde man inte tro, i alla fall inte om man läste de uttalanden som vissa partiledare gjorde i hobbybilspressen under valrörelsen.

Jag citerar här ur den utfrågning som en tidskrift publicerade i valrörelsen 1991. Jag återger först frågan som ställdes till partiledarna: "Den 19 april 1990 införde nuvarande regeringen, genom retroaktiv lagstiftning, en bestämmelse som i praktiken innebär importförbud av personbilar av årsmodellerna 1976-88. Kommer partiet att ta bort denna bestämmelse om partiet hamnar i regeringsställning?"

Carl Bildt säger som svar på detta: "Ja, vi kommer att arbeta för att bestämmelsen tas bort. I riksdagen har vi krävt att regeringens beslut ska rivas upp. Import- och handelsbegränsningar ska motverkas på alla områden."

Eftersom Moderaterna är det största partiet i regeringen förmodar jag att det fanns någon substans i det uttalandet.

Facit av den förda politiken på detta område visar på två möjligheter. Antingen har vissa partiledare inte haft sina idéer förankrade i det egna partiet, eller så var dessa uttalanden enbart populistiska. Kan sådana uttalanden komma från också seriösa partier? Jag bara frågar.

Dubbelmoralen visar sig även på annat sätt. Man säger sig vilja värna om miljön i första hand. Anledningen till att hobbybilisterna inte kan acceptera den tanken är det faktum att bilar som tagits in från Californien inte gått igenom besiktningen i Sverige, trots att de haft bättre utrustning. Om man eftermonterar en katalysator på en äldre bil kan man besiktiga den som vanligt. Då bedöms katalysatorn vara en ljuddämpare. Om man vill registreringsbesiktiga en bil med eftermonterad katalysator går den inte igenom besiktningen.

Vi i Ny demokrati hävdar att dessa hobbybilar, som går 100 till 500 mil per år, inte nämnvärt påverkar det globala miljöproblemet. Vi anser vidare att man bör stimulera ungdomen till meningsfull sysselsättning. Förbud som stoppar kreativa ungdomar i deras bilhobbyutövning skapar antipati mot myndigheter. Besvikelsen kan i förlängningen leda till spritmissbruk.

Vi har däremot förståelse för att myndigheterna vill stoppa dem som tar hem bilar för eget bruk – det heter så – och sedan gör affärer med dessa. Det gagnar inte motorhobbyn. Det finns säkert möjlighet att stävja detta, t.ex. genom förbud att avyttra fordonet inom tre år. Det finns säkert andra lösningar också. Vi är intresserade av att vara med och ta fram dessa lösningar.

Herr talman! Den samlade bilden av jordbruksutskottets behandling av denna fråga får mig att starkt ifrågasätta om detta ärende ligger inom utskottets kompetensområde. Det hade varit mer logiskt att frågan behandlats i trafikutskottet. Det är både synd och skam att hålla på med miljöfrågor på en nivå där miljöpåverkan är försumbar.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 12 §.)

8 § Kapital för tillväxt

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1992/93:FiU3 Kapital för tillväxt (prop. 1992/93:41).

Anf. 62 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Herr talman! Denna höst har det talats mycket om vikten av samarbete och samverkan. Alla är överens om att stora ansträngningar har gjorts från regeringspartierna och från Socialdemokraterna för att åstadkomma samsyn om vissa grundläggande förändringar i syfte att lösa för vårt land viktiga frågor.

Just därför är jag ledsen att behöva konstatera att det i detta ärende tyvärr inte har varit så. Man kan fråga sig varför. Jag vet inte om det kan finnas någon inneboende sprängkraft i denna fråga. Egentligen tror jag inte att det är så. Sättet att hantera ärendet är nog betingat av att regeringspartierna i utskottet, för att få stöd av Ny demokrati, var – och tydligen fortfarande är – beredda till snart sagt vad som helst.

Detta innebar att vi i finansutskottet i våras vid sittande bord fick ett förslag *uppläst* för oss av utskottets ordförande. Det rådde stor förvirring om

vad förslaget egentligen innebar, hur mycket pengar det gällde, hur organisationen skulle vara och om det var ett eller flera bolag som skulle bildas osv. Riksdagens beslut innebar att regeringen skulle återkomma med förslag. Det har vi här nu.

Först vill jag deklarera att det finns skäl för att åtgärder vidtas för att underlätta de mindre och medelstora företagens möjligheter att få tillgång till riskkapital. Inget tvivel skall råda om att vi inser problemen vad gäller denna fråga, inte minst mot bakgrund av den finanskris som vi nu, och enligt min bedömning för en lång tid framåt, är och kommer att vara mitt uppe i. Det är uppenbart att många mindre och medelstora företag upplever allvarliga problem med sin finansiering. Man anser att kreditgivningen stramats åt i bankerna och att kraven på säkerhet har skärpts.

Än en gång: Vi inser betydelsen av att det finns medel för finansiering av små och medelstora företag. Vi har redan tidigare medverkat till att resurser ur Allmänna pensionsfonden har använts till det ändamålet. Enligt vår mening är det rimligt att en del av AP-fondens medel kan placeras i aktier i mindre företag. Vi tycker t.o.m. att det kan övervägas om det kan ske genom inrättande av sådana riskkapitalbolag som föreslås i propositionen. Men – och det är det avgörande – dessa bolag bör i så fall kvarstanna i Allmänna pensionsfondens ägo och även i framtiden bidra till att stärka pensionssystemet. Det kan inte vara rimligt att staten inrättar riskkapitalbolag och sedan skänker bort dem till storföretag och banker.

I den situation som nu råder, med ett ytterst allvarligt läge i den offentliga sektorns finansiella sparande, är det inte rimligt att försvaga de offentliga finanserna med ytterligare 6,5 miljarder kronor. Det är tvärtom fullständigt orimligt att göra så.

Borde inte utskottets talesman – om det är herr Wittbom eller herr Jenevall får ni avgöra själva; det kanske är båda – fundera på hur medborgarna ser på detta? I den s.k. krisproposition som utskottet nu bereder läggs onekligen stora bördor på Sveriges folk. Det är höjd pensionsålder, försämrade sjukförmåner och kraftigt höjda skatter. Samtidigt som detta sker står ni i begrepp att skänka bort 6,5 miljarder kronor.

Jag påstår att denna generositet med allmänna medel är minst sagt uppseendeväckande. Jag påstår dessutom att det är uppenbara risker för att det ni nu gör hos stora breda medborgargrupper kommer att uppfattas som om det ekonomiska läget inte är så allvarligt som ni, och också vi, påstår. Kan regering och riksdag skänka bort 6 500 miljoner kronor till företag, många av dem stora, och banker, då kan det väl inte vara så farligt med ekonomin, säger man sig. Förstår ni inte att ni "leker med elden"?

Herr talman! Först ville jag ta upp sakinnehållet i utskottets förslag, men jag måste faktiskt ett ögonblick uppehålla mig vid majoritetens övermaga sätt att hantera frågan. Som jag tidigare sade fick vi i våras i utskottet ett förslag uppläst, inte ett papper. Detta upplästa förslag fick vi efter flera bordläggningar för, som det sades, "ytterligare beredning bland regeringspartierna".

Regeringen har därefter haft mer än fyra månader på sig att hantera frågan i regeringskansliet. Jag förstår att det har varit många stridiga viljor inblandade i detta beredningsarbete. Det har jag inga synpunkter på. Det är majo-

ritetens problem. Vad jag däremot har synpunkter på är att när förslaget nu kom tillbaka var det fortfarande dåligt handlagt. Inte något som helst remissförfarande var genomfört. När vi då, med stöd av riksdagsordningens 4 kap. 10 § begärde att ärendet skulle remitteras till Riksbanken, Finansinspektionen och konstitutionsutskottet, då förebar majoriteten "allvarligt men" för att vägra oss dessa remisser.

Herr talman! Någon måtta borde det vara på majoritetens maktfullkomlighet. Enligt förarbetena till riksdagsordningen är rätten att erhålla upplysningar och yttranden konstruerad som en minoritetsrättighet. Grundlagberedningen förutsatte att utskotten vid sådan begäran skulle visa generositet. Mycket kan sägas, men visat generositet, det har utskottets majoritet verkligen inte gjort i den här frågan. Majoriteten har inte heller anfört några verkliga skäl för att förvägra de begärda remisserna. Man har bara rent allmänt sagt att remissen skulle fördröja behandlingen och bildandet av de nya bolagen.

Det är för varje insiktsfull bedömare uppenbart att de skäl som majoriteten anför inte räcker för att åberopa avsevärt men. Detta kan påstås om snart sagt varje ärende i denna riksdag. Jag påstår att majoriteten inte har handlat i enlighet med grundlagens avsikt och – och detta är det allvarliga, herr talman – därmed har eliminerat grundlagens minoritetsskydd.

Allmän brådska – i det här fallet för att beredningen skötts valhänt – kan inte och får inte vara skäl för att avvisa en minoritets begäran om ytterligare upplysningar för att riksdagen skall veta att beslut fattade i denna kammare är korrekta och väl underbyggda.

Sammanfattningsvis: Som jag visat är detta ärende för det första dåligt berett. För det andra har inte majoriteten visat skälig hänsyn till vår begäran om inhämtande av ytterligare upplysningar.

Det viktiga är dock att förslaget är orättfärdigt i ett för landet allvarligt läge. När ni, och i vissa stycken även vi, ställer stora krav på uppoffringar hos landets medborgare, när statsministern som vi hörde för några timmar sedan här i kammaren annonserade att det s.k. tredje krispaketet skall genomföras i stora delar och t.o.m. tidigareläggas, just då är ni beredda att skänka bort 6 500 miljoner kronor. Är ni fullständigt renons på vad som är politiskt riktigt och klokt? Har ni ingen som helst känsla för rättvisa?

Det vore förmätet av mig att ge regeringsföreträdarna några råd. Därför avstår jag från det. Jag vill bara konstatera: I denna fråga har ni valt konfrontationens väg, inte samverkans. I denna fråga har ni valt strid, inte fred. Ni har inte ens valt vapenvila.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till samtliga s-reservationer och avslag på propositionens förslag.

Anf. 63 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Jag tycker att Arne Kjörnsberg tog i alldeles väldigt. För att ta formaliafrågan först vill jag bara påminna Arne Kjörnsberg om att han inte är helt fri från erfarenhet av att köra över minoritetsskyddet i frågor som är mycket större än denna. Som exempel kan jag nämna införandet av förnyelsefonderna, då man snabbt klippte 20 miljarder kronor från det svenska näringslivets kassor, samtidigt som man förvägrade en ordentlig be-

redning i det ärendet. Arne Kjörnsberg tycker uppenbarligen att det går bra med bristande beredning när man tar pengar från näringslivet men kräver en mycket omfattande beredning när man vid något enstaka tillfälle vill ge närigslivet någonting tillbaka, vilket i dag är nödvändigt.

Herr talman! Beträffande "allvarligt men" räcker det med att läsa upp några siffror. Antalet konkurser i Sverige som berörde företag var 17 378 1991. Dessa konkurser berörde nästan 65 000 anställda. Fram till september i år har antalet konkurser varit drygt 15 000. Så här långt har nästan 60 000 anställda berörts. Vad kan då vara viktigare än att riksdagen tar sitt ansvar och ser till att vi i bank- och finanskrisens Sverige gör vad vi kan för att få en fungerande riskkapital- och företagsfinansieringsmarknad. Allt som fördröjer ett beslut i den riktningen bidrar ytterligare till att försvaga svenskt näringsliv och till att ställa fler människor utan riktiga jobb. Det ansvaret är i alla fall inte den här riksdagsmajoriteten beredd att ta på sina axlar. Men det är tydligen Arne Kjörnsberg och Socialdemokraterna.

Herr talman! Dagens beslut är steg 1 i den konkreta avvecklingen av löntagarfonderna. Grundstrukturen i det förslag som finansutskottet lägger fram svarar väl emot kravet på att tidigare konfiskerade vinstmedel till löntagarfonderna skall återgå till företagen.

Som vi hörde av Arne Kjörnsberg fortsätter Socialdemokraterna nu som under hela striden och processen om löntagarfonderna att bråka och göra motstånd, trots att vi vet att löntagarfonderna under den tid som de verkade inte avsatte några som helst positiva resultat. Tvärtom blev löntagarfonderna en halvmesyr som socialiseringsinstrument betraktat, såväl utifrån politiska som utifrån ekonomiska utgångspunkter.

Men i stället för att tyst lämna de av verkligheten raserade bastionerna fortsätter Socialdemokraterna att göra motstånd. Man undrar varför, men slutsatsen är ganska uppenbar. Djupt i den socialdemokratiska partisjälen finns ännu socialiseringsambitionerna kvar, vilket Arne Kjörnsberg bekräftar genom att säga att det visserligen är viktigt med riskkapitalsatsningar men att dessa skall ske inom AP-fondernas ram. Sedan faller man tillbaka på sin gamla och tydligen ännu aktuella idé, att man vill fortsätta att bygga för att göra svenskt näringsliv i ännu högre utsträckning mer och mer beroende av staten. Den politiken ställer inte den här riksdagsmajoriteten upp på.

Finansutskottet föreslår nu riksdagen att genom ett första beslut väsentligt öka tillgången på reellt riskvilligt kapital. Det är meningen att 6,5 miljarder kronor skall sättas in i en decentraliserad organisation med verksamhet över hela landet.

Organisationen framgår av utskottets betänkande, men i korthet skall den bestå av två portföljbolag med drygt 2 miljarder i eget kapital. Dessa portföljbolag skall verka tillsammans med sex riskkapitalbolag, vart och ett med 400 miljoner kronor i eget kapital. I denna organisation finns det också utomordentligt stora ambitioner att skapa en heltäckande verksamhet över hela landet och att hitta alla de riskvilliga och bra projekt som behöver finansiering. Dessutom finns ambitionen att samverka med andra aktörer på marknaden, som har visat sig vara duktiga på att göra lönsamma placeringar.

På det sättet kommer ambitionerna att kunna skapa bra utvecklingsförutsättningar att realiseras.

Herr talman! En uppgift för den nya organisationen är, förutom att utveckla den svenska riskkapitalmarknaden, att se till att det skapas en marknad för försörjning av mellankapital till framför allt de mogna företag som inte tidigare har haft någon sådan marknad. Detta är en viktig uppgift för att dagens svenska näringsliv skall kunna fortsätta att utvecklas.

För oss är det alldeles naturligt med privatisering av riskkapitalbolagen, Arne Kjörnsberg. Det sätt som vi har valt att lämna tillbaka löntagarfondspengarna på är ganska finurligt. Medlen återgår till de företag som har betalat in vinstdelningsskatt i proportion till inbetalade pengar. Företagen får alltså inte några pengar, utan de får tillbaka inbetalade medel i form av aktier. Med aktierna följer ett ansvar att på bästa möjliga sätt förvalta det kapital som aktierna representerar.

Herr talman! På det sättet blir denna del i utskiftningen av löntagarfondsmedlen inte bara ett utlovat återförande av medel, – ett viktigt steg i avvecklingen av löntagarfonderna – utan också en utmaning för svenskt näringsliv att förvalta dessa medel på ett sätt som gör att de växer i värde, att de sätts in i utvecklingsbara projekt och att de används av svenskt näringsliv som ett viktigt medel för att skapa den utveckling som vi så oundgängligt behöver för att få balans i svensk ekonomi, för att få en tillväxt i riktiga nya jobb och för att få en bra utveckling i vårt land.

Herr talman! Jag förstår att Arne Kjörnsberg inte riktigt ställer upp på de grundläggande tankar som ligger bakom finansutskottets majoritetsförslag. Det blir uppenbart vid en tillbakablick på den filosofi som ligger till grund och som har legat till grund för socialdemokratiska satsningar via regering och riksdag på företagsutveckling i vårt land. Socialdemokraterna har hela tiden utgått ifrån tanken att politiker bättre skulle förstå hur resurser i näringslivet skall användas för att skapa utveckling. Ni Socialdemokrater har haft tillfälle att hålla på med detta i ganska många år. Ni har skapat stödprogram, statliga investmentbolag, löntagarfonder och allt vad det är. Resultaten kan vi avläsa: oerhört mediokra. Hade de varit framgångsrika skulle vi i Sverige i dag ha haft ett starkt och omfattande näringsliv. Det har vi inte, herr talman. Det är just dessa problem som vi kämpar med nu.

Nuvarande riksdagsmajoritet vänder på pannkakan och utgår från att de som sköter svenskt näringsliv har ägaransvar och att de som driver små och medelstora svenska företag är bättre skickade att svara för satsningar, risktagande och insatser för att få svenskt näringsliv att växa, därav den för oss mycket naturliga konstruktionen som det här förslaget har fått.

Herr talman! Jag förstår att Arne Kjörnsberg och Socialdemokraterna bråkar i formaliafrågorna av den mycket enkla anledningen att de i sakfrågan har mycket svårt att hitta argument mot det nu framlagda förslaget. I den politiska frågan förstår jag Arne Kjörnsberg, för som känslostämningarna är ute i det svenska samhället i dag måste det vara nästintill otänkbart att ställa sig i talarstolen och föreslå en fortsatt politik av gammal socialdemokratisk modell, där utgångspunkten var att öka den politiska sektorns inflytande över näringslivet och därmed driva fram en utveckling mot ett alltmer socialiserat svenskt näringsliv.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 64 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Herr talman! Bengt Wittbom – välkommen herr näringsminister – tycker att jag bråkar och gör motstånd. Han förtar mig dessutom rättigheten att göra det, inte utsagt men outsagt. Det är en självklarhet, herr Wittbom, att jag företräder mina väljare. Så länge talmannen inte klubbar ner mig förbehåller jag mig faktisk rätten att framföra mina åsikter i denna kammare. Om Wittbom t.o.m. vill kalla det för att bråka, ta i och göra motstånd, är det helt okej för min del. Jag ser det närmast som ett överbetyg när betygsättningen kommer från det hållet.

Herr Wittbom säger att det för er är alldeles normalt att återbetala vinstdelningsskatten. Om dessa pengar hade funnits kvar i företagen – låt oss hypotetiskt anta att någon vinstdelningsskatt inte utgått – tror herr Wittbom då att de anställda i företagen hade fått *en* del utav dessa pengar? Jag påstår att det skulle ha blivit så. Svensk fackföreningsrörelse – både på arbetar- och tjänstemannasidan – är så stark att den skulle ha sett till att förhandla sig till delar av dessa pengar. Men nu skall ni ge tillbaka pengarna till stora och små företag och till banker.

Herr Wittbom anklagar mig och det parti som jag representerar för att ha socialiseringsambitioner. Låt mig erkänna – detta kommer från hjärtat herr Wittbom – att så bra på att socialisera som ni är, har vi aldrig varit. Förra mandatperioden, 1976–1982, som ni hade regeringsansvaret var det så. Nu är det likadant. I nästa valrörelse kan vi nog inte utfästa så speciellt många vallöften, men ett vill jag formulera, herr Wittbom: Vi lovar att så snart som möjligt privatisera de banker som ni nu med fantastisk fart håller på att socialisera.

Beträffande sakfrågan: Ni lämnar tillbaka 6 500 miljoner kronor samtidigt som ni begär stora uppoffringar av medborgarna i Sverige. Det är detta som är orättfärdigt och fel och som jag bekämpar.

Anf. 65 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! Arne Kjörnsberg får naturligtvis säga precis vad han vill från denna talarstol. Det reglerar inte jag, utan talmannen. Men Arne Kjörnsberg får ju finna sig i att bli emotsagd.

Skälet till att jag faktiskt uppfattar Arne Kjörnsbergs inlägg i betänkandets huvudreservation som bråkigt motstånd är att ni socialdemokrater inte har mycket att säga i själva sakfrågan. Där säger ni heller inte mycket. Det är litet en passant – det är säkert så att svenskt näringsliv och de små och medelstora företagen behöver riskvilligt kapital, punkt. Därefter går ni in på formaliafrågor.

För det första sitter inte medvetenheten om de stora behov som finns ute i näringslivet särskilt djupt. För det andra tycks det vara de formella och politiska utgångspunkterna som är viktigare för er.

Jag tror att jag nästan kan om inte lova så i alla fall säga till herr Kjörnsberg att om löntagarfondspengarna hade funnits kvar i företagen och om löntagarfonderna inte hade funnits, hade utvecklingen i svenskt näringsliv under de år som de fanns varit väsentligen bättre. Detta har två orsaker. Den ena är naturligtvis att man undandrog företagen resurser. Den andra är den psykologiskt oerhört negativa stämning som inrättandet av löntagarfonderna

skapade. Att ge tillbaka pengar från löntagarfonderna är för oss naturligt Det kan inte vara överraskande för Arne Kjörnsberg. Löftet utfästes vid det tillfälle då riksdagen fattade beslut om att inrätta löntagarfonderna.

Mycket kan sägas om socialisering i kristider, Arne Kjörnsberg. Man kan vända på det hela och säga att det tycks vara så att borgerliga regeringar och majoriteter återkommande tycks få uppgiften att sopa upp efter misslyckad socialdemokratisk politik.

Jag tycker att Arne Kjörnsberg skall tala mycket tyst om bankerna. Orsaken till sakernas tillstånd är väl kända, och ansvaret har tagits gemensamt av regeringspartierna och Socialdemokraterna. Därför skall vi väl inte strida om detta. Jag tycker att vi skall sänka tonläget något och ägna oss åt den faktiska problematiken.

Anf. 66 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Herr talman! Bengt Wittbom säger att talmannen reglerar vad som sägs från denna talarstol. Det är jag glad för.

Det enda som jag reagerade för i min förra replik var att Bengt Wittbom gjorde en stor affär av att jag råkade ha åsikter om detta – jag var bråkig, jag gjorde motstånd, osv. Bengt Wittbom sade att jag hanterade sakfrågan en passant, som han uttryckte det.

Jag vill påminna kammarens ledamöter om att jag faktiskt sade att man först skulle ta upp sakfrågan, eftersom jag tycker att den är viktig. Jag tog upp den t.o.m. i två omgångar. Sedan avslutade jag mitt anförande med sakfrågan. Men det var viktigt och nödvändigt för mig att för kammaren också tala om hur majoriteten i finansutskottet uppträder och hur den hanterar riksdagsordningens formuleringar om minoritetsskydd. Då tillåter jag mig faktiskt att göra detta, herr Wittbom.

Ni skall ge tillbaka pengarna till företagen. Min korta och enkla fråga kvarstår: Tror herr Wittbom att någon del av pengarna, om de hypotetiskt tänkt hade varit kvar i företagen, på något sätt hade tillkommit löntagarna?

Nu delar ni ut aktier till ett värde av 6 500 miljoner kronor. Detta gör ni till stora och små företag och till banker. Samtidigt kräver ni stora uppoffringar av Sveriges medborgare.

När det gäller sakfrågan råkar det vara på det sättet att det redan i dag finns ungefär 20 riskkapitalbolag. Flera av dem har statlig anknytning. I dessa finns det 2 500 miljoner kronor. Bara 900 miljoner kronor av dessa pengar är investerade som riskkapital.

Jag vill ställa en fråga till herr Wittbom. Hur många konkurser – inte exakt, inte på hundratalet, bara så där mellan tummen och pekfingret – kommer att kunna undvikas när ni inför dessa riskkapitalbolag?

Herr Wittbom gjorde i sitt första inlägg en uppräkning av antalet konkurser, vilket är väl känt för mig. Men frågan är hur många konkurser som kommer att kunna undvikas på grund av att ni nu delar ut 6,5 miljarder.

Anf. 67 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! Som svar på Arne Kjörnsbergs fråga kan jag bara säga att fler bra riskprojekt under alla omständigheter kommer att finansieras. Därmed blir det en bättre utveckling i fler företag. Det är det som är målsätt-

ningen med det beslut som vi nu är på väg att fatta. Det är också detta som är väsentligt för svenskt näringsliv och för våra möjligheter att bidra till flera riktiga jobb i en arbetslöshetssituation som är krisartad.

Jag bara undrar, Arne Kjörnsberg, av vilket skäl ni så sent gick in på formaliafrågan. Jag vill bara erinra om att riksdagen fattade beslutet om att inrätta riskkapitalbolagen i våras. Det har gått månad efter månad sedan dess. Ärendet har varit föremål för behandling i utskottet, och det var först vid slutbehandlingen som Socialdemokraterna reste frågan om remisser och beredning. Jag tycker att det talar för sig självt.

Det andra som gör mig litet förundrad är att det i Socialdemokraternas huvudreservation, trots vetskap sedan i våras om att en omfattande riskkapitalbolagsverksamhet omfattande 6,5 miljarder kronor skulle komma att inrättas, finns knappt en mening som pekar på ett alternativ. Det finns inte mycket i Arne Kjörnsbergs inlägg här i dag som talar om ett alternativ, utan han gör bara ett kort konstaterande om att det nog är möjligt att företagsamheten i Sverige behöver ökad tillgång på riskkapital. Herr talman! Jag tycker att också detta talar för sig självt.

Arne Kjörnsberg frågade om löntagarna skulle ha fått del av pengarna om de aldrig hade dragits in till löntagarfonderna. Ja, naturligtvis skulle de ha fått det. De hade fått del av en bättre utveckling i svenskt näringsliv – högre tillväxt. Det är väl en självklarhet.

När beslutet om att inrätta löntagarfonderna fattades här i riksdagen, stod riksdagsledamöterna i gamla riksdagshuset och tittade på de 120 000–130 000 företagare som protesterade. Om Arne Kjörnsberg och Socialdemokraterna inte har förstått vilken hämsko när det gäller framtidstro och annat som detta lade på svenskt näringsliv under lång tid, då har jag en viss förståelse för vad Arne Kjörnsberg har sagt här i dag.

Andre vice talmannen anmälde att Arne Kjörnsberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 68 BO G JENEVALL (nyd):

Herr talman! Ärade meddebattörer! Jag skulle först vilja hälsa näringsministern välkommen till kammaren. Det är inte särskilt vanligt att ministrarna går in i kammardebatter om utskottsärenden. Jag tycker att det är trevligt, och jag tar det som ett uttryck för att även näringsministern anser att detta är en mycket viktig fråga.

Det är dessutom en stor dag för svenskt näringsliv. Detta är en av de allra största satsningarna på svenskt näringsliv, kanske den allra största någonsin. Det borde uppmärksammas litet mer.

Historiken bakom att detta förslag har framkommit är naturligtvis att det finns ett behov av denna satsning. Idéerna uppkommer hos enskilda människor och hos små företagare – tyvärr mera sällan i storföretagen. Men de har haft mycket svårt att få något kapital till att förverkliga sina idéer. Detta förslag är ett viktigt inslag i detta sammanhang.

I början av förra årtiondet infördes venturekapitalet. Man trodde då att man skulle kunna kopiera den amerikanska modellen. Det visade sig snart att det var en felsatsning. Den amerikanska modellen utgick från 320 miljo-

ner människor. Men det är svårt att applicera detta på 8 miljoner människor. Nu kan vi kanske få en möjlighet att få en annan effekt av det, eftersom vi snart står inför EG-inträdet och då får en motsvarande storlek på befolkningsunderlaget.

Det är framför allt det otillräckliga egenkapitalet hos företagen som gör att de har svårt att utvecklas. De får i och med detta en dålig soliditet, vilket i sin tur innebär att de inte blir kreditvärdiga och inte kan låna pengar.

Det som vi tycker var viktigt för denna satsning var snabbhet. Vi tog beslutet i kammaren den 3 juni, och det hela är ju i praktiken i drift sedan början av oktober. Vi fattar i dag det formella sista beslutet vad gäller privatiseringen.

Vad som är viktigt i detta sammanhang är att få till stånd en mångfald. I ursprungsförslaget, som vi ligger bakom, hade vi skrivit detta i singularisform. Vi har haft nöjet och glädjen att under hand delta i arbetet, där man gemensamt kunnat komma fram till att den lösning som nu presenteras är ännu mycket bättre. Det är ett bra exempel på vad som kan göras med gott samarbete.

Jag kan intyga att det ligger mycket arbete bakom det här, eftersom jag till stor del har deltagit i detta arbete. För varje fråga som reses uppstår ju omedelbart tio nya. Det ser mycket enkelt ut när det är färdigt, men jag försäkrar att det ligger ett stort arbete därbakom.

Det är nu mycket viktigt att hjälpas åt – och där har regeringen en mycket väsentlig uppgift – med att verkligen få ut de positiva signalerna om det här till näringslivet, så att näringslivet kan räta på ryggen och få tillbaka litet grand av tilltron till framtiden.

Det här är faktiskt en mycket stor satsning, men det är till skillnad från andra satsningar inte något bidragsgivande eller någon regionalpolitisk åtgärd. De här pengarna skall användas på ett effektivt sätt till att verkligen stödja de goda idéerna och de nya produkterna, och det kan leda till framtidens företag som kan ge oss både inkomster och arbete.

De positiva signalerna skall inte underskattas. Det är synd att vi bara läser om kris, kris och åter kris i tidningarna. Jag tycker att det är dags även för media att hjälpa till med att föra fram de positiva sakerna.

Jag tycker att media borde ha observerat detta mera. TV-kamerorna borde ha snurrat här, och radion borde ha direktsänt debatten. Det här är en stor händelse i svenskt näringsliv. Men jag hoppas att regeringen i stället med sina resurser kan föra ut detta budskap, så att det blir mera spritt än hittills.

Med det här får näringslivet faktiskt sitt eget riskkapital. De här pengarna kommer ursprungligen från näringslivet, och de sätts nu bokstavligen i händerna på näringslivet för att det skall få den spänst som vi eftersträvar. Det är också viktigt att näringslivet nu tar sitt ansvar. När det här är sjösatt överlämnas det till normala kommersiella krafter, och vi vet att de ibland har sina avigsidor.

Men jag är säker på att dessa bolag med sina styrelser, som ju är helt näringslivsrelaterade, känner det här och kommer att visa att det är näringslivet som kan sätta fart på utvecklingen. Det skulle vara en stor besvikelse om det inte utvecklar sig i enlighet med de bakomliggande tankegångarna.

Man måste i detta sammanhang konstatera att löntagarfonderna var en felaktig satsning. Vad gjorde man med löntagarfondskapitalet, som egentligen skulle ha gjort samma sak som riskkapitalbolagen nu skall göra, nämligen satsa på näringslivet och utveckla det? Jo, i stället köpte man börsaktier för att på så vis vara med i 80-talets rally och se om man kunde utöka kapitalet. Det var, lindrigt sagt, en fullständig flopp.

Men det var *en* god sak med löntagarfonderna, vars former vi nu har avvecklat men vars positiva del är kvar, nämligen det ansamlade kapitalet, som vi nu kan använda med förnuft, så att det till slut får den effekt på näringlivet som det från början var avsett att ha. Det samlades in under tider med god lönsamhet i näringslivet, och vi kan nu använda det under en tid när det verkligen är dåliga tider för näringslivet.

Något annat som måste sägas nu och förhoppningsvis kommer att sägas många gånger framöver är att de här företagen bör ta den möjlighet som de har att gå in och göra räddningar av företag som råkar illa ut på grund av bankernas agerande. Den berömda pendeleffekten har ju ställt till mycket bekymmer även för sunda, annars livskraftiga och långsiktigt riktiga företag genom att helt enkelt rycka undan deras kapitalbas, ofta med tre dagars varsel.

De nu aktuella företagen har möjlighet att ställa garantier för att motverka att t.ex. ett bolag med 50 anställda på några veckor blir förstört, så att arbetslösheten utökas med motsvarande antal personer. Kanske kan bara ett par miljoner få den verksamheten på fötter igen, så att vi kan behålla ett företag i sund utveckling. Det en mycket viktig uppgift, och jag vet att det redan har skett i ett fall. Jag är övertygad om att vi kommer att få se mer av detta.

Vidare är nu det omöjliga faktiskt genomfört. Det sades från början att man inte kunde genomföra denna privatisering, eftersom det var tekniskt ogörligt. Nu har vi sett att det går, och det hälsar vi med tillfredsställelse. Den resterande tredjedelen av det mjuka kapitalet kommer inom några veckor, och då är kedjan sluten. Jag vill även i detta sammanhang ge en eloge till Näringsdepartementet och dess tjänstemän, som har gjort ett bra arbete i detta sammanhang. Jag är säker på att även den mjuka delen kommer att landa på rätt sätt.

Om vi bara kan vaska fram en enda oslipad diamant och på så vis få embryot till ett nytt ABB eller Ericsson, har hela denna satsning varit mycket lyckad. Jag är övertygad om att vi hittar både guldklimpar och diamanter när vi börjar vaska.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 69 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Herr talman! Det är en stor dag för svenskt näringsliv, den allra största någonsin, sade Jenevall. Ja, det beror kanske på med vilka mått man mäter, herr Jenevall. Detta var ett sätt för honom att revalvera – märk väl inte devalvera – sitt och sitt eget partis inflytande på den här frågan. Men det är kanske ännu större än vad jag tidigare har anat. Möjligen kommer den fortsatta debatten att visa det.

Herr Jenevall hade velat ha TV och radio osv. här i dag, och detta skulle

vara den kanske största dagen någonsin för svenskt näringsliv. Vi får väl se om det är lånta fjädrar eller något realt bakom herr Jenevalls påstående.

Men, herr talman, jag är skakad. Antingen måste näringsministern säga att Jenevall inte talar sanning eller också kommer jag att aktualisera en KU-prövning av det här ärendet. Bo Jenevall sade samma sak två gånger, formulerat på litet olika sätt.

Först sade han att det som var viktigt var snabbhet och att detta i praktiken redan är i drift sedan början av oktober. Nu gäller det att ta det formella beslutet.

Herr näringsminister! Jag hemställer, jag t.o.m. kräver, att som ledamot av denna kammare få reda på om departementet föregått beslutet i riksdagen. Om ni har gjort det, är det ett allvarligt fel mot gällande grundlagar. Om ni inte har gjort det, talar herr Jenevall inte sanning.

I den andra delen av Bo Jenevalls inlägg där den här frågan berördes sade han att de här bolagen, de som ännu inte skall finnas, redan har agerat. Han känner till ett fall där de har gått in för att ställa en garanti. Detta är allvarliga saker, herr näringsminister.

Låt mig ställa en hypotetisk fråga till Jenevall. Om inte någon vinstdelningsskatt hade utgått, tror herr Jenevall att landets löntagare då hade fått ta del av de pengarna i form av höjd lön? Och om han tror det, tycker han då att det är riktigt att nu lämna tillbaka pengarna till stora och små företag liksom till banker?

Anf. 70 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Herr talman! Det är alltid roligt att lyssna på Arne Kjörnsberg. Han är en god debattör, och han är även en stor formalist. Jag tar upp den sista frågan först. Ja, jag tror verkligen att löntagarna hade fått del av detta. Många företag som nu har råkat illa ut hade i stället varit på grön kvist, och det hade säkert skapat fler arbetstillfällen.

Vad gäller den andra frågan tycker jag att Arne Kjörnsberg är rent okunnig. De sex riskkapitalbolagen har nämligen funnits länge. De har varit i drift sedan lång tid tillbaka och har varit en juridisk enhet, som har kunnat fatta vilka beslut som helst, oavsett det beslut som vi fattar här i kammaren i dag.

Det som de nu kommer att få är helt enkelt en tillkommande, delvis ny ägarkrets. Det har ingenting att göra med deras juridiska möjlighet att arbeta under hela denna tid, varken före eller efter denna satsning. Det var det som jag syftade på.

Jag kan också komma tillbaka litet grand till någonting som Arne Kjörnsberg sade förut, nämligen att man skänker bort pengarna. Vi anser tvärtom att företagen nu får tillbaka en del av de pengar som de tidigare orättmätigt har tvingats betala in. Jag tror att jag med detta har besvarat de frågor som jag har fått.

Anf. 71 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Herr talman! Bo Jenevall tycker att det är roligt att debattera med mig. Tack så mycket.

Dessutom tycker herr Jenevall att jag är okunnig. Jag lyssnar bara på vad

Jenevall säger. Vi kan läsa det i protokollet sedan, men jag repeterar det, eftersom jag faktiskt noterade nyckelorden.

Han sade att det som var viktigt i denna fråga var snabbhet och att de här företagen i praktiken redan var i drift sedan början av oktober.

Nu sade Jenevall i det senaste inlägget att de minsann är i drift sedan länge. Hur var det nu: Är de i drift sedan länge tillbaka eller sedan början av oktober? Jenevall har nu en replik kvar och kan lämligen svara på den frågan. Nyckelpunkten här är nämligen om det har begåtts brott mot landets grundlagar eller inte.

Jenevall! Om det nu är så att en del av dessa pengar enligt Jenevalls uppfattning tillhör löntagarna, är det då inte konstigt att lämna tillbaks dem till 155 eller 156 stora företag, de företag som skall äga aktierna i portföljbolagen, till ett antal banker och till 15 550 eller 15 600 småföretag, men inte ge löntagarna några pengar?

Kan Jenevall förresten förklara för mig hur ni skall börsintroducera portföljbolagen? Har ni en förhandlad marknadsekonomisk lösning? Ni måste ju få några företag att sälja sina aktier för att komma upp till de 1 000 aktieägare som krävs för en börsintroducering.

Företrädare från Näringsdepartementet sade vid utfrågningen i finansutskottet att den frågan skall lösas.

Jag förstod av Bo Jenevalls inlägg att han, eller om det är Ny demokrati, har haft stort inflytande över utformningen av propositionen. Jag har funderat över om Bo Jenevall har haft ett eget rum på Näringsdepartementet under hösten. Men den frågan kanske inte hör hit.

Bo Jenevall kanske kan tala om hur Ny demokrati har tänkt sig denna börsintroduktion. Med vilka företag har ni gjort upp om att de skall sälja sina aktier? Eller är det banker ni har gjort upp med? Det vore intressant att få veta det.

Anf. 72 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Herr talman! Jag besvarar den sista frågan beträffande en eventuell framtida börsintroduktion först. Vi fick en fin föredragning i utskottet av statssekreteraren i Näringsdepartementet, där han mycket tydligt redogjorde för hur och när detta skall ske. Jag tror att vi kan diskutera den frågan vid ett annat tillfälle, så att Arne Kjörnsbergs minne kan friskas upp.

Vidare har vi frågan om samarbete med departementet. Jag tillhör den sortens politiker som tror på samarbete. Jag tror inte på konfrontation. Den leder inte någonstans – möjligen till rubriker i tidningar och till trevliga ordväxlingar i kammaren. Men det är samarbete som leder till resultat, och det tänker jag fortsätta med.

Jag vidhåller att Arne Kjörnsberg är mycket formalistisk och dessutom socialist – vilket ger svar på frågan om skillnader i synsätt.

De andra frågorna har jag redan redogjort för tidigare, nämligen att dessa företag är i drift sedan lång tid tillbaka.

Andre vice talmannen anmälde att Arne Kjörnsberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 73 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Först ber jag att få hälsa Arne Kjörnsberg välkommen till privatiseringsklubben. Jag är ledsen att han enbart inskränker sig till privatisering av statliga banker. Jag kan försäkra att det finns mer material att arbeta med för att stärka utvecklingskraften i svenskt näringsliv.

Herr talman! Jag har under senare tid noterat ganska stora sinnesförändringar när det gäller synen på småföretagen och tillväxtföretagen. Jag uppmärksammade för några veckor sedan att den förre vice statsministern Odd Engström, när han besökte Företagarnas riksorganisations konferens i Kalmar, noterade att småföretagen ställts åt sidan. Det är svagheten i Socialdemokraternas näringspolitik de senaste 20–25 åren. Kvittot för att det fortfarande gäller har Arne Kjörnsberg lämnat här i dag.

För mig är det utomordentligt viktigt – precis som jag har fått höra i de diskussioner jag har haft de senaste dagarna med ett antal av de industrifackliga organisationerna – att en stor del av tillväxten av nya arbetstillfällen i Sverige under kommande år måste komma från små och medelstora företag.

Vi har i dag en situation där småföretagen endast representerar 17 % av sysselsättningen. Siffran ute i övriga Västeuropa ligger två tre gånger högre. Därmed finns betydande förutsättningar för att det skall finnas ett stort expansionsutrymme.

Det finns sedan lång tid tillbaka en gammal familjeföretagartradition i min släkt. Vi har varit familjeföretagare i över 150 år. Jag har själv aktivt arbetat som styrelseordförande under ett antal år i ett av våra familjeföretag. Jag har högst påtagligt lärt mig spelets regler.

Det finns ett behov av att ha självständighet i förhållande till statsmakten, att kunna rå sig själv och fatta sina egna beslut, att ha fasta spelregler och att satsa på så lågt risktagande som möjligt. Det behövs för att man skall kunna göra offensiva satsningar som skapar utökad välfärd och utveckling av företag. För att kunna klara detta behövs en låg ränta och låg inflation.

Det behövs också tillgång till en fungerande riskkapitalmarknad. Denna riskkapitalmarknad har för de små och medelstora företagen i stor utsträckning lyst med sin frånvaro här i Sverige sedan kriget.

Det gäller nu att känna stolthet som företagare, att kunna vara stolt över sitt värv, att värderas för det man gör och uppfatta att det är något positivt som görs. Därmed skapas ett klimat för småföretagen där deras verksamhet uppskattas.

Vi vill bedriva en offensiv näringspolitik som skall få den industriella basen i Sverige att växa. Men en offensiv näringspolitik måste också vara en politik där man skapar utomordentligt konkurrenskraftiga förutsättningar för svenskt företagande. Det är därför vi säger att industriakuten är stängd. Vi skall inte satsa pengar på företag som saknar förutsättningar för framtiden. Vi måste acceptera strukturomvandlingar i näringslivet. Min gamla arbetsplats Saab-Scania gör neddragningar i personbilstillverkningen, liksom Volvo. Man måste acceptera, att när t.ex. monteringstiden för en vanlig bil sjunker från 110 timmar till 55 timmar, på väg ner till 30 timmar, innebär det att det inte går att sysselsätta lika många i produktionen. Men samtidigt kan fler bilar produceras med hjälp av färre anställda.

Det här måste också innebära snabbare produktionscykler. Man måste se

till att produkterna förnyas, skapa tillväxt och expansionsmöjligheter, och på det sättet även skapa en rationell produktion.

Den här typen av strukturomvandlingar måste accepteras, och man måste t.o.m. hjälpa till att åstadkomma dem. Det gäller samtidigt att inte föröda resurserna genom att satsa på företag med framtiden bakom sig eller genom att göra stora statliga satsningar som senare visar sig inte hålla. I stället skall ett utrymme skapas för att satsa på små- och tillväxtföretag och nyföretagande. Det är det som fler och fler i det svenska samhället, inte minst industrifacken själva, identifierar som en av tillväxtmotorerna i den svenska ekonomin under kommande år.

Det här är den mest offensiva näringspolitiken och den som fungerar bäst. Det är det som kallas finanspolitik. Det håller ner kostnadsläget i Sverige och ser till att vi får låga räntor, låg inflation och därmed ett utomordentligt konkurrenskraftigt näringsliv.

Vi har under de senaste tolv månaderna fattat beslut, och vi kommer att fatta beslut, om sänkta arbetsgivaravgifter. Vi har fått fram en av Europas absolut mest konkurrenskraftiga bolagsbeskattning. Vi har genomfört avreglering som skärper konkurrenskraften, och vi har fått i gång en produktivitetsutveckling i svenskt näringsliv som ligger klart högre än i andra jämförbara länder. Vi har dessutom, mer eller mindre ofrivilligt, fått betydande förändringar i valutakurserna. Det har gjort att svenskt näringsklimat har blivit utomordentligt konkurrenskraftigt i förhållande till omvärlden. Men därutöver behövs särskilda näringspolitiska åtgärder för att stärka förnyelsen, tillväxten och tron på framtiden i svenskt näringsliv.

Det är därför vi gör ansträngningar att öka takten på produktutvecklingen och få en mer industrirelaterad forskning som verkligen kan tas till vara i nya svenska företag och i befintliga företag och som kan leda till sysselsättning och mer utveckling. Det är därför vi jobbar med avreglering, bolagisering och privatisering av statliga företag, dvs. för att stärka konkurrenskraften och utvecklingskraften. Det är därför vi reformerar konkurrenslagstiftningen, och det är därför vi koncentrerar så stor del av våra resurser till små- och tillväxtföretag.

Den viktigaste drivkraften för en företagare är att förverkliga sin idé. Jag har många exempel på det i min egen släkt. Det är en idé eller en produkt som man bär med sig i huvudet och vill förverkliga i produktionen. En annan viktig drivkraft är att företag måste kunna tjäna pengar och icke enbart komma i händerna på banker och andra fordringsägare. Därför är den viktigaste förutsättningen att små och medelstora tillväxtföretag får ett skatteklimat i Sverige som är konkurrenskraftigt i förhållande till vad som gäller i Europa – vilket vi nu steg för steg håller på att införa.

Små och medelstora företag måste tjäna pengar för att kunna klara investeringar och risktagande. En av bristerna som finns kvar från den gamla tiden i Sverige är att små och medelstora företag har litet eget kapital i förhållande till alla jämförbara länder i Västeuropa.

Vi återupprättar näringsklimatet för att företagen skall kunna tjäna pengar. Vi förändrar också lånemöjligheterna. Efter 80-talets kasinoekonomi, med det felaktiga tillvägagångssättet för avreglering, har vi fått ett banksystem som inte fungerar. Vi går nu in och garanterar banksystemet för

att skapa förutsättningar för att man ånyo skall kunna komma i gång med mer offensiv utlåning till fungerande projekt och företag.

Samtidigt ser vi till att det finns pengar kvar i utvecklingsfonderna, för att även de skall kunna fortsätta att stärka riskkapitalförsörjningen i denna besvärliga lågkonjunktur.

Vi inför, förhoppningsvis genom dagens beslut, en svensk riskkapitalmarknad för små och medelstora företag. Det blir kanske en av de största satsningarna i Västeuropa.

Beslutet att starta riskkapitalbolag har inte någon särskilt lång historia. De första delarna kom via regeringsförklaringen föregående år. Sedan kom ytterligare delar via motioner i riksdagen och en uppgörelse mellan regeringspartierna och Ny demokrati i finansutskottet under våren. Förslaget har sedan formats under sommaren och hösten i samarbete med flera här närvarande debattörer på den borgerliga sidan – Bo G Jenevall och Bengt Wittbom. Det har utformats ett förslag som jag tror är utomordentligt konkurrenskraftigt.

Vi har tagit till vara erfarenheterna från Sverige och det tidiga 1980-talet. Då hade man svårigheter att hitta placeringar för pengar och startade bl.a. riskkapitalföretag, som bara försökte finna placeringar. Man hade svårt att finna former som gav avkastning,

Vi har tagit till oss de erfarenheter som gjorts i USA, Storbritannien, Tyskland och Japan från denna typ av marknad, erfarenheter av hur man skapar riskkapitalförsörjning som ger tillväxt och utveckling i näringslivet. Vi har gått igenom dem och skapar nu ett system med portföljföretag och fungerande riskkapitalföretag.

Vi har valt en lösning med två stora portföljföretag för att skapa pluralism och konkurrens och göra det möjligt att ställa krav. Det skall också finnas möjlighet att jämföra de resultat som uppnås. Vi har gjort detta utifrån de förutsättningar vi har funnit i en lång rad länder, nämligen att om man skall ha fungerande riskkapitalföretag får de inte domineras av ägande banker. Det går inte bra. De gör fel värderingar på riskkapitalmarknaden. Riskkapitalbolagen får inte ägas av stora företag. Det går heller inte bra. De små företagen är då rädda för att man plockar dem på deras goda idéer.

Riskkapitalbolagen får heller icke vara regionalpolitiska. De måste ha ett speciellt kunnande. Man skall gifta ihop kunskap och kapital, som är nyckeln till lyckade riskkapitalbolag.

Vi har därför placerat ägandet till portföljföretagen i banker och storföretag, för det är de som gör indirekta investeringarna eller investerar i större projekt. Själva riskkapitalföretagen, som jobbar direkt mot småföretagen, ägs däremot av 15 000–16 000 små och medelstora företag.

Vi uppnår också målet att det inte blir någon statlig institution. Sådana har inte rätt förmåga till kommunikation med de många små och medelstora företagen. Arne Kjörnsberg kanske har uppmärksammat att de sex gamla, statliga riskkapitalbolagen, som vi nu bygger vidare på, inte lyckades något vidare. Det var inte så många företagare som ville sätta sig i knä på statskassan eller en statlig institution.

I stället ser vi till att riskkapitalbolagen blir privatägda, genom att göra en utskiftning av ägandet till de bolag som varit med och betalat in pengar till

löntagarfondssystemet. Därmed skapar vi privat ägande, konkurrens och pluralism och tar till vara de goda erfarenheterna från en lång rad länder.

Jag kan försäkra, utifrån min tradition och den släkt jag representerar, att vi aldrig någonsin skulle ha satt oss i knä på en statlig institution eller ett statligt bolag. Vi vill göra affärer, vi vill skapa företag, vi vill bygga upp produkter, men det vill vi göra i privat regi, med affärsmässighet och icke via statliga organisationer eller statligt beslutsfattande.

Vi kommer att gå vidare. Förutom att vi restaurerar företagens intjänandeförmåga skall vi se till att vi får en bättre fungerande lånemarknad och en fungerande riskkapitalmarknad. Genom dagens förslag gör vi också en satsning på de tidiga utvecklingsföretagen, de som kommer med nya produkter. Vi har lagt fram förslag om en industri- och nyföretagarfond, som skall se till att nya produkter kan tas fram. Statskassan ställer låga avkastningskrav, motsvarande inflationen, för att stimulera förnyelse av produkter och bildande av nya företag. Det är den sista länken i kedjan, som även kan tänkas omfatta delar av den verksamhet som NUTEK håller på med, men som inte direkt skall kallas kommersiell.

Vilket förslag står då emot detta? Det är egentligen enbart ett avslagsyrkande. Man tänker inte på småföretagen. Man vet att småföretagen behövs. En trätobroder, som både satt i den socialdemokratiska partistyrelsen och var Metallare, sade till mig: I Metall har vi insett att småföretagen är oerhört viktiga att satsa på. Men som socialdemokrater har vi tyvärr inte kommit lika långt.

Dagens beslut gör att vi passerar denna gräns och skapar förutsättningar för tillväxt och förnyelse i näringslivet i stället för att satsa på en industriakut. Vi satsar på investeringar i stället för konsumtion. Vi satsar på att bygga inför framtiden, i stället för på de nog så välbehövliga pensionsfonderna som dock knappast bygger inför framtiden.

Herr talman! Jag tycker att Socialdemokraterna står med byxorna nere, utan alternativ för att stärka den del av näringslivet som de flesta är ense om måste växa.

Anf. 74 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Herr talman! Jag beklagar att herr näringsministern, naturligtvis av utomordentligt viktiga skäl, inte kunde vara i kammaren när debatten började. Om herr näringsministern hade varit det, hade han hört vad jag sagt i sakfrågan.

Av formella skäl blir det ett avslagsyrkande. Men vår motion och vårt sätt att sträcka ut handen i finansutskottet – det senare kan naturligtvis inte näringsministern känna till – visar att vi var beredda att diskutera. Men vi tycker att det är orättfärdigt att ena dagen kräva stora uppoffringar av Sveriges medborgare och nästa dag – med samma hand eller med den andra handen, vad vet jag – ge bort 6 500 miljoner kronor. Det tycker vi är orättfärdigt.

Det var intressant att höra näringsministerns skildring av sin egen och sin familjs situation. Dess värre kan jag inte göra detsamma. Min far var murare. Jag kommer från Sjuhäradsbygden. Slarvigt uttryckt kan det sägas att om man inte är född bakom en krokig björkestam, lär man sig ganska snart

hur människor tänker och agerar i den bygd som jag kommer ifrån. Den bygden domineras av små och medelstora företag.

Dessa företagare säger till mig, precis det näringsministern sade i denna talarstol, nämligen att det viktiga är finanspolitiken och att få ner räntorna och inflationen. Där, herr näringsminister, fick ni gå till oss. Vi ställde upp, eftersom det var viktigt för landet. Det var viktigt för löntagarna, företagarna och för medborgarna i vårt land. Men ni väljer konfrontationens väg. Ni väljer strid i stället för samverkan. Det är detta som vi kritiserar er för.

Jag har förstått att industriakuten är stängd. Man skall ju starta eget i stället.

Herr näringsministern sade också att detta inte får ägas av banker. Nu råkar det vara så att portföljbolagen till 20–23 % skall ägas av banker. Jag vet att det finns begränsningar i rösträtten. Det finns också begränsningar när det gäller årtalen när man får börja sälja. Men jag tror att det är 20–23 % som skall ägas av banker, så nog kommer de att få ett stort inflytande i portföljbolagen. Oroar det herr näringsministern?

Anf. 75 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Nej, Arne Kjörnsberg, det oroar mig inte. Vi har valt en konstruktion som skapar rätt förutsättningar. Storföretag och banker skall hålla till i portföljföretagen. De gör indirekta investeringar i riskkapitalbolag eller större projekt och bildar s.k. mellankapital utan säkerhet, något som liknar utvecklingsfondernas lånekapital. Där hör de hemma. De har en kompetens att tillföra.

De direkta riskkapitalföretagen, som skall jobba mot de små företagen, är det viktigt att det är små företag som äger. Då får man rätt struktur. Det visar erfarenheterna runt om i världen.

Det är litet typiskt för den debatt vi för, att vi inte ser mycket till alternativ från Socialdemokraterna i dessa frågor. Det fanns en hand som plockade litet grand för att möjligen kunna nå någonstans i finansutskottet. Men det "bidde" ingenting, inte nu, och det har inte blivit det de senaste 20–25 åren. Det fick vi Odd Engströms egna ord på.

Vi måste i stället se till att ta strid i vissa frågor. Det är nödvändigt, inte för att vi vill striden, men vi måste värna om och förnya svenskt näringsliv, stärka den industriella basen och se till att vi får bättre förutsättningar för de mindre och medelstora företagen.

Det var bra att Socialdemokraterna var med på uppgörelserna i september om den bästa näringspolitiken, dvs. den generella näringspolitiken via finanspolitiken. Det var bra att de var med och tog ansvar för stora delar av det som de själva varit med om att åstadkomma, nämligen problemen i ekonomin.

Vi samverkar gärna med olika partier här i riksdagen för att nå resultat och skapa Europas bästa och mest konkurrenskraftiga näringsklimat. Det behöver vi för att få näringslivet att växa. Sedan måste vi samtidigt se till att vi stärker små och medelstora företag samt tillväxtföretag.

Herr talman! Jag är övertygad om att den satsning som vi nu gör i Sverige kommer att betala sig. Jag är övertygad om att fyrdubblingen av det kapital som satsas på den typen av verksamhet är riktig. Det gäller de radikala skat-

teförändringar som nu sker, de avregleringar som nu sker och stärkandet av den del av näringslivet som nästan alla bedömare anser vara den som måste växa, för att vi skall klara tillväxten av svensk arbetsmarknad i svenskt näringsliv. Jag hoppas att vi även steg för steg får se Arne Kjörnsberg och hans parti på den vägen.

Anf. 76 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Herr talman! I sitt första inlägg hälsade herr näringsministern mig välkommen i privatiseringsklubben. Låt mig påminna näringsministern om att den är stängd. Det råder ett moratorium för utförsäljande av statliga företag, herr näringsminister.

Det ingår i den överenskommelse som vi har gjort för att försvara viktiga intressen i vårt land. Om näringsministern vill kan jag tala om på vilken sida i protokollet det står. Där tog vi vårt ansvar. Det är mer än vad man kan säga att det parti herr näringsministern företräder gjorde förra gången det begav sig. Då skrev partiordföranden i Moderata samlingspartiet, numera även statsminister, att man inte skall stötta en fallande regering.

Så var det när herr Westerberg var vanlig menig ledamot av denna kammare, som jag är nu. Då hade ni chansen att göra en insats för fosterlandet, men ni tog strid för stridens egen skull.

Det är inte bara banker som skall äga detta. Det skall också storföretag. Vi kan ta ett exempel. Kan näringsministern tala om för mig hur mycket ASEA får i aktier i något av dessa portföljbolag?

Låt mig sedan komma med en liten kommentar. I en kommentar från den privata sfären sade näringsministern att han och hans familj aldrig skulle sätta sig i statens knä. Nu råkar det vara så att Per Westerberg är en av statens främsta företrädare. Per Westerberg är departementschef på Näringsdepartementet. Om näringsministern skäms så för allt som har med staten att göra, finns det kanske skäl att fundera på vad man skall göra åt det. Det ankommer inte på mig att säga det. Det skulle kunna uppfattas som ett misstroendevotum.

Anf. 77 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Enligt den diskussion som förs här i kammaren förefaller det som om man behöver småföretagandet som en erfarenhet i blodet för att förstå det. Även om det finns krokiga björkar i södra Älvsborg, i knallebygden, där det finns ett mycket starkt småföretagande, har uppenbarligen inte en del av drivkrafterna smittat av sig.

Arne Kjörnsberg tror uppenbarligen fortfarande att småföretagaren gärna sitter i knät på staten, när det gäller finansieringen av bolaget, och att han gärna går till löntagarfonder eller statliga riskkapitalbolag för att få sin finansiering. Jag kan försäkra honom om att de flesta – den helt dominerande delen – helst vill stå på egna ben och få finansiering på andra sätt. Man vill klara kontrollen, ha en affärsmässig relation och ha likvärdiga och jämbördiga människor att samarbeta med.

Jag har fortfarande inte fått något program från Socialdemokraterna för hur man skall stärka tillväxten och förnyelsen i näringslivet. Jag får fortfarande inga uppgifter på hur det skall gå till, mer än möjligen de förslag som

varit ute tidigare, nämligen litet grand inom ROT-sektorn och litet grand av en konferens. Men jag får inte många idéer när det gäller det som många av industrifackens företrädare säger måste växa av sysselsättningsskäl. Det är där de nya arbetstillfällena skall komma.

Vi gör nu den förmodligen största satsningen i Västeuropa på riskkapitalförsörjning för små och medelstora företag och tillväxtföretag. Vi gör det därför att vi har sett att den sektorn har varit alldeles för liten i Sverige under en mycket lång följd av år. Den är antagligen bara hälften så stor som i andra jämförbara industrinationer. Det är en sektor som förmodligen har haft Västeuropas hårdaste beskattning. Den har haft ett antal särregler som vi nu steg för steg håller på att rensa upp. Därmed vill vi skapa konkurrenskraftiga förhållanden och en riskkapitalmarknad för den här typen av företag. Det är nödvändigt att göra detta.

De skall tillåtas att tjäna pengar. Vi måste ha en lånemarknad som fungerar. Vi måste ha, vilket vi får med detta beslut, en fungerande riskkapitalmarknad.

Vi skall också se till att det finns möjligheter att få hjälp och stöd för utveckling av nya banbrytande produkter och nystartning av företag.

Andre vice talmannen anmälde att Arne Kjörnsberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 78 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka avslag på förslaget att skänka bort 6,5 miljarder av löntagarnas pengar från löntagarfonderna till banker, storföretag och mindre företag. Det är direkt otillständigt och måste avvisas.

Sedan är det som vanligt när Per Westerberg talar en fruktansvärd massa munväder om nyföretagande och småföretagande. Det finns seriösa problem med kapitalförsörjningen till företagandet över huvud taget. De är inte längre enbart begränsade till de små och medelstora företagen. Bakgrunden är väl känd. Det svenska banksystemet uppfyller inte den viktiga del av sin verksamhet som går ut på att försörja företagen med riskvilligt kapital. Det är tveksamt om de över huvud taget försörjer dem med kapital om inte riskerna är obefintliga.

Detta är ett baksmällefenomen efter bubbelekonomins champagneyra. Sammanbrottet har gjort bankerna skotträdda. De vågar helt enkelt inte låna ut pengar. Här tycker jag att Per Westerberg, som representerar oss som ägare i bank, borde uppmana bankerna att inte vara så rädda att låna ut mer, ta litet risker. Det är egentligen via bankerna som den huvudsakliga kapitalförsörjningen skall komma.

Samhället har ett antal kanaler för att försörja företagen med kapital. Vi har NUTEK, utvecklingsfonderna, Industrifonden, riskkapitalbolagen som s och v inrättade, löntagarfonderna, och tidigare fanns det också en investeringsbank. Det är möjligt att jag har missat någonting.

Efter regeringsskiftet skapade den nya regeringen – Per Westerberg var mycket aktiv i detta – förvirring på kapitalförsörjningens område. Vi har fått ett förlorat år när det gäller försörjning av kapital till små och medelstora företag genom att regeringen i ideologiskt nit har angripit de existerande for-

merna. Man har ifrågasatt deras verksamhet, och det gäller rakt över. Det gäller utvecklingsfondernas rätt att låna pengar, de instiftade riskkapitalbolagen och Industrifondens verksamhet.

Den variant som regeringen nu föreslår, och som föreslås av finansutskottets majoritet, är en konstruktion med två nivåer: portföljförvaltande bolag och direktinvesterande bolag. De skall bli delägare och stå för riskkapital i små och medelstora företag. Jag ifrågasätter om den här konstruktionen främjar det nyföretagande som Bo G Jenevall värnade om.

Per Westerberg har i Dagens Industri sagt att det troliga är att dessa företag – som för övrigt kommer att ta ganska lång tid på sig för att komma i gång med sin verksamhet, och det är alltså ingen snabblösning för kapitalförsörjningen – kommer att satsa på mogna företag med goda utvecklingsmöjligheter, dvs. ganska riskfria placeringar. Det är inte fråga om nyföretagande, nya projekt och nya idéer.

Problemet är de forskningsbaserade företagen, de som har högt kunskapsinnehåll i sin framtida produktion. Den tar lång tid att utveckla, kanske 15, 20 eller 30 år. De kommer då att ge avkastning, och den kommer möjligtvis att ge sysselsättningseffekter. De företagens problem kommer att finnas kvar. Det finns inte i regeringens arsenal ett bra medel för att lösa deras problem. Det har inte visats. Kunskapen och erfarenheten finns i utvecklingsfonderna och i Industrifonden, men de har inte resurserna. Dit borde det tillföras resurser.

Det finns en risk med den betoning på små företag, eller storlek över huvud taget, som regeringen gör. Man kommer att missa de större företagens behov av riskvilligt kapital. Det gäller satsningar på större projekt i företag som Saab, Volvo och de stora läkemedelsföretagen, vilket Industrifonden och Investeringsbanken tidigare har arbetat med. De kommer att minska och möjligtvis helt bortfalla i och med att Industrifonden får nya instruktioner att ägna sig åt små och medelstora företag.

Det man i stället kan föreslå, och som troligtvis behövs, är en investeringsbank som kan arbeta med de riktigt stora företagen. Troligen måste en sådan bank vara samhällsägd, eller annars måste det finnas ett stort samhälleligt inflytande. Jag tror inte att de privata intressena kommer att kunna klara av det, men detta kommer att behövas.

När det gäller de kunskapsbaserade företagen måste konstateras att det ar dessa som kommer att ge tillväxt. Jag tror att det är en myt att små företag i allmänhet kommer att ge stora sysselsättningseffekter, en långsiktigt tryggad utveckling i den svenska industrin och tillväxt. Det är mycket speciella företag med högt kunskapsinnehåll som behövs och långsiktiga satsningar. För detta måste det finnas en industripolitisk strategi, vilket jag tycker att regeringen saknar.

Jag har hävdat detta i tidigare debatter med Per Westerberg. Jag har också sagt att vi i Vänsterpartiet är intresserade av att delta i en förutsättningslös diskussion om hur man skall kunna trygga kapitalförsörjningen. Samhället måste vara aktivt. Men fungerar kapitalförsörjningen av sig själv, skall samhället givetvis dra sig ur och syssla med annat.

Anf. 79 BO G JENEVALL (nyd):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att den satsning som vi kommer att fatta beslut om i dag inte i första hand är ägnad för nyföretagande. Ett beslut som rör detta kommer att fattas någon gång i mitten av december. Förslaget ligger för närvarande hos näringsutskottet för bedömning.

Det intressanta med detta är att det skapas en kedja från NUTEK, som ju redan finns, den nya inriktningen på Industrifonden till riskkapitalsatsningen. Det tillfredställer hela skalan av nyföretagande, och det leder framför allt till tillväxt. Jag vill framhålla att riskkapitalbolagen främst är inriktade på att skapa tillväxt.

Eftersom begreppet små och medelstora företag inbegriper ca 99 % av alla svenska företag, har man med denna satsning verkligen fått en heltäckande funktion.

Anf. 80 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Rolf L Nilson sade att det skulle skapas förvirring när man satsar på små och medelstora företag. Man skulle kunna tro honom om att vara en sann konservativ. Allt var bra som det är, och därför skall man inte göra några förändringar som kunde skapa förvirring.

Jag kan försäkra Rolf L Nilson om att det inte är där som skiljelinjen går. Vi vill snarast stärka förutsättningarna för tillväxtkraften i små och medelstora företag. Det är alldeles uppenbart att det inte är någon tillfällighet att vi haft hälften så många sysselsatta i mindre och medelstora företag som i jämförbara industriländer. Det är en logisk följd av att man i Sverige inte haft ett konkurrenskraftigt klimat för dessa företag, med högre beskattning än i jämförbara länder, sämre förutsättningar att få riskkapital, särregler för fåmansbolag och mycket annat.

Det är detta vi nu förändrar. Genom avregleringar och förändringar i skattesituationen skall vi se till att öka konkurrenskraften i hela det svenska näringslivet. Vi vill bedriva en offensiv näringspolitik. Vi skall se till att få den industriella basen i Sverige att växa. Det behövs för att ha råd att upprätthålla den konsumtionsnivå vi i dag har. Vi måste därför se till att vi får ett konkurrenskraftigare klimat än i många andra jämförbara länder.

Det är därför som vi har drivit frågan om en sänkning av arbetsgivaravgiften. Det är därför som vi har drivit frågan om en ökad produktivitet. Den stiger i dag snabbare i Sverige än i omvärlden. Det är därför vi nu har fått växelkursjusteringar. Vi skulle hellre ha sett ytterligare sänkningar av arbetsgivaravgiften. Det är därför vi har sett till att börja förändra hela riskkapitalförsörjningen på småföretagssidan.

Detta sker inte genom att ta bort ett antal saker, vilket Rolf L Nilson försöker antyda, såsom Industrifonden och utvecklingsfondernas lånekapacitet. I stället görs närmast en fyrdubbling av det kapital som kan gå till små tillväxtföretag. Skiljelinjen mellan oss går i den offensiva näringspolitiken.

Vi vill stärka den industrirelaterade forskningen, den som kan tas till vara i ny sysselsättning i svenskt näringsliv. Det sker genom att vi ser till att få konkurrenskraftiga förhållanden för företagen i stället för att gå in med subventioner via någon ny statlig bank med mjuka krediter. Det är en bank som

uppenbarligen inte kan agera i privat regi, eftersom Rolf L Nilson menade att den behövde vara statlig.

Herr talman! Den politik som Rolf L Nilson och hans socialdemokratiska kolleger har sysslat med under lång tid har misslyckats när det gäller små och medelstora företag. Det har drivit ner andelen sådana företag i Sverige till en av de lägsta i västvärlden. Det har samtidigt skapat en situation där nyföretagandet är dåligt. Det är detta vi nu ändrar på. Jag kan därför förstå att ni kämpar emot. Ni vill naturligtvis ha verksamheten under full statskontroll. Det är dock inte detta som skapar förnyelsen och tillväxten.

Var och en som diskuterar dagligen med småföretagare känner drivkrafterna. De vet att det avgörande är viljan att förverkliga sig själva, att kunna förverkliga idéer, att kunna tjäna pengar och att i självständighet kunna driva sitt bolag. Då sätter man sig inte i knät hos statskassan.

Anf. 81 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Det är länge sedan jag hörde någon slå in så många öppna dörrar som Per Westerberg nu gjorde i sitt anförande. Jag kan hänvisa till protokollen från de tidigare debatter vi har haft. Det framgår där, att på de flesta av de punkter där Per Westerberg sade att skiljelinjen gick, går faktiskt ingen skiljelinje.

Kanske talar Per Westerberg oftare med småföretagare än vad jag gör. Det ligger i hans jobb. Men det händer att också jag gör det, och jag delar den beskrivning som Per Westerberg gjorde av småföretagandets villkor. Däremot är det en myt att småförtagareklimatet var extremt dåligt eller ens dåligt under den föregående riksdagsperioden. Det stämmer inte. All statistik talar emot detta. Det förekom ett mycket aktivt småföretagande. Det har Per Westerberg bestyrkt från denna talarstol. Han sade att problemet var att det blir många små företag, men de växer inte – jag tror att jag återger honom helt rätt.

Det behövs en investeringsbank, och jag tror det är nödvändigt att samhället tar sitt ansvar för att en sådan bank kommer till stånd. Det är nödvändigt att samhället för ganska lång tid framöver tar ett ansvar för kapitalförsörjningen till de små och medelstora företagen, men framför allt till de nystartade teknikbaserade företagen. Det finns inga privata, snabba lösningar på detta.

Allt var inte bra under den tidigare perioden. Jag kritiserade då mycket hårt den socialdemokratiska regeringen för att den drog in utvecklingsfondernas likviditet. Det fanns dåligt med överlikvid på vissa ställen. Men det hade sin förklaring. Man lånade inte när man kunde få bidrag i Norrland. De pengarna hade man kunnat dirigera om. Men som kollektiv behövde utvecklingsfonderna sina pengar. De kunde göra nytta i företagen.

Jag var kritisk till att Socialdemokraterna minskade Industrifondens stiftelsekapital när detta behövdes för satsningar på framtidsinriktade projekt.

Vi är inom Vänsterpartiet väl medvetna om den stora betydelse som de små företagen har. Vi är väl medvetna om att det behövs en omstrukturering av svensk industri, så att vi blir mindre beroende av de utlandskänsliga och valutakänsliga basindustrier som vi har. Det kräver mycket kapital, och det kräver samhälleligt kapital.

Kedjan finns redan, Bo G Jenevall – det är bara det att den inte har varit spänd. Därför krävs förbättringar. Kedjan behöver putsas, och det är mycket möjligt att det saknas en och annan länk. Vi bidrar gärna till att man tillfogar sådana länkar.

Anf. 82 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Det är möjligt att det finns en kedja. Det är möjligt att Rolf L Nilson, precis som Arne Kjörnsberg, har en mer positiv syn på småföretagandet utan att han ger det vid handen i handling.

Det är bara att titta på verkligheten. Har vi i Sverige hälften så många anställda i små och medelstora företag som man har i jämförbara industriländer, då är någonting fel. Jag tror inte att man behöver vara särskilt analytisk för att konstatera det.

Vi har försökt ta de framgångsexempel som finns – exempelvis USA, Storbritannien, Tyskland och Japan – och lära av erfarenheterna där när vi har konstruerat det här förslaget med portfölj och riskkapitalföretag. Jag tror att vi har alla förutsättningar att lyckas. Erfarenheten och verkligheten brukar vara väldigt goda exempel.

Anf. 83 BO G JENEVALL (nyd):

Herr talman! Problemet är väl att kedjan inte har funnits förut. Länkarna har funnits, men det har inte varit en kedja. Det skulle jag vilja beteckna som skillnaden i de nya förslagen.

Att ta ytterligare kapital från Utvecklingsfonderna, som är under diskussion, måste vara helt rätt. Nu ligger kapitalet fördelat geografiskt, och det används på lindrigt sagt väldigt olika sätt. På många håll används det inte alls, utan det står på bankräkningar, och den enda inkomst det ger är ränta på kapital.

Att i stället ta kapitalet och föra upp det i den nya Industrifonden gör att samtliga utvecklingsfonder får tillgång till ett betydligt större kapital. Det är nu deras kompetens och kunnande som blir utslagsgivande för vilken kapitalvolym de får tillgång till. Med andra ord: Det blir de som är duktiga som får ökade resurser, och de som är mindre duktiga får naturligtvis mindre. Jag tycker att det är viktigt att påpeka. Detta är ju det beslut som vi skall fatta här i kammaren om några veckor.

Anf. 84 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Herr talman! Eftersom näringsministern apostroferade mig och sade att det möjligen kunde finnas något dolt intresse, vill jag mycket klart slå fast att det i mitt parti självfallet finns ett intresse för små och medelstora företag, om inte annat, herr näringsminister, därför att vi är klyftiga nog – man behöver inte vara speciellt klyftig för det – att inse att det är i de små och medelstora företagen som en stor del av människorna i vårt land skall arbeta.

Jag har redan i flera inlägg påpekat vad det är som jag i detta sammanhang vänder mig emot, men eftersom näringsministern av andra skäl inte har haft möjlighet att delta i den här debatten från början, skall jag upprepa det. Jag tycker att det är orättfärdigt, att samtidigt som vi kräver stora uppoffringar

Rättelse: S. 94 rad 16 Står: förtalet Rättat till: företalet

av landets medborgare, delar ni ut 6 500 miljoner kronor. Det är det jag vänder mig emot. Det är det vi tycker är orättfärdigt.

Sedan vill jag ge herr näringsministern en chans att ändra ett tidigare inlägg. Jag tror att det är viktigt för vårt land och för vårt lands ekonomi att näringsministern gör det. Jag antecknade tidigare under debatten: "Avslöjandets dag." Först var nämligen Bo G Jenevall uppe i talarstolen och talade om att man hade gått före riksdagsbehandlingen, och sedan sade näringsministern: Nu när vi *mer eller mindre frivilligt* har fått skriva ner kronan... Jag tror att det vore av värde för vårt land och för vårt lands ekonomi om näringsministern kunde utveckla det han sade och – som jag hoppas – ta avstånd från att det skedde frivilligt.

Anf. 85 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Det har, Bo G Jenevall, saknats vissa beståndsdelar, t.ex. bra lån till nyföretagande, men jag hoppas att den föreslagna typen av EKH-lån kommer att avhjälpa den bristen.

Per Westerberg brukar säga att det i Sverige finns 17 % anställda i små företag men att det i andra länder i Europa är betydligt fler. Jag har aldrig riktigt förstått om detta är något bra eller något dåligt i sig. Det är en sorts siffermagi som jag inte riktigt begriper mig på. Jag tror att det hänger samman med att man, beroende på naturliga förutsättningar, historiska förutsättningar, osv., har olika industritraditioner i olika länder. Sådana siffror är därför inte speciellt meningsfulla att använda sig av.

Det som man bör konstatera och ta på allvar är att vi måste ställa om svenskt näringsliv och att samhället måste bidra när det privata kapitalet inte klarar av det, vilket man uppenbarligen inte gör under de kommande fem, kanske tio åren. Jag menar att det är ett politiskt ansvar att skapa sådana förutsättningar att det kan ske, men man tar inte det ansvaret om man i ideologiskt nit privatiserar och arbetar med huvudinriktningen sänkta skatter, utan det krävs en industripolitisk strategi, att man vill någonting med politikens innehåll.

I det sammanhanget kan jag konstatera – jag får kvittera näringsministerns artighet – att det är näringsministern som är konservativ. Han är väl snart den enda näringsministern i världen som inte vill driva någon industripolitik.

Förvirringen, hävdar jag, finns. Den finns ute i Utvecklingsfonderna. Den skapades direkt när Per Westerberg tillträdde och höll sitt jungfrutal som minister. Den skapades med den första proposition som lades fram, i vilken man sade att man skulle ta bort möjligheterna för Utvecklingsfonderna att låna ut pengar. Regeringen har backat på den punkten, och det tycker jag är bra. Men visst skapades det en förvirring, som fortfarande består.

Jag är orolig för att den speciella kompetens som finns i Utvecklingsfonderna och i Industrifonden inte kommer att utnyttjas fullt ut med de modeller som regeringen föreslår. När det, som Arne Kjörnsberg säger, finns riskkapitalbolag med ett par miljarder i riskvilligt kapital och detta inte utnyttjas, då borde man ställa sig frågan: Är behovet av riskkapital i form av ägande så stort att det är motiverat att ge bort 6,5 miljarder till sådana bolag?

Anf. 86 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Vad jag sade, Arne Kjörnsberg, var att det var mer eller mindre ofrivilligt som vi fick lov att skriva ner kronan. Har det uppfattats som "mer eller mindre *frivilligt*", utan o:et, så beklagar jag.

En näringsminister bedriver inte industripolitik, utan näringspolitik, och det av förklarliga skäl. Vi bedriver en offensiv näringspolitik, och vi menar att det centrala i finanspolitiken är att den skapar låga kostnader och en hög grad av konkurrenskraft. Sedan gör vi särskilda insatser bl.a. för förnyelsen av näringslivet och forskningen. Jag hoppas att de inlägg vi har hört från Rolf L Nilson, Arne Kjörnsberg m.fl. betyder att vi framdeles kommer att få se mer offensiva småföretagarinsatser från dessa partier. Det tror jag vore välgörande för svenskt näringsliv.

Anf. 87 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Herr talman! Mer offensiva än vad, herr Westerberg? Vi inser vidden och är beredda att ställa upp. Det har vi visat i handling. När det gäller frågor som är viktiga för vårt land och vårt lands medborgare har vårt parti tagit ett större ansvar än något annat parti i oppositionsställning gjort i fredstid under den tid vi har haft demokrati här i landet. Det hävdar jag, och jag är säker på att herr Westerberg håller med mig om det. Jag vet att statsministern gör det.

Men, herr Westerberg, man kan inte smeka med ena handen och knocka med den andra. Man kan inte förvänta sig att man skall kunna stå här i talarstolen, som herr Westerberg gör, och tala om privatisering som om ingenting har hänt. Det finns faktiskt en överenskommelse mellan regeringen och det socialdemokratiska partiet som innebär att näringsministern är satt under förmyndare när det gäller det fortsatta privatiseringsarbetet av statliga företag och verk. Jag tror att det är viktigt för atmosfären i det fortsatta viktiga arbete som vi har att utföra att näringsministern inser detta och i handling och ord visar att han insett det. Annars blir påfrestningarna så stora att vi kanske inte orkar med detta från någotdera hållet.

Jag har inga krav på att näringsministern skall ställa sig här och erkänna detta, men om näringsministern tar det till sig i sitt hjärta skulle jag vara nöjd – inte för egen del, utan för vårt lands.

Anf. 88 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Även om vi nu börjar komma utanför betänkandet måste jag klart få markera att det Arne Kjörnsberg säger är fel i sak. Det finns ett skrivet protokoll mellan oss och Arne Kjörnsbergs partibröder om vad som gäller. Det är fråga om ett moratorium, beroende på marknadssituationen på riskkapitalmarknaderna, men det finns möjligheter under mellanperioden att vidta åtgärder, inte minst strukturaffärer. Det är därför det litet längre ned i samma protokoll står att det skall föregås av samråd. Protokollet gäller helt klart.

Anf. 89 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Herr talman! Visst är det så, näringsministern. Men låt oss var och en på sitt håll fundera på vad som ligger i ordet samråd. Jag tror att det vore bra för det fortsatta arbetet.

Skattelättnader vid utskiftning av aktier i riskkapitalbolag, m.m.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 12 §.)

9 § Skattelättnader vid utskiftning av aktier i riskkapitalbolag, m.m.

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1992/93:SkU8 Skattelättnader vid utskiftning av aktier i riskkapitalbolag, m.m. (prop. 1992/93:108 delvis).

Kammaren biföll tredje vice talmannens förslag om att ärendet skulle avgöras efter endast *en* bordläggning.

Anf. 90 KARL HAGSTRÖM (s):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande nr 8 behandlas skattelättnader vid utskiftningen av aktier i riskkapitalbolag, m.m. Vad vi socialdemokrater vänder oss emot är ju känt, nämligen slakten av löntagarfonderna. Vi kan inte heller godta att man vid skiftningen av dessa ger skattelättnader som man i detta betänkande planerar att genomföra.

Herr talman! Mitt anförande skall inte bli långt, eftersom Arne Kjörnsberg tog upp det mest väsentliga i den föregående debatten. Men jag vill ställa följande frågor till herr Staaf: Hur behandlas framtida ägarskiftningar skattemässigt, när det som i det här fallet rör sig om icke kontanta medel? Vad är skälen till denna särbehandling? Är regeringens partier rädda för att intresseanmälningar uteblir om man inte förutom gåva får en skattemässig fördel?

Herr talman! Vara hur det månde med svaren på frågorna, men jag konstaterar att slakten på löntagarfonderna och dess följdbeslut är att betrakta som ideologiskt rituell. Medel som genom idogt arbete byggts upp av Sveriges löntagare delas nu ut som om de var värdelösa papper. Ett sådant handlande kommer för all framtid att sakna respekt från löntagarnas sida.

Måtte riksdagen med förnuft förpassa förslaget dit där det hör hemma. Jag yrkar bifall till motionen och avslag på hemställan i betänkandet i denna del.

Anf. 91 LARS BÄCKSTRÖM (v):

Herr talman! Jag kan instämma i vad som sagts av Vänsterpartiet genom Rolf L Nilson och av Socialdemokraterna i den föregående debatten om finansutskottets betänkande. Jag vill passa på att ge en kort kommentar till näringsministern, som finns kvar i kammaren. Han sade att Vänsterpartiet i ord talar för att hjälpa småföretagare, men inte gör något i handling. Jag vill erinra om att jag, som skattepolitiker, och mitt parti har tagit initiativ och ställt yrkanden för att förbättra förhållandena när det gäller exempelvis beskattning och arbetande kapital för småföretagare. Det vet jag att näringsministerns partiledare vet om. Statsrådet borde också känna till det.

Vi har vidtagit konkreta åtgärder för att hjälpa småföretagare. Däremot tycker vi inte att det är rimligt att nu föra över 5,6 miljarder till storföretag, banker och ett och annat småföretag. Det är inte rimligt när vi redan har

tagit på oss så stora utgifter i bankstöd. Det är inte rimligt med tanke på budgetunderskotten. Det är inte rimligt med tanke på de brister som finns i pensionssystemen. ATP-systemet ger ingen vinst; inbetalningarna täcker inte utbetalningarna. Det är rimligare att föra detta kapital till pensionssystemen.

Det är riktigt att man behöver förstärka riskkapitalförsörjningen. Men det är inte säkert att huvuddelen av dessa medel kommer att gå till att nystarta företag. Troligtvis kommer man att stärka befintliga företag. Men det borde ske genom ett mer traditionellt kreditväsensystem.

Parentetiskt vill jag säga: Häromveckan röstade vi riksdagsledamöter, socialdemokrater, vänsterpartister och nydemokrater, fram ett förslag för att gynna svensk småföretagsamhet. Det gällde en utsatt och hotad näring här i Stockholm, nämligen taxinäringen, som bad om litet mer lag och rättvisa, för att få rimliga konkurrensvillkor. Det görs alltså en del här i kammaren, tyvärr görs det mindre på annat håll.

Skatteutskottets betänkande borde naturligtvis avslås på samma sätt som finansutskottets betänkande borde avslås. Om finansutskottets betänkande antas, kan man i och för sig tycka att det är rimligt att det följs upp. Det är i princip rimligt, men i det här betänkandet finns det några felaktigheter – ett slags grädde på moset. Man får ytterligare några fördelar. Först får man presenter, sedan får man litet skattelättnader, för att få hjälp med att ta emot presenterna. Då börjar det bli "en bro" för mycket. Därför yrkar vi i Vänsterpartiet avslag på utskottets hemställan och ställer oss bakom den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 92 HARRY STAAF (kds):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande tillstyrker utskottet lagförslaget i proposition 1992/93:108 "om skattelättnader för de företag som i samband med utskiftning av de förutvarande löntagarfondernas tillgångar erhåller aktier i de s.k. portföljförvaltningsbolagen respektive riskkapitalbolagen."

Den motion som Karl Hagström och Lars Bäckström förordar innebär avslag på propositionen. I betänkandet avstyrks motionen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Herr talman! Jag vill också besvara ett par frågor som Karl Hagström har ställt till mig. Han undrar hur framtida ägarskiften kommer att behandlas i skattehänseende. Jag hänvisar till texten i betänkandet, sid. 9: "Den överlåtelse av aktier i portföljförvaltningsbolag och riskkapitalbolag som skall genomföras är en unik åtgärd som ett led i avvecklingen av löntagarfonderna." Det är alltså därför man kan göra så här. Det är inte fråga om att frånhända sig skatt på dessa pengar. Vid en framtida försäljning kommer ju pengarna att beskattas. Det är alltså fråga om en uppskjuten beskattning.

När det gäller intresseanmälningarna tror jag inte – utan att riktigt kunna svara – att det finns någon risk. Det finns däremot intresse i näringslivet att få riskkapital.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 12 §.)

10 § Höjd skatt på tobaksvaror

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1992/93:SkU1 Höjd skatt på tobaksvaror (prop. 1992/93:52).

Anf. 93 LARS BÄCKSTRÖM (v):

Herr talman! Skatternas grundläggande uppgift är helt enkelt att ge inkomster, så är det även med tobaksskatten. När det gäller tobaksskatten tillkommer en annan sak som man kan säga genom att citera ur Tjechovs pjäs om tobakens skadeverkningar: Skatter kan också ha som syfte att dämpa konsumtion av något.

Det här är två orsaker till att tobaksskatten bör vara hög, och vi i Vänsterpartiet kan även tänka oss att höja den. Det finns stora underskott i statens finanser, och det här är skatt på en produkt som ger så att säga dubbla effekter med tanke på om konsumtionen dämpas. Man kan få inkomster genom skattehöjningen, men om konsumtionen går ned får man intäkter genom att tobakens skadeverkningar minskar. Hur det än går så vinner man på en skattehöjning.

När det här förslaget kommer från ett finansdepartement med en skatteminister som står för skattesänkningar så är det ju dramatiska skattehöjningar som förespråkas. I utskottets betänkande står det att förslaget ingår i en stor helhet, en helhet som var till för att trygga den svenska kronan, värdet av en fast valutakurs. I det läget var det värt med extraordinära åtgärder för vissa. Nu har läget helt förändrats, så en ny funderare borde vara möjlig. Det kan gälla skatt på tobak och naturligtvis skatt på bensin.

När det här beslutet fattades i skatteutskottet kunde ingen där veta att läget så dramatiskt skulle förändras – med en flytande valuta, en devalvering.

Låt oss emellertid utgå från de fakta som skatteutskottet hade att hantera. I propositionen föreslås att skatten på cigaretter höjs med 19 öre per styck och att skatten på övriga varor höjs i motsvarande mån. Det blir 39 % skattehöjning på cigaretter. Vad blir då "motsvarande mån" för övriga tobaksvaror, exempelvis röktobak, som används när man rullar cigaretter eller stoppar pipa? I den här politiska världen är "motsvarande mån" 110 %. Vilken semantisk skillnad, kan många tycka, att 39 % i motsvarande mån är 110 % på annan tobak. Det är ett egenartat sätt att förhålla sig till begreppet motsvarande mån.

Gör det nu så mycket, om man höjer skatten? Det kan göra en del. Tobaksbolaget har skrivit till skatteutskottet att det kan innebära att produktionsmönstren förändras. Konsumtionen av vissa produkter kan exempelvis gå ner, om skatten höjs med 110 %. Det kan gälla piptobak och även andra former av tobak. Produktionen i vissa av Tobaksbolagets anläggningar kan då hotas, som i Arvika, Härnösand och eventuellt även i Malmö.

I nuvarande läge, med en arbetslöshet som är dramatiskt hög, har vi inte råd att minska någon produktion. Vi har inte råd att stänga några fabriker bara för att få en övergång från piptobak till cigaretter – det vore fel. Nya konsumtionsmönster skulle inte innebära någon förbättrad folkhälsa, men en del arbetstillfällen skulle kunna gå förlorade. Vi i Vänsterpartiet har ut-

tryckt oss oerhört mjukt. Vi lade inte fram någon motion där vi krävde en exakt ändring. Vi ville öppna för möjligheten att bereda frågan på annat sätt, därför skrev vi på ett formellt sätt; riksdagen borde ge regeringen till känna att den skall se över hur skattehöjningen fördelades.

Skatteutskottet gick oss i viss mån till mötes och gjorde det som vi hade hoppats på. Man kallade till sig Tobaksbolaget, man kallade till sig Finansdepartementet, och man prövade frågan. Det finns en gammal ironisk dikt där det berättas om kungar, ämbetsmän eller politiker som hade stämplat: Tagit del av, men ej förstått. Så gjorde inte skatteutskottet. Skatteutskottet använde i stället en stämpel med texten: Tagit del av. Förstått. Bryr sig inte om. Jag tycker det är synd, därför att det här hade gått att justera.

I stället för att höja skatten på cigaretter med 19 öre kunde man ha höjt den med 20 öre, en mycket enkel åtgärd. Man hade då inte behövt höja skatten på de här andra tobaksprodukterna så kraftfullt, och ändå hade man fått in samma teoretiska skatteintäkt. Ett öre mer – från 19 till 20 öre – hade inte gjort så stor skillnad på priset för cigaretterna, men det hade kanske tryggat jobben på två fabriker, nämligen fabrikerna i Arvika och Härnösand.

Jag säger inte att dessa fabriker måste läggas ned. De kanske klarar sig, men det är dumt att chansa när det gäller sysselsättningen på en så utsatt ort som Arvika. Det är dumt att hota med att Härnösand kan tappa ytterligare arbetstillfällen.

Därför borde kammaren i detta läge bifalla Vänsterpartiets yrkande, som är mycket modest, att riksdagen ger regeringen i uppdrag att se över detta och pröva om det går att undvika ej avsedda effekter. Jag förstår att det inte är majoritetens avsikt att hota några fabriker med stängning.

Någon kanske undrar om man verkligen kan höja skatten med ytterligare 1 öre. Jag skall ta en anekdotisk paradox. Efter denna kraftfulla skattehöjning kommer Sveriges beskattning av cigaretter fortfarande att ligga under EG:s minimiskatt för cigaretter. Det är en paradox. Man kan beskylla EG för att hota med att vi skall tvingas sänka vissa skatter, men om EG-vännerna här i kammaren vore så EG-vänliga och följde EG:s alla direktiv som de är i andra fall, skulle de vara tvungna att höja tobaksskatten i Sverige.

Det sägs att skatten skall vara minst 57 % av produktens pris inkl. skatt i handeln, och då skulle vi tvingas höja den med 1 eller 2 öre. I det här fallet skulle alltså skatten på cigaretter, för att dämpa skattehöjningen på andra tobaksslag, vara en EG-anpassning som vi från Vänsterpartiets sida för en gångs skull kunde tillstyrka.

Herr talman! Jag yrkar bifall till meningsyttringen från Vänsterpartiet, där vi yrkar bifall till utskottets hemställan med den ändring som följer av bifall till Vänsterpartiets motion.

Anf. 94 HARRY STAAF (kds):

Herr talman! Låt mig citera något från utskottets betänkande. Den skattehöjning som det är tal om beror på en "överenskommelse som har träffats mellan regeringen och Socialdemokraterna om den ekonomiska politiken och som redovisas i proposition 1992/93:50". Den innebär bl.a. att tobaksskatten skall höjas. I enlighet med överenskommelsen föreslås också att "skatten på cigarretter, cigarrer och cigariller höjs med 19 öre per styck.

Även för övriga tobaksvaror föreslås en skattehöjning." Denna skattehöjning beräknas ge ca 1,9 miljarder i inkomstförstärkning.

Lars Bäckström har i meningsyttringen och även i sitt anförande här uttryckt oro för att skatten skall förändra konsumtionsmönstret. Om jag har fattat syftet med tobaksskatten rätt, har den två syften, nämligen dels intäkter till staten, dels att hålla konsumtionen nere. Det kan man göra, därför att tobaken anses orsaka en stor del av cancerfallen och hjärtinfarkterna. Utskottet anser däremot att regeringens förslag inte torde medföra någon nämnvärd konsumtionsförskjutning mellan olika tobaksprodukter, som Lars Bäckström var orolig för. Det står på s. 7 i betänkandet.

Lars Bäckström kritiserar konstruktionen och ironiserar litet över uttrycket "i motsvarande mån". Låt oss då titta på s. 2 och 3 i betänkandet, där lagförslaget finns. Det kanske kan förklara vad som menas med en höjning "i motsvarande mån". Där framgår att höjningen av skatten på cigarrer, cigariller och cigaretter är 19 öre per styck. Eftersom de har olika tyngd och olika mängd tobak blir skattehöjningen i procent räknat större för lättare rökverk än för tyngre. För en cigarill i grupp II höjs skatten från 18 till 37 öre, dvs. med drygt 100 %. Det är litet svårt att höja skatten på röktobak, tuggtobak och snus per styck, och därför har man valt att höja skatten "i motsvarande mån", dvs. med ungefär 100 %.

Det är så det är uträknat, och jag tror att det är ganska rätt och riktigt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på Lars Bäckströms yrkande om bifall till meningsyttringen.

Anf. 95 LARS BÄCKSTRÖM (v):

Herr talman! Förvisso bör tobaksbruket dämpas, och vi bör använda skatteinstrumentet för det – det är helt riktigt. Vi i Vänsterpartiet har föreslagit att momsen inte bör höjas, som resten av kammaren vill. Vi säger att momsen inte skall vara 25 % nästa år, utan 22–23 %. Det skulle stimulera konsumtion och efterfrågan i Sverige. Vi säger också att tobaksskatten bör höjas med 5 % för att kompensera momssänkningen – annars skulle tobaken bli billigare. Så ser vi det.

Vad vi talar om är inte att vi vill ha generellt låga tobaksskatter, utan vi menar bara att man kan höja skatten något mer på cigaretter och inte så mycket på vissa andra tobaksslag. Det är det som är vår utgångspunkt.

Man kan förvisso citera utskottet, och det står i utskottsmajoritetens text att skattehöjningen på cigaretter blir 34–39 % men för andra tobaksslag 110 %. Det är inte "i motsvarande mån". Vad blir det på prissidan? Jo, man kan tänka sig 23 % i prishöjning för cigaretterna men för vissa andra tobaksslag 45–50 %. Det är det som vi tycker är fel.

Harry Staaf säger att utskottet har gjort den bedömningen. Jag är inte expert på tobakskonsumtionen och kan inte säga hur den kommer att fördelas, men jag tror att Tobaksbolaget är duktigast på att bedöma det. Tobaksbolaget bedömer att fabrikerna i Arvika och Härnösand kan hotas. Jag erkänner att jag inte är kompetent att göra bättre bedömningar än Tobaksbolaget av deras verksamhet, men jag tror inte heller att någon annan i utskottet har större kompetens. För en gångs skull kan jag säga: Lyssna på verkligheten, även om det råkar vara ett företag som säger någonting! De har ofta – inte

alltid – rätt när de analyserar sin situation. I detta fall tror jag att de har en poäng i vad de säger.

Det är synd att man inte har kunnat gå oss till mötes. Vad beror det på? Jo, det beror troligtvis på att det är en liten del i ett stort, med möda hopskruvat, komplex. Då vågar man inte ändra någonting. Det är som när man bygger korthus; rör man ett enda kort riskerar allt att störta samman. Då får verkligheten stå sitt kast. Då kan man ta en chans med 200–300 jobb i Arvika. Men det kan vara en dödsstöt för sysselsättningen i den regionen. Jag kommer från Uddevalla, och vi har fått vår dom genom Volvo och kämpar mot. Sverige har inte råd med att flera orter tappar jobb, med stora industrinedläggelser, därför att vissa har byggt korthus på nätterna och man sedan inte vågar ändra någonting. Det är det som jag kritiserar Harry Staaf och utskottsmajoriteten för.

Anf. 96 HARRY STAAF (kds):

Herr talman! Man kan naturligtvis alltid ha farhågor för att saker och ting kan hända. De enheter som Lars Bäckström talar om är relativt små, och ur den synvinkeln kanske de är mer känsliga för en minskad konsumtion.

Man kan också väga in andra aspekter när man bedömer det här. Om vi tittar på prisrelationen i fråga om Blend, små cigaretter i grupp I, ser vi att ett paket i dag kostar mellan 19 och 22 kr. Där är prishöjningen 23 %. Bellman Siesta kostar i dag 19 kronor. Prishöjningen på den väntas bli ungefär 16 %. Det är en produkt som – om jag inte minns alldeles fel – kommer från någon av de fabriker som Lars Bäckström talade om.

Jag försökte förklara för Lars Bäckström att det är ungefär samma höjning på pip- och rulltobak som på cigariller, om man ser till tobaksmängden. I dag är prisrelationen när det gäller innehållet i ett paket Blend och innehållet i ett paket pip- och rulltobak ungefär 1,0:0,5 till piptobakens fördel. Efter skattehöjningen kommer den att vara ungefär 1,0:0,6.

Jag tror alltså inte att förslaget kommer att få de konsekvenser som Lars Bäckström har påstått. Blir det några konsekvenser beror det på den totala konsumtionsminskningen, och den torde vara till fördel för samhället.

Anf. 97 LARS BÄCKSTRÖM (v):

Herr talman! Jag har respekt för att Harry Staaf inte tror att det blir några förändringar. Tobaksbolaget tror att det blir det. Jag tror mer på Tobaksbolaget än på Harry Staaf när det gäller att bedöma tobakskonsumtionen. Det tycker jag att flera här i kammaren borde göra. Sedan kan vi nog vara eniga om att höja skatterna på tobak. Men just nu är varje jobb värt att spara, t.o.m. för dem som har byggt korthus. Vad vi har begärt är att man skall se över den här frågan. Det vore synd om kammaren inte tog den begäran ad notam.

Anf. 98 HARRY STAAF (kds):

Herr talman! Jag tror att Lars Bäckström har fattat saken rätt. När det gäller tobak och liknande produkter är Tobaksbolaget vida överlägset mig i kunskapshänseende.

Däremot var jag med och lyssnade när Tobaksbolagets representant ta-

lade i utskottet, och jag kunde inte finna att han kom med sådana kategoriska påståenden som Lars Bäckström här framför.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 12 §.)

11 § Utlämnande av uppgifter från Tullverket till vissa myndigheter

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1992/93:SkU6 Utlämnande av uppgifter från Tullverket till vissa myndigheter (prop. 1992/93:66).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 12 §.)

12 § Den nya budgetprocessen

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1992/93:FiU4 Den nya budgetprocessen (förs.1991/92:20).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

Företogs till avgörande jordbruksutskottets betänkanden 1992/93:JoU1, JoU3 och JoU5, finansutskottets betänkande 1992/93:FiU3, skatteutskottets betänkanden 1992/93:SkU8, SkU1 och SkU6 samt finansutskottets betänkande 1992/93:FiU4.

Jordbruksutskottets betänkande JoU1
Mom. 11 (djurtransporter)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Christer Windén – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (svenska karantänsbestämmelser m.m.)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Christer Windén – bifölls med acklamation.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Jordbruksutskottets betänkande JoU3
Mom. 2 (tilläggsdirektiv om allemansrätten)
Utskottets hemställan bifölls med 170 röster mot 133 för reservation 1 av Göran Persson m.fl.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Jordbruksutskottets betänkande JoU5
Mom. 10 (hobbybilar m.m.)
Utskottets hemställan bifölls med 283 röster mot 20 för reservation 1 av Christer Windén.

Mom. 20 (miljöreglernas betydelse för konkurrensen)
Utskottets hemställan bifölls med 284 röster mot 21 för reservation 3 av Christer Windén.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande FiU3
Mom. 1 (avslag på propositionen)
Utskottets hemställan bifölls med 173 röster mot 132 för reservation 1 av Hans Gustafsson m.fl.

Mom. 2–4
Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande SkU8
Mom. 1 (skattelättnader vid utskiftning av aktier i riskkapitalbolag)
Utskottets hemställan bifölls med 173 röster mot 132 för reservationen av Lars Hedfors m.fl. i motsvarande del.

Mom. 2–4
Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande SkU1
Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 12 för meningsyttringen av Lars Bäckström. 1 ledamot avstod från att rösta.

Skatteutskottets betänkande SkU6
Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande FiU4
Utskottets hemställan bifölls.

Meddelande om information från regeringen

Anf. 99 TREDJE VICE TALMANNEN:
Vid kammarens sammanträde fredagen den 27 november lämnar statsrådet Bo Lundgren (m) kl. 11.00 information om propositionen om åtgärder för att stärka det finansiella systemet.

Beslut om samlad votering

På förslag av tredje vice talmannen medgav kammaren att de på föredragningslistan närmast upptagna ärendena, utbildningsutskottets betänkande UbU2 samt konstitutionsutskottets betänkanden KU5 och KU6, fick företas till avgörande i ett sammanhang sedan debatten i dessa ärenden avslutats.

13 § Vissa högskolefrågor

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande
1992/93:UbU2 Vissa högskolefrågor.

Anf. 100 THOMMY OHLSSON (v):
Herr talman! Den meningsyttring från Vänsterpartiet som i dag ligger på riksdagens bord kan karakteriseras som en följetong. Vi har länge propagerat för en vetenskaplig grundkurs som skulle kunna ingå i en akademisk grundexamen. En sådan grundkurs skulle bredda studenternas kritiska perspektiv på utbildningen och uppmuntra till tvärvetenskaplighet.
Ett hinder för en sådan här utbildning som ofta påtalas är den ökade skuldsättning som skulle drabba den enskilde studenten. För att minimera detta problem vill vi att de studieskulder som uppstår till följd av en vetenskaplig grundkurs skall få avskrivas efter genomgången examen.
Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till Vänsterpartiets meningsyttring.

Anf. 101 MARGITTA EDGREN (fp):
Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i betänkandet i dess helhet.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 15 §.)

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1992/93:KU5 Författningsfrågor.

Anf. 102 HARRIET COLLIANDER (nyd):

Herr talman! Rubriken på mitt anförande kunde lyda: Personalval, färre riksdagsledamöter och fler folkomröstningar.

I en levande demokrati behöver folkets makt över sina ombud alltid värnas. Ett valsystem med personval och färre folkvalda ombud i riksdagen skulle stärka kontakten mellan folket och de folkvalda.

I det offentliga livet har det allmännas egna korporationer vuxit till maktfaktorer. Ledningen styr åsikter och opinionsbildning. Det har medfört att riksdagens ställning som hjärtpunkten i svensk demokrati i motsvarande grad har försvagats. Vad som händer i de stora organisationerna tilldrar sig ofta större intresse än det som sker här i riksdagen. Den demokratiska vitaliteten har med andra ord försvagats till förmån för andra maktcentra.

I riksdagens utskott och här i kammaren är den levande debatten faktiskt mycket sällsynt. Den diskussion som sker är en redovisning av de beslut som partierna redan på förhand har fattat.

Allmänhetens intresse för riksdagen är också i sjunkande. Ett tilltagande politikerförakt har följt i spåren av detta. I de djupa leden finns det i dag föga förståelse för krav på höjda löner till riksdagsledamöterna.

Att återupprätta riksdagens demokratiska vitalitet och att höja riksdagsmännens status är en angelägenhet som kräver skyndsamhet. En ny valordning bör ge utrymme för att personer och nya grupperingar fritt kan föras fram i riksdagen. Debatten skulle då vitaliseras, och intresset för riksdagen skulle öka.

Ny demokrati tror också på en ordning med en mindre kammare, dvs. med färre ledamöter. Kanske skulle 151 personer vara ett lämpligt antal. Ledamöterna skulle då bli mera synliga för allmänheten. Personanknytningen skulle alltså förstärkas, och även intresset för de folkvalda skulle öka.

Ny demokrati anser också att svenska folket bör få komma till tals oftare. Finns det en tydlig riksdagsopinion för att låta medborgare ta ställning till viktiga förändringar i vanlig lagstiftning, vill vi att en opinionskontroll genom folkomröstning skall bli möjlig.

Herr talman! Jag yrkar bifall till Ny demokratis reservationer i konstitutionsutskottets betänkande nr 5 i fråga om mom. 4, 6 och 9.

Anf. 103 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Vi alla är nog medvetna om att den ärftliga monarki som finns kvar i Sverige strider mot de demokratiska grundvärderingarna om att hela folket i fria val skall utse sina företrädare.

Några har kanske inte tagit vår motion om en översyn av de här förhållandena på allvar. Men jag uppfattar den nog som allvarligt menad. Egentligen är det Vänsterns gamla republikmotion som återupprepas.

Motionärerna tycker kanske att det i dessa EG-tider är viktigt att fundera

över hur vi skall bevara delar av vårt svenska kulturarv, samtidigt som tillsättandet av statschef demokratiseras.

För att undvika missförstånd vill jag säga att det här inte är den mest avgörande frågan för vår demokrati. Men den har betydelse för värderingarna i samhället. Vad monarken betyder, tycker och tänker kan ha relevans även i vår tid. Vår förra kungs intresse för arkeologi och kulturhistoria exempelvis var positivt för det folkliga intresset för sådana saker. För egen del hade jag möjlighet att träffa kungen och lyssna till hans anföranden i dessa frågor.

Jag vill inte beskylla vår nuvarande kung för att medvetet driva en viss politisk linje. Tyvärr finns det en rad exempel på att han tycks ha låtit sig utnyttjas av andra som velat ha honom som språkrör för vissa politiska värderingar.

Vi kommer ihåg riksmötets öppnande 1991, då kungens tal innehöll vändningar om nödvändiga val när det gäller att stödja antingen grannar eller också främlingar. Det föranledde en viss diskusssion.

I Exportrådets årsrapport från 1991, där kungen har skrivit företalet, sägs det att 1991 var ett svårt år, men vi ser förtroendefullt framåt. I allt väsentligt uttrycks genomgående borgerliga värderingar. Där står att svenskar ogillar muslimer och att det privata näringslivet blomstrar efter den borgerliga valsegern. En utlandskorrespondent skriver också att det socialdemokratiska regerandet är slut och att Olof Palme är begravd även politiskt.

Jag påstår naturligtvis inte att kungen genom sitt förord skulle ha godkänt innehållet i denna årsskrift. Men jag är övertygad om att förordet i utlandet stärker skriftens karaktär av en officiell beskrivning.

Ett annat exempel är när Naturskyddsföreningen vid konferensen i Rio i somras diskuterade den svenska skogspolitiken. Man hävdade bl.a. att det storskaliga skogsbruket utarmade den biologiska mångfalden. Kungens kommentar och yttrande väckte en viss förvåning. Naturskyddsföreningen uppfattade det som att yttrandet måste bygga på missförstånd och okunskap.

I motiven till regeringsformen vid författningsrevisionen 1974 framhölls att statschefens hela agerande inför offentligheten måste präglas av hans roll att företräda nationen som helhet. Hans sätt att utöva representation inom landet och i förhållande till andra stater får inte vara sådant att det tyder på motsatsförhållanden eller spänningar mellan statschefen och det politiskt ansvariga organet. Jag tycker att vi kan konstatera att det ibland finns anledning att känna spänning mellan våra värderingar och de värderingar som kungen har gett uttryck för.

Det är enligt min mening en grundläggande demokratisk fri- och rättighet att få uttala sin mening utan att ständigt behöva nagelfaras för att ens åsikter inte skall strida mot andras. Det är just därför som systemet med ärftlig monarki strider mot grundläggande demokratiska fri- och rättigheter. Det känns inte rätt att uppfostra ett barn, vars läggning och intressen kanske gör honom eller henne lämpad till något helt annat, till en monark höjd över det politiska stridsvimlet, utan möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter. Om vi hade ett valt statsöverhuvud skulle dessa problem minska betydligt.

De nu aktuella exemplen visar också hur boulevardpressen grovt kan exploatera ett helt kungahus mest intima liv, och bli ganska brutala i sina metoder. De flesta kändisar har trots allt valt sitt kändisskap och kan ganska lätt

försvinna från offentligheten. Men kungahus är ganska hårt bundna till sina roller hela livet och har svårt att dra sig ur dessa förhållanden. Hur mycket vi än vattnar ur kungahuset kommer vi inte ifrån att monarkin är en kvarleva från tiden före det demokratiska genombrottet. Systemet strider mot den demokratiska grundvärdering som säger att hela folket i fria val skall utse sina företrädare. Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till min meningsyttring till konstitutionsutskottets betänkande, mom. 1.

Frågan om invandrares rösträtt har vi många gånger tagit upp. Hundratusentals människor lever, arbetar och betalar skatt i Sverige sedan lång tid. De har rösträtt i kommunala val, men inte i riksdagsval. En stor del av dessa människor tillhör i praktiken den svenska arbetarklassen. Egentligen kan vi inte säga att vi har allmän och lika rösträtt för alla som sedan länge lever och verkar i vårt land. Jag vill därmed yrka bifall till meningsyttringen avseende mom. 8.

Vi har också en utredning som nu sitter och funderar på hur folkomröstningen om EG-medlemskapet skall genomföras. Det finns en oro för att denna folkomröstning inte skall bli avgörande för frågans utgång. Därför tror jag att det vore bra om riksdagen slog fast att omröstningen skall vara avgörande, att alternativen skall vara ja eller nej och att folkomröstningen skall hållas skild från ordinarie valdag. Jag har emellertid en viss förståelse för att utskottet inte ännu vill föregripa den pågående utredningen. Det är emellertid viktigt att andra partier snarast möjligt ger sin ståndpunkt till känna i denna fråga.

Anf. 104 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! För närvarande arbetar tre stycken utredningar på det författningspolitiska fältet. Det är Olof Ruins utredning, som skall se över i vilken utsträckning vi behöver ändra grundlagen inför ett svenskt inträde i EG. Det är också den s.k. personvalskommittén, som arbetar med frågan om hur vi skall kunna förstärka personvalet i Sverige. Den tredje kommittén arbetar med fri- och rättigheter för att se över hur vi i olika sammanhang skall kunna förstärka dem. Dessutom, herr talman, pågår för närvarande samtal mellan de olika partierna om författningsfrågorna. Av detta drar jag slutsatsen att tidpunkten inte är den bäst lämpade att dra i gång en stor författningsdebatt, trots att många väsentliga frågor berörs i detta betänkande.

Jag nöjer mig därför med att kommentera några punkter. Jag kan inte underlåta att till Bengt Hurtig säga att vi vet att en överväldigande majoritet i Sverige vill ha monarki. Jag förutsätter att Bengt Hurtig som nybliven demokrat, för det får jag väl anta att han är när han har släppt k:et i partibeteckningen, inte kan tänka sig någonting annat än monarki, eftersom det är vad majoriteten vill ha. Men han vill inte ha en ärftlig monarki. Då blir min alldeles logiska slutsats: Är det en valmonarki som han är ute efter? Skall vi gå tillbaka till medeltiden och välja kungarna fortsättningsvis? Jag tror inte det skulle gå att samla någon majoritet kring det heller.

Beträffande de andra frågorna som tas upp vill jag säga att jag principiellt är anhängare av ett utvidgat folkomröstningsinstitut. Men det har naturligtvis sina nackdelar också, jag skall medge det. På 50-talet hade man hunnit så långt att man antagit ett vilande grundlagsbeslut som i stort sett skulle

kopiera den danska modellen. Dock är det kanske för tidigt att ta ut en sådan fråga som folkomröstningsinstitutet när det är så många andra författningsfrågor som diskuteras. Det får lösas i ett senare sammanhang.

Färre ledamöter i denna kammare – ja. Men då får vi vara införstådda med att vissa partier inte blir representerade i stora delar av landet och även att färre mandat faller på glesbygden. Det är heller inte en sak som är löst i en handvändning.

En verkligt positiv sak i detta betänkande är förslaget att riksdagen nu som vilande skall anta ett grundlagsförslag, nämligen fastslåendet av utlandssvenskarnas rösträtt. Det skall räcka med att antingen bo i landet eller att ha varit bosatt någon gång. Det är ett stort fall framåt för detta rättvisekrav, som har funnits så länge och som har utretts så länge. Det var ett nöje att vi i det här hänseendet kunde tillstyrka motionerna från tredje vice talmannen och från Gudrun Norberg, som den här gången hade plitat ihop var sitt aktstycke.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till hemställan i konstitutionsutskottets betänkande nr 5 och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 105 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Jag betraktar mig inte som någon nybliven demokrat. Jag har varit demokrat så länge jag har varit politiskt aktiv, sedan i tonåren. Dessutom har jag varit socialist i den meningen att demokratin också skall kunna utsträckas till väsentliga delar av det ekonomiska livet. Erfarenheterna av bolagshögerns övningar i Bergslagen, där jag växte upp, gjorde inget annat ställningstagande möjligt.

När det gäller benämningen på statschefen är det naturligtvis inte uteslutet att den skulle kunna vara vald monark, vald kung. Det har förekommit tidigare. Man kan tänka sig riksföreståndare eller någon annan benämning. Innan regeringen har tittat på frågan och utarbetat förslag kan vi inte vara helt säkra på hur folk skulle ställa sig i denna fråga.

Vi får ofta frågan från sådana som kommer från länder som är republiker hur det kan komma sig att vi har kvar ett sådant här system. Jag tycker alltid att det är bekymmersamt att klart och redigt kunna svara på frågan.

Anf. 106 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Det är roligt att höra att – och jag vill gärna tro det – Bengt Hurtig alltid har varit demokrat. Men jag kan också konstatera att det parti som han tillhör inte alltid har kunnat skryta med att ha funnits på den demokratiska sidan.

I övrigt är det tråkigt att Bengt Hurtig har varit ett offer för sin uppväxtmiljö. Det är sådant som har varit modernt att åberopa.

Valkungadömets renässans tror jag inte så mycket på, om jag skall vara riktigt uppriktig.

Anf. 107 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! När det gäller synen på demokrati finns det mörka kapitel i mitt partis historia. Men jag har också den erfarenheten att det finns mörka kapitel i den svenska högerns historia. Det diskuterar jag gärna vid ett annat

tillfälle. Vi vet hur högern röstade när den allmänna rösträtten infördes i Sverige och känner till händelserna under 30-talet och många andra politiska situationer. Vi kan diskutera hur frågan om demokrati har hanterats i högerns sfär.

Anf. 108 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag vill först, liksom Birger Hagård, uttrycka min tillfredsställelse över att den under så många år aktuella frågan om hur utlandssvenskarnas rösträtt skall regleras nu kommer att få sin lösning, om inte någonting alldeles oförutsett inträffar. Det är särskilt tillfredsställande för mig, eftersom jag har väckt motioner i denna fråga under många år.

Ur formell synpunkt är det här inte någon stor reform. Utlandssvenskarna har efter mycket bråk i denna kammare och mycken motvilja från tidigare majoriteter undan för undan i allt större omfattning fått rösta. Rösträtten är nu garanterad i vallagen. Det är just detta som blir den principiella skillnaden, när vi fattat beslutet här.

En reglering av medborgarnas rösträtt i vallagen är naturligtvis inte tillfredsställande. Vallagen kan, om man så vill, ändras genom en enkel majoritet i riksdagen vid ett beslut. När allas rösträtt är garanterad i grundlagen krävs två beslut med val emellan för att man skall kunna börja tafsa på bestämmelserna. Jag vill samtidigt uttrycka min förvåning över att Socialdemokraterna inte heller den här gången slutit upp omkring ett enligt min mening ganska självklart förslag, som utskottsmajoriteten tillstyrkt.

Betänkandet i övrigt omfattar många mycket intressanta författningsfrågor. Utskottets slutsatser kan tyckas litet magra. Det beror på, som Birger Hagård utvecklade det, att vi under senare tid har fått en lång rad utredningar som sysslar med skilda delar av författningen. Det har gjort att konstitutionsutskottet med förhoppningar har kunnat hänvisa till dessa utredningar.

Nu tycker jag ändå att utredningsverksamheten på det här området inte är tillfredsställande. Vi har från Centerpartiet riksmöte efter riksmöte väckt mycket omfattande motioner i författningsfrågor, där vi har krävt en mer övergripande författningsutredning, som skulle kunna ta sig an alla de problem som har diskuterats i fråga om författningen. Jag tror fortfarande att det hade varit en bra ordning. Då hade man inom olika områden kunnat väga de politiska partiernas synpunkter mot varandra. Genom ett stillsamt resonemang i en utredning, som inte hade haft alltför knappt om tid, hade man säkert kunna komma fram till positiva lösningar över partigränserna. Det är jag rätt övertygad om.

Jag vet att samma klagomål framförs från Socialdemokraterna vad gäller de utredningar som regeringen har tillsatt och som sysslar med olika delar av författningen. Det förvånar mig litet, därför att Socialdemokraterna tidigare har avvisat de motioner som vi har väckt med krav på breda författningsutredningar.

På några punkter kan det trots allt finnas anledning att kommentera de konkreta frågorna. En del av dem har redan varit uppe i debatten. Allt täcks inte in, som jag nyss nämnde, i de utredningar som sitter. En del av de frågor som finns med i Centerpartiets motion har aktualiserats genom de s.k. sam-

tal som nu pågår under Lars Leijonborgs ledning med företrädare för olika partier. Det är möjligt att vi så småningom kan komma till skott i ytterligare några frågor, men det får vi se. Min förhoppning är kanske inte så överväldigande stor, men man skall inte döma ut detta försök för det är behjärtansvärt.

Ett bekymmer är dock att tidspressen inför ordentliga genomgångar av vissa frågor kan bli stor. Vi känner av tidspress också i fråga om de vanliga utredningar som nu sitter. För att vi skall kunna ändra grundlagen inom en rimlig tid krävs, som alla nu i kammaren närvarande väl känner till, att propositionen om detta läggs fram för riksdagen senast den 18 december 1993.

Folkomröstningar gillar vi också, Harriet Colliander. Vi har haft förslag på detta område åravis i riksdagen. Jag tycker för min del inte att det nuvarande folkomröstningsinstitutet är bra. Jag tänker då särskilt på de rådgivande folkomröstningarna. Vi vet av erfarenhet att det kan bli väldigt svårt att tolka resultatet, även om partierna har sagt att de skall respektera det. Vi grälar fortfarande då och då om hur kärnkraftsomröstningens resultat skall tolkas. Det är inte bra. Jag tycker för min del att vi borde gå vidare och ha beslutande folkomröstningar även i andra frågor än grundlagsfrågor. Samtidigt reagerade jag när Bengt Hurtig sade att riksdagen skall slå fast att den förväntade folkomröstningen om EG skall bli avgörande.

Samtidigt sade Bengt Hurtig att folkomröstningen inte behöver ske i samband med valet. Den grundläggande förutsättningen för en beslutande folkomröstning är ju att den beslutas i samma ordning som finns angiven för folkomröstningar och grundlagsfrågor. Och då kommer vi inte undan valdagen.

Det innebär inte att det måste vara en sådan omröstning. Vi kan också besluta om en annan omröstning, men då blir den enligt grundlagens krav rådgivande. Jag ville bara göra detta förtydligande. Riksdagen kan alltså inte så enkelt som Bengt Hurtig tror slå fast att omröstningen skall vara avgörande, eftersom riksdagen inte gärna kan gå emot gällande grundlag.

Det finns naturligtvis ytterligare en möjlighet. Man kan i grundlagsenlig ordning ändra grundlagen, men det går inte förrän valet 1994 är över. Och då hade vi ju tänkt att omröstningen redan skulle ha ägt rum.

Harriet Colliander höll ett vackert tal om personval och framställde det som om det var en innovation från Ny demokrati. Vi får ofta höra här i riksdagen att Ny demokrati minsann kommer med nyheter. Frågan om personval är en gammal fråga. Dess bättre finns det en utredning som nästan är färdig. Såvitt jag kan förstå blir resultatet – efter mycket om och men – ett förstärkt personvalsmoment i valsystemet, vilket också jag välkomnar.

Anf. 109 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Vi har avsiktligt valt ordet "avgörande" vid folkomröstning. Vi har funnit den konstruktionen som den enda framkomliga, dvs. att man har en rådgivande folkomröstning som efter samtliga partiers deklaration skall avgöra inriktningen av beslutet. Vi anser detta vara bättre än en beslutande omröstning, som då skulle medföra en grundlagsändring.

Det här är kanske ett "finlir" som inte håller. Därför har jag inte heller drivit denna fråga så hårt i dag. Jag har efterlyst en deklaration från de övriga partierna om var de står. Jag begriper att de vill avvakta. Men det vore nog

nyttigt för folkopinionen och för förtroendet för politikerna om man så snart som möjligt fick en klargörande om de olika partiernas ståndpunkt. Jag kommer alltså inte att begära någon votering i den här frågan.

Anf. 110 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Det missförstånd som jag möjligen har gjort mig skyldig till är betingat av det som inte står i meningsyttringen. Där står att omröstningen skall vara rådgivande. Det är det alternativ som ges enligt den uppläggning som meningsyttringen har. I så fall bör man vara uppriktig och säga att man vill ha en rådgivande omröstning som kan äga rum vid annan tidpunkt än i samband med val. Men man skall inte ge medborgarna ett intryck av att man är för en beslutande folkomröstning, om man inte accepterar att den hålls i samband med val.

Det behöver naturligtvis inte finnas någon särskild anledning till misstro från medborgarnas sida, även om vi tvingas att ha en rådgivande folkomröstning. Såvitt jag kan förstå kommer partierna – i den mån de inte redan har gjort det – att klart deklarera att folkomröstningsresultatet skall följas. Det finns en liten risk för att det skulle kunna ingå flera alternativ i folkomröstningen. Det vore naturligtvis inte bra, eftersom det då skulle kunna uppstå tvivel om folkomröstningens resultat.

Anf. 111 THAGE G PETERSON (s):

Herr talman! Jag brukar inte ta till starka ord i den politiska debatten – det är det så många andra som alltför ofta gör. Men i dag känner också jag ett behov av att få göra det.

Beslutet att grundlagsfästa utlandssvenskarnas rösträtt är mycket anmärkningsvärt och utmanande. Vi från socialdemokratisk sida är både förvånade och bekymrade över det borgerliga beslutet i konstitutionsutskottet. Vi är förvånade därför att man fattar beslut utan att frågan har utretts. Inte den minsta utredning har föregått beslutet. Det enda som finns är en borgerlig reservation till en författningsutredning för många år sedan. De borgerliga fattar sitt beslut mitt under pågående författningssamtal mellan regeringen och oppositionen. När regeringen säger sig söka samförstånd i författningsfrågorna, kör de borgerliga i konstitutionsutskottet med Ny demokratis hjälp över socialdemokraterna.

Till min överraskning uttrycker tredje vice talman glädje och tillfredsställelse över detta beslut.

Vi är bekymrade över KU-beslutet, eftersom det kan vara början till ett nytt författningspolitiskt klimat i Sverige, där man inte söker samförstånd över blockgränserna. Jag är rädd för att det borgerliga beslutet i dag kan öppna dörren för ensidiga politiska majoritetsbeslut, som man passar på att fatta när man befinner sig i majoritetsställning. En sådan utveckling vore mycket olycklig, både för Sverige och för partiväsendet i vårt land.

Herr talman! Jag vill inte betrakta författningsfrågorna som ett bland flera politikområden. Författningsfrågorna är speciella till sin karaktär. De måste hanteras med hänsynstagande till betydande minoritetsuppfattningar. Min grunduppfattning är att det i författningspolitiken skall föras fram bara sådana frågor till beslut om vilka vi kan enas över blockgränserna.

Alltsedan det demokratiska genombrottet har författningspolitiken i Sverige ansetts vara konstituerande för överideologier. I regeringsformen har vi kodifierat uppnådda vinster för det konstitutionella samförståndet. Författningspolitiken har i vårt land inte varit ett område för partipolitisk offensiv utan för samverkan.

När Fri- och rättighetskommittén förbereddes och tillsattes behandlades Socialdemokraterna som vilket treprocentsparti som helst. När KU beslutade om att ändra grundlagen för utlandssvenskarnas rösträtt, struntade de sju borgerliga ledamöterna helt i vad socialdemokraternas sju ledamöter ansåg. Med hjälp av Ny demokratis ledamot föreslår man en ändring i grundlagen.

Vi Socialdemokrater kommer inte att avbryta de pågående författningssamtalen med regeringen med hänsyn till det riksdagsbeslut om en grundlagsändring som riksdagens borgerliga partier, med Ny demokratis hjälp, mot Socialdemokraternas vilja kommer att fatta om en stund. Men vi kommer att bära med oss beslutet som ett övergrepp mot den samförståndsanda som socialdemokratin upprätthållit i författningsfrågorna.

Jag vill avsluta med en fråga till tredje vice talman Bertil Fiskesjö: Är ni borgerliga inte rädda för att ert beslut i dag kommer att bli ett prejudikat, ett fribrev för nya ensidiga politiska majoritetsbeslut i författningsfrågor?

Her talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 3.

Anf. 112 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Det var kraftfulla ord från utskottets ärade ordförande. Han sade att detta beslut var anmärkningsvärt och utmanande. Sedan satte han in beslutet i ett sammanhang där han målade upp bilden av att en majoritet i fråga efter fråga med särskild lustkänsla skulle köra över den socialdemokratiska minoriteten. Så är ju inte fallet.

Jag är litet förvånad över denna reaktion i efterhand. Alla vi som sitter i konstitutionsutskottet vet ju att det där sannerligen inte var någon upphetsning när dessa frågor behandlades. Det var en lugn och sansad diskussion – för övrigt var det inte så mycket diskussion över huvud taget.

Jag uppfattar det snarast så att den socialdemokratiska reservationen tillkom därför att man ansåg sig vara nödd och tvungen, eftersom man hade intagit den ståndpunkten tidigare. Det var ingen argumentation mot den förändring som nu har föreslagits. Det gör mig, som jag sade, litet överraskad över utskottsordförandens tonläge i denna fråga.

Om man vill spetsa till det hela kan man fråga varför ni i sak vill att utlandssvenskarnas rösträtt även i framtiden endast skall stå i vallagen. Har ni planer på att ändra vallagen och åter införa de reduktioner när det gäller tidsgränser och liknande som tidigare fanns för utlandssvenskars rösträtt? Var finns motivet i själva sakfrågan för att inte alla svenska medborgares rösträtt skall vara garanterad i grundlagen? Det är mina frågor till utskottets ärade ordförande.

Anf. 113 THAGE G PETERSON (s):

Herr talman! Jag ber att få upprepa min fråga till tredje vice talman. Frågan löd: Är ni borgerliga inte rädda för att ert beslut i dag kommer att bli ett

prejudikat, ett fribrev, för nya ensidiga politiska majoritetsbeslut i författningsfrågor? Tyvärr ger inte tredje vice talman en korrekt beskrivning av KU:s behandling. När frågan kom upp anmärkte jag kort att detta var en grundlagsfråga som skall beslutas i den ordning som vi har vant oss vid i Sverige, dvs. i samförstånd. Jag tyckte att dessa ord skulle räcka för att det inte skulle bli ett ensidigt majoritetsbeslut.

Herr talman! Jag är något bekymrad över att tredje vice talman Bertil Fiskesjö, som tillika är en aktad statsvetare, tar så lätt på ändringar av grundlagen. En grundlag är ett lands konstitution. Den utgör det viktigaste dokumentet i en demokrati. Den ändrar man inte hur som helst eller bara därför att man i sin ungdom har skrivit en motion eller för att man vill uppfylla avgivna löften.

I ett särskilt yttrande till det betänkande som vi nu behandlar skriver tredje vice talman att författningsfrågorna befinner sig i ett nytt skede genom pågående partisamtal. Jag är överraskad av att tredje vice talman inte drar några konsekvenser av vad han själv har skrivit. Varför plockar man ut utlandssvenskarnas rösträtt för ett beslut, när beslut i andra stora frågor får anstå tills dess att samtalen är slutförda? I fråga efter fråga i detta betänkande hänvisar KU till de pågående samtalen. Men i en fråga som gäller utlandssvenskarnas rösträtt slår man till direkt. Det är inte heller vilket slag som helst, utan man slår till med en grundlagsändring. Då kör man över en betydande majoritet: sju borgerliga ledamöter, sju socialdemokrater och en nydemokrat som ställer upp på den borgerliga vagnen.

I majoritetens bedömning skriver man att genom ett enda riksdagsbeslut med enkel majoritet kan svenska medborgare som vistas utomlands berövas rösträtten. Jag måste då fråga vilka partier tredje vice talman tror skulle fatta ett sådant beslut. Vilka är det som tredje vice talman inte litar på i den svenska riksdagen och som helt överraskande skulle beröva en grupp rösträtten? Sverige är ju en gammal demokrati. Inte kan väl någon behöva frukta att Sveriges riksdag skulle fatta ett sådant odemokratiskt beslut. Vilka är tredje vice talman rädd för i detta sammanhang?

Anf. 114 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Konstitutionsutskottets ordförande påstår att jag skulle ta lätt på grundlagen. Det gör jag inte alls. Jag har ägnat den mycken omsorg och deltog redan i slutskedet när nuvarande grundlag skrevs. Jag har sannerligen stor respekt för grundlagen.

Ur grundlagsteknisk synpunkt och vad gäller det reella innehållet är detta en mycket liten förändring. Ur principiell synpunkt, som jag sade, är det naturligtvis viktigt att alla svenska medborgares rösträtt garanteras i grundlagen. Min fråga kvarstår till utskottets ordförande: Varför vill ni inte vara med på detta? Det skulle vara skojigt att få något som helst motiv utöver dessa formalistiska resonemang som ordföranden nu ägnar sig åt. Det är ju inte alls så att alla beslut om grundlagsändringar har fattats med fullständig majoritet i denna kammare. Det har tidigare funnits partier som har reserverat sig mot grundlagsändringar av olika slag.

Denna fråga skulle sedan tas upp vid partiledaröverläggningar. Detta har jag inte hört ett ord om. Jag var på ett tidigt stadium inblandad i dessa över-

läggningar, men inget nämndes om denna fråga. Det är ju andra frågor som tas upp för behandling där.

Utskottets ordförande frågar också – och här kommer han upp ordentligt i varv – vilka partier som skulle fatta ett beslut innebärande att man berövar svenska medborgare deras rösträtt. Hur har det då gått till att ge de utlandsboende svenska medborgarna rösträtt, herr ordförande? Det har varit ett framflyttande av positionerna undan för undan på grund av motioner från de borgerliga partierna, vilket skett under motstånd från Socialdemokraterna. Nu skall vi göra en korrekt historieskrivning. Det är på detta sätt det har gått till. Det är då inte obefogat att ställa min fråga: Varför vill ni att rösträtten för svenska medborgare boende utomlands fortfarande skall kunna ändras genom ett enkelt majoritetsbeslut i den svenska riksdagen?

Anf. 115 THAGE G PETERSON (s):

Herr talman! Tredje vice talman beskyllde mig för att komma upp något i varv när jag försvarade den svenska grundlagen. Jag tycker faktiskt att man bör höja rösten om man finner att en majoritet i det viktiga konstitutionsutskottet inte tar hänsyn till en stor minoritet i en grundlagsfråga. Det är ju inte så att vi under åtminstone enkammarriksdagens dagar har fattat några ensidiga grundlagsbeslut utan att det har varit en majoritet över blockgränsen. Det betyder inte att det har rått politisk enighet i varje fråga, utan det kan ha varit något enstaka parti som har gått emot. Vi har i konstitutionsutskottet tagit fram en sådan förteckning som beskriver hur detta har gått till. Men det har inte varit så att man har sökt samförståndet.

I denna fråga har det heller inte sökts något samförstånd. Det finns ingen utredning eller några kontakter som har tagits åt något håll, utan man föreslår direkt en grundlagsändring. Det är detta jag tycker är anmärkningsvärt. Varför hade man inte kunnat vila med denna fråga på samma sätt som man vilar med alla andra grundlagsfrågor? Det betänkande som vi nu om en stund skall ta ställning till är fullt av frågor, där man hänvisar till pågående utredningar eller till samtal mellan oppositionen och regeringen. Men det gäller inte för denna fråga, utan den lyfter man ut. Jag har förgäves försökt få ett svar från tredje vice talman om inte de borgerliga är rädda för att ett beslut i dag kommer att bli ett prejudikat, ett fribrev, för nya ensidiga politiska majoritetsbeslut i författningsfrågor.

Det tycker jag skulle vara mycket olyckligt för Sverige och för partisystemet i vårt land. Vi skulle så att säga ändra på grundlagen under nya premisser. Det har varit en styrka för vår demokrati att vi till grundlagsändringar har fört fram endast sådana frågor om vilka det har rått ett samförstånd över blockgränserna. I denna fråga råder det inte något sådant samförstånd, utan man har fattat ett ensidigt politiskt beslut. Det beklagar jag. Jag beklagar att de borgerliga partierna har fattat detta beslut och att riksdagen om en stund tydligen kommer att följa konstitutionsutskottets majoritet i denna fråga.

Anf. 116 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Detta skall bli mitt sista inlägg i denna debatt. Jag vill än en gång understryka att konstitutionsutskottet inte upplevde någon som helst

dramatik. Det är en dramatik som har tillskapats i efterhand. Av vilka skäl detta har skett, förmår jag inte att genomskåda.

Utskottets ordförande menar att jag skall avge något slags deklaration om under vilka omständigheter grundlagsändringar i framtiden kan företas. Jag kan naturligtvis inte komma med några garantier i den frågan. Det är ju riksdagens kommande uppsättningar som avgör det. Men jag utgår från att ett ledmotiv även i framtiden när det gäller stora och viktiga förändringar i grundlagen skall vara att man söker mycket bred majoritet. Det tycker jag också är en styrka.

Detta är emellertid formellt en kolossalt enkel ändring att göra. Dessa utlandssvenskar har enligt vallagen redan rösträtt. Vi ger inte några utlandssvenskar rösträtt, och vi förändrar inte det materiella innehållet i tillståndet på detta område. Vad vi gör är att vi ur principiell synpunkt konfirmerar vår övertygelse om att grundlagen är viktig, att rösträtten är viktig och att rösträtten bör finnas i grundlagen.

Jag har ännu icke hört ett enda ord i sak från utskottets ordförande. Det förvånar mig väldigt mycket, eftersom utskottets ordförande i andra sammanhang brukar vara noga med att framhålla att vi skall ha sakdebatter och inte formdebatter.

Anf. 117 THAGE G PETERSON (s):

Herr talman! Nu försöker tredje vice talmannen att tona ned denna grundlagsändring genom att säga att det är bara ett formellt beslut och inget viktigt beslut. Men det går inte ihop, eftersom han samtidigt säger att det här är ett så pass viktigt beslut att vi nu genast måste genomföra denna grundlagsändring. Om det inte hade varit något viktigt beslut, utgår jag från att den borgerliga majoriteten inte hade hastat fram detta beslut och kört över den socialdemokratiska minoriteten. Vi menar att man kan vänta med detta beslut, på samma sätt som man gör med alla andra grundlagsfrågor.

Tredje vice talmannens argumentation om dramatiken går inte heller ihop. Han säger att detta är en dramatik som har tillskapats i efterhand. Det påståendet faller också på sin egen orimlighet. Jag pekade på att detta var en grundlagsfråga som skulle hanteras som en grundlagsfråga. Om det skulle behövas, får jag väl höja rösten i konstitutionsutskottet nästa gång för att mer markera de åsikter som jag för fram. Som ordförande brukar jag inte göra det, utan jag brukar framföra dem i en ganska låg ton.

Skälet till att vi fördömer beslutet, eller går emot beslutet, är detsamma före som efteråt. Detta skäl har inte ändrats. Skälen är att denna fråga inte har utretts av någon utredning. Det fanns för mycket länge sedan en reservation till en författningsutredning, där de borgerliga ledamöterna förde fram detta.

Dessutom tycker jag att det är anmärkningsvärt att just denna fråga, bland alla andra författningsfrågor, plockas fram till beslut. Det är inte vilket beslut som helst, utan jag ber återigen att få säga att vi kommer att fatta ett författningsbeslut och därmed ändra på grundlagen. Grundlagen är inte vilket dokument som helst. Grundlagen är det viktigaste dokumentet i en demokrati.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 15 §.)

Förste vice talmannen meddelade att anslag om att sammanträdet skulle fortsätta efter kl. 19.00 satts upp.

15 § Valfrågor, m.m.

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1992/93:KU6 Valfrågor, m.m.

Anf. 118 LISBETH STAAF-IGELSTRÖM (s):

Herr talman! I detta betänkande från konstitutionsutskottet behandlas 20 motioner rörande skilda valfrågor.

Vi socialdemokrater står bakom betänkandet, förutom när det gäller frågan om brevröstning, vilken tas upp i motion 1991/92:K709. Vi socialdemokrater har därför fogat en reservation till betänkandet om brevröstning.

Genom särskild lagstiftning har det föreskrivits att väljare som befinner sig i Tyskland eller i Schweiz skall kunna avge sina röster genom brevröstning. Bakgrunden till de särskilda reglerna om brevröstning är att man i dessa länder godtagit endast att utländska medborgare deltar i val i sina hemländer genom att sända sina valsedlar till hemlandet med posten, s.k. brevröstning. Någon röstmottagning vid svenska utlandsmyndigheter har således inte accepterats. För Tysklands del har en förändrad hållning i frågan aviserats.

Lagen föreskriver hur röstningen skall gå till, och efter genomförd röstning lämnas försändelsen för postbefordran. Enligt lagen får brevröstningsförsändelsen vara iordninggjord tidigast 24 dagar före valdagen och skall avges senast dagen före valdagen. Försändelsen skall anses vara avgiven den dag då den är poststämplad. Med poststämpelns hjälp kontrolleras även att omslagskuvertet har avlämnats i Tyskland eller i Schweiz.

I valet 1991 röstade 2 966 väljare genom brevröstning från Tyskland och Schweiz. Av dessa röster var 12,2 % underkända. De fel som förekommer är att röstkort saknas, att ytterkuvertet inte varit igenklistrat och att datum på ytterkuvertet saknats eller varit felaktigt. Det förekommer även att det av poststämplarna inte gått att utläsa att brevrösten har avgivits i Tyskland eller i Schweiz eller att poststämpel har saknats. I vissa fall har detta att göra med att brevrösterna inte har skickats med ordinarie post utan som kurirpost.

Vallagsutredningen, som i förra månaden avgav ett delbetänkande, har enligt sina tilläggsdirektiv haft att se över bestämmelser som reglerar röstningsförfarandet för utlandssvenskar i syfte att göra det lättare för denna väljarkategori att delta i riksdagsvalen. Vissa förenklingar föreslås.

Man har även behandlat frågor rörande brevröstningsförfarandet. Med anledning av att Tyskland numera har ändrat sin inställning till röstmottagning vid utlandsmyndigheterna i landet, föreslår utredningsmannen att reg-

ler om poströstning från väljare som befinner sig i Tyskland slopas. Kvar blir då behov av brevröstningsregler rörande Schweiz.

I delbetänkandet av Vallagsutredningen betonas behovet av att reglerna för brevröstning uppfyller vissa formkrav med hänsyn till valhemligheten. Kravet på poststämpling i landet där rösten har avgivits kvarstår.

Vi socialdemokrater anser att de formella kraven för brevröstning, som i fortsättningen enbart torde gälla Schweiz, måste vara utformade så att största möjliga säkerhet kan upprätthållas. Vi utgår även från att centrala valmyndigheten och Utrikesdepartementet ger erforderlig information, så att berörda svenska röstberättigade medborgare har kännedom om brevröstningsreglerna. I och med detta skall andelen underkända röster minska.

Herr talman! Utifrån detta och utifrån att Vallagsutredningen nyligen har avgivit ett delbetänkande, där frågan har varit föremål för översyn, och man inte föreslår någon förändring, yrkar jag avslag på motion K709 och bifall till reservation 1.

Anf. 119 HARRIET COLLIANDER (nyd):

Herr talman! Jag skulle kunna sätta följande rubrik på mitt anförande: Krav på legitimationskontroll i vallokal.

Röstning till de allmänna valen sker enligt vallagen på valdagen i vallokalen för det valdistrikt där väljaren är upptagen i röstlängden. Väljaren skall själv lämna sin valsedel till valförrättaren, och han bör enligt lagen medföra sitt röstkort, men det är inte något absolut krav. Saknar väljaren röstkort kan valförrättare, om denne inte känner igen väljaren, begära att väljaren uppger sitt fullständiga namn, födelsetid och sin hemvist inom valdistriktet. Någon obligatorisk kontroll av identiteten är inte föreskriven.

Ny demokrati anser att röstning är en viktig handling. Om den röstande inte medför röstkort och inte är känd av valförrättaren, skall den röstande avkrävas legitimation.

Herr talman! Jag yrkar härmed bifall till Ny demokratis reservation vid mom. 10 i konstitutionsutskottets betänkande nr 6.

Anf. 120 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! I de flesta frågor som berörts i detta betänkande hänvisar man, liksom i det förra betänkandet, till pågående utredningar eller överläggningar mellan partierna. Därför får de flesta ställningstaganden anstå tills vidare. När det gäller de kyrkliga valens organisation hänvisar utskottet till kyrkoberedningen, som tillsattes i våras och som skall avsluta sitt arbete nästa år.

Det är ju inte säkert att skiljandet av kyrkan från staten går så fort som vi kanske har trott, och jag tycker därför att en rationalisering av valen till kyrkofullmäktige, som flera motionärer har förespråkat, hade kunnat genomföras. Vi vet inte heller om kyrkofullmäktige blir kvar när kyrkan så småningom skiljs från staten, men om det skulle bli kvar i någon form, finns det möjlighet för kyrkan att utnyttja den service som den lokala valnämnden kan ge.

Jag vill med detta yrka bifall till min meningsyttring under mom. 7.

Anf. 121 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! I det här betänkandet tas enbart upp vad vi kan kalla tekniska vallagsfrågor. Som sagts förut har vi en särskild utredning, vallagsutredningen, som sysslar med detta. Utredaren, Hans-Erik Holmqvist, har nyligen presenterat ett delbetänkande. Arbetet skall fortsätta, men under parlamentarisk medverkan.

Detta är motiveringen till att utskottsmajoriteten har avstyrkt flertalet av de motionskrav som har framförts, dock inte i två fall. Min blygsamhet förbjuder mig att säga vem som har författat dessa motioner. Den ena gäller brevröstning och den andra överklagandetiderna – två teknikaliteter, kan det tyckas.

Lisbeth Staaf-Igelström tog här upp frågan om brevröstningen. Jag vill bara ytterligare förklara bakgrunden. Som så riktigt har sagts här gick i det senaste valet en del röster från ambassaden i Bonn med kurirpost till Sverige. De hade i vanlig ordning registrerats på ambassaden i Bonn innan de gick i väg. En del av dessa röster godkändes i Göteborg medan andra, som gick till Stockholm, kom att underkännas. Man kan alltså säga att det inte var en likställighet i behandlingen.

Det är väl riktigt att brevröstningen inte torde vara aktuell i Tyskland, men däremot kan det fortfarande bli sådan i Schweiz. Som motionär ansåg jag, liksom också utskottets majoritet, att det kanske kan finnas skäl att se över dessa frågor och att exakt ange vad som skall krävas för att sådana här röstsedlar, om de går med kurirpost, utan vidare skall kunna godkännas. Vi har ju hört att både det ena och det andra transporterats med kurirpost under senare tid, och det borde väl vara bra att det finns fasta regler i varje fall när det gäller röstsedlar. Jag tycker att det är tacknämligt att man närmare vill se på denna fråga.

I den andra frågan, om överklagandetiderna, är det positivt att utskottet ställer sig bakom att det utarbetas klarare regler än vad som finns för närvarande.

En besvärlig fråga i detta sammanhang har varit legitimationskontrollen, som Harriet Colliander tog upp. Man brukar säga att den som går till posten måste legitimera sig för minsta summa och att man borde kunna legitimera sig också när man röstar på valdagen.

Det ligger naturligtvis någonting i detta, men vi kan också konstatera att det i Riksskatteverkets valhandledning nr 10 finns en passus om att för den händelse att valförrättaren är osäker om den röstandes identitet, kan man faktiskt begära legitimation. Men det är inte ett krav att alla röstande skall ha legitimation.

När det här diskuterades talade två starka argument emot att man skulle ställa upp ett obönhörligt krav på legitimation. Det ena var att ett sådant generellt krav mycket väl kan leda till att en del personer inte kommer att rösta. Den som inte får sin röstsedel mottagen utan har glömt sin legitimation säger kanske i vredesmod: Då får det vara! – Det vore ju beklagligt om så skulle vara fallet.

Den allra viktigaste invändningen är emellertid: Vet vi om det ägt rum något missbruk i detta avseende? Det har vi faktiskt inget belägg för. Då tycker jag att den gamla satsen att man inte skall lagstifta i onödan skall råda. Det

finns ändå alldeles för många regler i vårt samhälle, och är det inte absolut nödvändigt, skall man helt enkelt inte lagstifta.

Med detta ber jag att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 6 och avslag på de reservationer som fogats till detta.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Företogs till avgörande utbildningsutskottets betänkande 1992/93:UbU2 samt konstitutionsutskottets betänkanden 1992/93:KU5 och KU6.

Utbildningsutskottets betänkande UbU2

Mom. 7 (vetenskaplig grundkurs)

Utskottets hemställan – som ställdes mot meningsyttringen av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande KU5

Mom. 1 (statsskicket)

Utskottets hemställan bifölls med 273 röster mot 14 för meningsyttringen av Bengt Hurtig i motsvarande del. 6 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (personval)

Utskottets hemställan bifölls med 274 röster mot 20 för reservation 1 av Harriet Colliander. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 (riksdagsledamöternas antal)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 20 för reservation 2 av Harriet Colliander.

Mom. 7 (grundlagsreglering av utlandssvenskarnas rösträtt)

Utskottets hemställan bifölls med 165 röster mot 130 för reservation 3 av Thage G Peterson m.fl.

Margareta Israelsson och Göran Magnusson (båda s) anmälde att de avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 8 (invandrares rösträtt i riksdagsval)

Utskottets hemställan bifölls med 282 röster mot 12 för meningsyttringen av Bengt Hurtig i motsvarande del.

Mom. 9 (folkomröstningsfrågor)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 20 för reservation 4 av Harriet Colliander. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande KU6
Mom. 3 (brevröstning)
Utskottets hemställan bifölls med 164 röster mot 132 för reservation 1 av Thage G Peterson m.fl.

Mom. 7 (kyrkliga val)
Utskottets hemställan bifölls med 283 röster mot 12 för meningsyttringen av Bengt Hurtig. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 10 (legitimationskontroll i vallokal)
Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 20 för reservation 2 av Harriet Colliander.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Beslut om uppskjuten votering

På förslag av andre vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande vid arbetsplenum onsdagen den 2 december.

16 § Inseminationsverksamheten i Sverige

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1992/93:LU4 Inseminationsverksamheten i Sverige.

Anf. 122 BARBRO WESTERHOLM (fp):
Herr talman! Lagutskottet har lagt ner ett omfattande arbete med anledning av min motion om inseminationer. Det är förtjänstfullt. Jag får också medhåll från åtta av nio remissinstanser. Socialstyrelsen är den remissinstans som inte stöder min motion. Trots att så många remissinstanser tillstyrker, avstyrker utskottet motionen utan någon som helst motivering i sammanfattningen.

Betänkligt är att referaten av remissvaren i utskottsbetänkandet är ofullständiga. Läsaren av betänkandet kan dock reparera skadan genom att läsa bilagan till betänkandet, där remissvaren finns fullständigt återgivna.

Mina utgångspunkter för motionen har varit barnens bästa och att vi inte skall ha lagar som man går runt för att de inte går att tillämpa.

Låt mig kort lämna några kommentarer kring mina yrkanden om information i relation till utskottets skrivningar.

Jag vill först säga något om informationen om inseminationslagen. Ja, det

finns utförlig information från Socialstyrelsen. Men vi vet inte hur den används och tas emot. Inte heller vet vi vilka brister mottagarna tycker att den har. Vi vet t.ex. inte hur den påverkar tillgången på donatorer. Den skall också ses tillsammans med den information som två av Sveriges ledande gynekologer framfört i Läkartidningen 1985 med anledning av det yttrande de medverkat i om eventuella gemensamma nordiska rättsregler för givarinsemination. De skriver så här: "I stället emotser man en förutsättningslös översyn av den nyss ikraftträdda lagen i avsikt att lindra densamma. Till dess detta sker kommer vi, liksom läkarna vid landets övriga kvinnokliniker att på begäran remittera de par som kvalificerat sig för behandling med givarinsemination till lämpliga kliniker utanför Sveriges gränser."

Det kan vara så att den kraftiga nedgången av inseminationer i Sverige sedan lagens införande beror på att paren i stället råds eller väljer att åka utomlands, för att gå runt lagens skrivning om barnets rätt att få information om sitt biologiska ursprung.

Det leder mig till nästa fråga. Den gäller de ensamstående kvinnor inkl. de lesbiska kvinnor som genomgår insemination och därmed bryter mot lagen. Vi har ingen som helst kunskap om hur vanligt detta är. Här tycker Socialstyrelsen att en lagändring inte är befogad bara för att lagen kringgås på vissa punkter. Det tycker jag är märkligt.

Men om det är så att många inseminationer av olika skäl genomförs utanför lagen, tycker jag att vi som riksdagsledamöter och lagstiftare har ett ansvar att initiera en översyn av lagen och överväga förändringar.

Stötande i detta sammanhang är också Socialstyrelsens svar att man kan bortse från risken för HIV-smitta i samband med insemination, eftersom det finns risk för HIV-smitta också vid vanliga samlag. Men eftersom det vid insemination finns möjlighet att eliminera HIV-risken, måste vi använda oss av den. Det vore oetiskt att inte göra det. Det rör sig om en dödlig sjukdom för såväl mor som barn.

Sedan till barnens rättsliga ställning. Utskottets uppfattning är, vad jag förstår av texten, att det inte kan anses som en allmänmänsklig rättighet att få barn, och det kan man tycka. Men verkligheten är en annan. Vi vet att ensamstående kvinnor föder barn, och då tycker jag att de barnen skall ha samma sociala trygghet som andra barn.

Utskottet undviker här att kommentera de lagändringsförslag som juridiska fakultetsstyrelsen i Uppsala framfört. Man tar bara upp vad som händer om modern avlider. Det hade varit enkelt att ta in juridiska fakultetsstyrelsens förslag, att göra gällande bestämmelser i föräldrabalken tillämpliga på så sätt att samtyckande sambo blir att anse som rättslig förälder vid sidan om modern. Barnet får härigenom samma rättsliga ställning som barn födda i heterosexuella förhållanden inkl. rätten att få vetskap om spermadonatorns identitet. För ensamstående föräldrar är det litet svårare att åstadkomma samma trygghet, men underhåll i form av bidragsförskott anser fakulteten i varje fall skulle kunna utges. Jag tycker att man kunde ha föreslagit det från utskottets sida.

Så till forskningen kring barnens situation. Jag är medveten om de etiska problem som är förenade med sådan forskning. Därför tycker jag att man inom ramen för den utredning som jag föreslagit i motionen borde kunna

tillsätta en grupp, som tillsammans med ledande forskare i andra länder kunde lägga upp en studie. Den skulle utformas så att resultatet blir lätt att jämföra med resultat från andra länder.

I betänkandet tycker man att vi skall avvakta internationella studier. Men internationella forskare har uttalat att det är angeläget att Sverige, som är det land som har en lagstiftning som ger barnet rätt att få veta sitt ursprung, gör en egen studie av det material man har.

Jag tycker alltså att en utredning borde tillsättas som fick ta sig an alla dessa frågor. Det går inte att gömma frågorna och låtsas som om problemen inte finns.

Jag yrkar därmed bifall till min motion. Jag gläds åt att åtta av de nio remissinstanserna gav mig stöd. Jag gläds särskilt mycket åt stödet från Svenska kyrkans centralstyrelse. Samtidigt inser jag att jag inte kommer att få stöd från en riksdagsmajoritet, eftersom det var ett enigt utskott bakom betänkandet. Därför avstår jag nu från att yrka på votering. Samtidigt meddelar jag att jag kommer igen med en ny motion baserad bl.a. på de fakta lagutskottet tagit fram och andra fakta som kommit fram under tiden som denna motion behandlats.

Anf. 123 HOLGER GUSTAFSSON (kds):

Herr talman! Jag vill först be att få yrka bifall till utskottets hemställan i betänkande LU4, som innebär att utskottet enhälligt avstyrker Barbro Westerholms motionskrav. Enligt utskottets mening är det givet att de frågor som tas upp i motionen skall bedömas utifrån ett övergripande synsätt som i första hand lägger vikten vid det blivande barnets bästa.

Motionären pekar på betydelsen av information om inseminationslagen i några olika hänseenden. Socialstyrelsen har 1987 utgivit föreskrifter och allmänna råd om inseminationer. I föreskrifterna och de allmänna råden, som riktar sig till alla som kommer i kontakt med frågor rörande ofrivillig barnlöshet men naturligtvis främst till personal inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten, behandlas utförligt de medicinska och juridiska frågor som har samband med inseminationsverksamheten. Ett stort utrymme har ägnats frågorna om den psykosociala utredning som skall föregå en givarinsemination. I anslutning därtill behandlas också barnets behov av och rätt till vetskap om sitt ursprung och betydelsen av föräldrarnas attityder i detta avseende.

Utskottet vill peka på att det i vart fall för alla dem som i sin yrkesverksamhet kommer i kontakt med barnlösa par finns ett omfattande informationsmaterial att tillgå i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd. I sista hand är det dock den enskilde läkaren som har att bedöma vilka informationsåtgärder som behövs i det enskilda fallet.

Mot denna bakgrund finner utskottet det inte påkallat med något särskilt tillkännagivande till riksdagen.

I motionen har Barbro Westerholm vidare begärt dels en översyn av inseminationslagen med hänsyn till att insemination av ensamstående och lesbiska kvinnor förekommer, dels en utredning med syftet att få fram ett förslag om hur den rättsliga tryggheten skall kunna förbättras för barn som tillkommit genom insemination av ensamstående och lesbiska kvinnor.

I det sammanhanget uttalar utskottet stöd för departementschefen och den proposition som han redovisar. Man anser inte att det är en allmänmänsklig rättighet att under alla förhållanden få tillgång till insemination. Verksamheten bör begränsas till de fall som har medfört att metoden börjat användas, nämligen för att avhjälpa ofrivillig barnlöshet hos makar och samboende av motsatt kön.

Utskottet anser att det måste vara en strävan att så långt som möjligt se till det blivande barnets bästa. Därvid måste det beaktas att barnpsykiatrer och barnpsykologer för barnets utveckling särskilt betonar vikten av att det har både en mor och en far.

Utskottet finner inte heller anledning att särskilt låta utreda frågan om den rättsliga tryggheten och hur den skall kunna förbättras för de barn som tillkommmit genom insemination av ensamstående och lesbiska kvinnor. Någon regel om att styvföräldern automatiskt skulle komma i fråga som legal vårdnadshavare i ett sådant fall finns inte. I stället gäller att om barnet står under vårdnad av endast en av föräldrarna och denna dör, skall rätten, efter ansökan från den andra föräldern eller efter anmälan från socialnämnden, anförtro vårdnaden till den andra föräldern. Annars gör man en prövning om det finns någon som är lämpligare som bör vara förmyndare.

Slutligen, när det gäller Barbro Westerholms yrkande om en utredning som följer upp hur det har gått för de barn som tillkommit genom insemination, har ett par remissinstanser framhållit dels att det torde vara svårt att få fram de önskade uppgifterna, dels att endast ett fåtal barn har fötts efter givarinsemination. Därtill kommer att de barn som fötts sedan detta ikraftträdande inte har den ålder som man ur utvärderingssynpunkt bedömer att de måste ha för att man skall kunna göra detta.

Detta är utskottets värderingsgrunder, som i allt väsentligt sammanfaller med de ställningstaganden som vi gjort tidigare i det här sammanhanget. Vår uppfattning är att de remissinstanser som vi har tillkallat i mycket hög grad stöder utskottet.

Anf. 124 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker att vi läser dessa remissyttrande mycket olika. Juridiska fakultetsstyrelsen ger själv förslag på hur den sociala tryggheten för barn till ensamstående mödrar, och vars far är okänd, skall förbättras. I utskottsbetänkandet går man endast in på vad som händer i samband med att modern dör och inte på de andra saker som borde göras för att öka tryggheten för dessa barn.

Vi kan ha en lång diskussion om lämpligheten att barn föds med bara en förälder. Jag tycker inte att vi i den diskussionen skall straffa de barn som redan finns. De barnen skall ha samma rätt och möjlighet till trygghet som andra barn i det här landet.

Forskningen om detta är knepig att utföra. Jag har själv gjort ganska många epidemiologiska undersökningar av olika slag och vet väl de etiska problem som finns här. Bl.a. Australien och Nya Zeeland har studier i gång. Man kan söka samarbete med dem och lägga upp studierna på samma sätt. Det är en grannlaga uppgift att informera föräldrarna. Det kan man också göra på litet olika sätt. Det är viktigt att deltagandet är frivilligt.

Det sägs att barnen är få, men om vi lägger ihop erfarenheterna från olika länder blir det ändå ett gediget material.

Det sägs att barnen är unga och att det har gått så kort tid. För det första tar det ganska lång tid att planera den här typen av studier, så det hinner gå några år till. För det andra får barn information om hur de har kommit till tidigt i livet. Jag menar inte att de skall få kännedom om den biologiska pappan vid tidig ålder, men informationen om hur de har kommit till skall man lämna tidigt i livet. Vi behöver mer information om hur föräldrarna har lyckats med detta.

Anf. 125 HOLGER GUSTAFSSON (kds) replik:

Herr talman! Barbro Westerholm pekar på den rättsliga tryggheten för inseminationsbarn. Det är inte ett specifikt ärende som bara gäller dessa barn. Det gäller också andra barn vars ena förälder kanske dör. Då måste vi ta ställning till det på precis samma sätt. Det har egentligen ingenting med lagen om insemination att göra.

Barbro Westerholm kräver en lagstiftning för dessa särintressen. Det är väl den stora frågan i sammanhanget. Det faktum att en lagstiftning kringgås av ett fåtal läkare och patienter, kan inte få utgöra motiv för att ändra en lagstiftning. Det är inget motiv i sig. Man kan undra vilken lagstiftning vi skulle få i vårt land om överträdelserna skulle vara den viktigaste ledstjärnan för en lagstiftare.

En lagstiftning skall ha en god förankring i folkdjupet. Det är min övertygelse att det finns en förkrossande majoritet i Sverige, som inte är övertygad om att lesbiska förhållanden är den bästa familjemiljön för våra barn. Jag anser att det är vårt ansvar att spegla majoritetens vilja och låta den vara normgivande också i lagstiftningen.

Anf. 126 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Herr talman! Jag vill understryka att jag inte har tagit ställning till lesbiska kvinnors rätt till insemination. Jag är ute efter att de barn som föds till ensamstående mödrar och där fadern är okänd – det kan gälla kvinnor som lever i lesbiska förhållanden eller helt enkelt är ensamstående – skall ha rätt till den sociala tryggheten. Det gäller inte en särlagstiftning för barn till lesbiska kvinnor. Det vill jag understryka. Frågan om inseminationer har jag i det här sammanhanget inte tagit ställning till.

När det gäller förankringen i folkdjupet, är detta ett bekymmer. Antalet inseminationer har minskat drastiskt sedan vi antog den lag som trädde i kraft 1985. Det finns alltså tecken på att man kringgår lagen i ganska stor utsträckning. Därför är just det Holger Gustafsson säger om att lagar skall vara förankrade i folkdjupet problemet med den här lagen. Den tycks inte ha en förankring, i alla fall inte tillräckligt för att den skall användas så som avsikten var.

Därför anser jag fortfarande att en utredning bör göras. Det tycker också majoriteten av remissinstanserna. Svenska kyrkans centralstyrelse tar upp frågan om informationen om inseminationslagen, med en uppföljning av inseminationsbarnens sociala och psykologiska situation, och anser att en utredning bör göras med syfte att ge förslag till hur vissa inseminationsbarns

rättsliga trygghet skulle kunna förbättras. Kyrkan preciserar mer det som jag vill rent allmänt.

Anf. 127 HOLGER GUSTAFSSON (kds) replik:

Herr talman! Först en liten komplettering när det gäller faderskapsförhållandet. Om mamman medverkar och talar om vem som är fadern, är det inte något problem. Det är i den situation som man inte vill medverka till detta som problemet uppstår. Det får väl anses vara en plikt för modern att ta det ansvaret.

Herr talman! När det gäller lagstiftningen och tryggheten, är det min uppfattning att lagstiftningen skall vara normativ. Samhället skall genom lagen ta ställning till vilken uppväxtmiljö man vill ge våra barn. Den som bryter mot detta måste ta på sig ett mycket stort personligt ansvar för de barn som blir till. Samhället har tagit sitt ansvar genom den lagstiftning man erbjuder, som är förankrad i övertygelsen att barnen behöver både en mamma och en pappa.

Att okritiskt ställa upp med en lagstiftning för vad som jag uppfattar som olika särintressen, är inte att ta ansvar från samhällets sida. Man kan konstatera att Barbro Westerholm i sin strävan att vara framsynt är ganska isolerad i sitt politiska agerande i denna fråga.

Andre vice talmannen anmälde att Barbro Westerholm anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 128 ELISABETH PERSSON (v):

Herr talman! Barbro Westerholm tar upp en angelägen fråga i denna motion, och hon gör det på ett föredömligt sätt. Jag tror däremot inte att det är så illa att det inte finns ett intresse för dessa frågor här i kammaren.

För att de ledamöter som har tänkt igenom detta och som har en uppfattning i frågan skall kunna visa detta, yrkar jag bifall till motionen. Jag vill också tala om att jag har uppmanat mina partikamrater att rösta för motionen. Jag är nämligen övertygad om att Barbro Westerholm är på fullkomligt rätt spår. Hon säger att hon kommer att återkomma i frågan. Jag vill också tala om, att det kommer även vi i Vänsterpartiet att göra inför nästa mandatperiod. Jag vill inte här gå in och argumentera i sakfrågor, utan jag kommer att fatta mig ganska kort i detta inlägg.

Naturligtvis inser också jag att det inte är läge för någon majoritet i kammaren i dessa frågor. Jag tror att det är en lång väg att gå. Men jag är övertygad om att Sveriges riksdag en dag kommer till insikt och tar ställning mot en lagstiftning som diskriminerar kvinnor enbart på grund av deras homosexuella läggning. Det är precis vad det handlar om i inseminationsfrågorna.

Oavsett vad vi själva tycker om insemination som metod för att bli gravid, har vi en gång beslutat att detta är en acceptabel metod som hälso- och sjukvården skall tillhandahålla för kvinnor. Men vi har gjort begränsningen att det skall vara fråga om kvinnor som lever i ett äktenskap eller i ett samboförhållande. Detta görs bl.a. med argumentet att man måste se till barnets bästa.

Dess värre kan ingen rimlig lag i världen tvinga två människor att leva ett

liv tillsammans. Vi vet också hur det ser ut. Det är många kvinnor som lever och fostrar barn ensamma – också män för den delen. Det finns även kvinnor som väljer att bli gravida på det ena eller andra sättet, men som inte har för avsikt att leva ihop med en man tillsammans med barnet.

Herr talman! Jag vill uttrycka en förhoppning om att vi så småningom kommer att ta bort denna horrör i lagstiftningen som så uppenbart diskriminerar en grupp kvinnor, nämligen de homosexuella kvinnorna – och förresten för den delen även de ensamstående kvinnor som vill använda sig av insemination som en metod för att bli gravida.

Jag yrkar bifall till motion L425. Jag vill inte gå in på argumentationen om barnets bästa osv. Den frågan skall tas upp av Partnerskapsutredningen, som skall utreda rätten till registrerat partnerskap för homosexuella. Men jag är övertygad om att vi får anledning att återkomma och diskutera detta senare i kammaren.

Anf. 129 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Det kan bero på den sena timmen och att vi snart skall bryta förhandlingarna, men jag tycker att det är en litet förvirrad debatt. Barbro Westerholms motion, och därmed betänkandet, behandlar faktiskt flera olika frågor. När man då går upp i debatten och säger att man tycker att detta är en alldeles utmärkt motion, vore det lämpligt att tala om vad man stöder.

Det som jag ställer mig mycket frågande till är: Tycker Elisabeth Persson och Barbro Westerholm att vi skall ompröva det som diskuterades ingående och som vi efter djupa överväganden här i riksdagen en gång i tiden bestämde oss för, nämligen att ta bort möjligheten för spermadonatorer att vara anonyma? Det bestämdes just med utgångspunkt i barnens rätt och barnens bästa.

Jag kan inte se annat än att detta krav på utredning av varför det sker så få inseminationer i Sverige och att så många åker till utlandet och utför en insemination, måste betyda att man är beredd att ompröva det som jag tycker är den viktigaste tumregeln i hela denna diskussion. Spermadonatorerna skall vara beredda att en gång i tiden kunna ta ansvar för att de har medverkat till ett barns tillblivelse, så att detta barn i framtiden skall kunna få reda på sitt biologiska ursprung.

Det finns flera moment i denna motion som handlar bl.a. om det som Holger Gustafsson har diskuterar, nämligen: Vad händer om den ena föräldern är okänd? Det är snarare en fråga för socialutskottet eller möjligtvis socialförsäkringsutskottet att ta tag i. Det har ingenting med insemination att göra. Det kan mycket väl inträffa efter det att barnet har blivit till på vanligt vis.

Remissinstanserna har sagt att det kanske vore önskvärt att i dag få veta mer om dessa inseminationsbarns situation. Men väldigt många av remissinstanserna har också konstaterat att det kan bli en mycket svår och grannlaga fråga att forska i, inte minst därför att dessa barn fortfarande är så unga. Det handlar om att klampa in i familjer och deras integritet, och det är mycket svårt. Man får nog vänta tills dessa barn är litet större. Vi har i och för sig inte haft någonting emot att följa upp detta, men vi tror att det är för tidigt.

Anf. 130 ELISABETH PERSSON (v):

Herr talman! Jag talar gärna om vad den här motionen handlar om, Maj-Lis Lööw. Jag trodde faktiskt att ledamöterna hade läst på och visste detta.

Jag tycker att motionen är bra. Kraven är möjligen alltför hovsamma. Det Barbro Westerholm begär är mer information om inseminationslagen. Sedan begär hon också en översyn av inseminationslagen, med hänsyn till att insemination av ensamstående och lesbiska kvinnor förekommer. Därutöver finns två punkter till. Jag tycker inte att de på något sätt är utmanande.

Ibland går tiden fort, och det gäller framför allt vissa attityder och attitydförändringar. Allting är relativt. Det har gått lång tid sedan inseminationsutredningen kom fram till sina slutsatser, även om det i år räknat inte är så länge sedan. I attitydfrågor sker förändringar snabbt. Jag anser att det är dags att göra en ny utvärdering.

Slutligen påstår Maj-Lis Lööw att det är för tidigt att göra en utredning, eftersom dessa barn är så unga. Med kännedom om hur långt tid det tar att få igenom sådana här förslag i riksdagen, tycker jag att det vore alldeles utmärkt att nu besluta om detta. Jag är övertygad om att dessa barn hinner bli fem, sex, sju eller åtta år innan vi kommer så långt att en undersökning kan göras av hur detta har påverkat dem.

Anf. 131 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Herr talman! Maj-Lis Lööw ställde en fråga till mig om hur jag ser på donatorns anonymitet och barnets rätt att få veta sitt biologiska ursprung. Jag drev den frågan i Socialstyrelsen innan man så småningom skrev en proposition om lagen. Jag tycker att barnen skall ha rätt att får veta sitt biologiska ursprung, och det håller jag styvt på.

Det är kanske här som meningarna går isär bland dem som genomför insemination. I Göteborg var man t.ex. mycket negativ till skyldigheten att informera. I Göteborg har man också svårt att få fram donatorer. Däremot verkar verksamheten att fungera väl i Umeå och Malmö. Jag vill gärna veta varför det skiljer sig åt mellan dessa olika orter. Beror det på informationen om vad det innebär att som donator så småningom få kontakt med detta barn, eller beror det på någonting annat? Jag tycker att detta är viktigt att ta reda på. Det är bättre att man kan genomföra insemination i Sverige än att människor skall behöva resa utomlands för att få detta genomfört, eftersom någonting inte har fungerat.

Föräldrarna skall förstå varför detta är viktigt. Det är en ganska svår information att lämna. Jag tror inte alls att Socialstyrelsens skrifter räcker. Det handlar också om hur personal och andra människor förmedlar denna information till föräldrarna.

Anf. 132 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Det var bra att vi fick höra detta. När jag lyssnade till Barbro Westerholms första inlägg lät det som om att lagen skulle ses över och utvärderas på grund av att det är så många som åker utomlands för att inseminera, förmodligen för att man inte sympatiserar med idén om spermadonatorernas brist på anonymitet. Det gör att man i stället ger detta råd. Detta gjorde oss alla litet konfunderade, dvs. att man skulle falla undan för att det

inte finns respekt för lagen i detta avseende. Men då är vi överens på den punkten, och det är alldeles utmärkt.

Det finns fler punkter. Elisabeth Persson tar upp de lesbiska kvinnornas rätt till insemination. Det kanske beror litet grand på vilken punkt vi har tänkt på när vi har läst remissyttrandena ifall vi tycker att det finns ett stöd eller ej för Barbro Westerholms motion. Det finns som jag ser det ingen som helst förståelse bland remissinstanserna för detta krav.

Anf. 133 ELISABETH PERSSON (v):

Herr talman! Min personliga uppfattning i frågan om rätten att känna till donatorns identitet är att det är rimligt. Även om vi skulle ändra inseminationslagen så att även ensamstående och lesbiska kvinnor får den rätten, anser jag att den regeln bör finnas kvar.

För att återkomma till diskussionen om varför man åker utomlands för att få insemination utförd, så vet vi faktiskt inte vilka skäl som ligger bakom. Jag har både hört talas om kvinnor och träffat kvinnor själv som säger att det tar förfärligt lång tid i Sverige. Det finns även andra skäl. Jag tror inte alls att det beror på att man till varje pris vill ha en anonym donator.

Det är dessutom så att ensamstående och lesbiska kvinnor inte har rätt till den här metoden och därför åker utomlands. Skälen är alltså att det i princip är förbjudet att utföra de här metoderna i Sverige.

Jag vill påminna om debatten i slutet på 60-talet och i början av 70-talet – jag tror också att Maj-Lis Lööw åtminstone var med då – när vi hade en annorlunda abortlagstiftning i Sverige, jämfört med dagens. Då var svenska kvinnor tvungna att åka utomlands för att få aborter utförda. Genom att påvisa hur horribel och orimlig abortlagstiftningen i Sverige var, bidrog det naturligtvis till att vi så småningom fick vara med om en förändring av attityderna till den.

Jag tycker faktiskt att man bör ha detta i minnet, för att lättare se parallellerna. Kvinnor är alltså tvingade att utomlands göra dessa ingrepp, trots att de hellre skulle vilja göra dem i Sverige. De skulle därigenom få del av det skydd och den säkerhet som en insemination i Sverige innebär, och som vi är överens om måste kringgärda dessa ingrepp.

Jag vidhåller att denna motion inte alls är särskilt provokativ till sitt innehåll. De krav som framförs är mycket modesta, och jag ställer mig bakom dem. Att kanske sedan gå vidare när det gäller inseminationsrätten för ensamstående och lesbiska kvinnor blir en annan fråga.

Anf. 134 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Herr talman! När det gäller frågor kring livets början och livets slut, frågor kring livets värde och andra liknande frågor, kommer våra värderingar fram. Dessa värderingar bygger på våra erfarenheter, våra referensramar och våra kunskaper. Det är därför inte så konstigt om man lägger in annat i det man läser. När Maj-Lis Lööw läste min motion kanske hon lade in annat, som inte jag har avsett i motionen, detta just för att vi har olika referensramar och utgångspunkter. Därför är det också så viktigt med en dialog, där man inte låser sig fast, utan ser möjligheter. Framför allt är det viktigt att inte glömma bort dem det gäller.

I den här diskussionen har min främsta utgångspunkt varit barnens bästa. Det har inte enbart gällt barnen till de ensamstående mödrarna, utan även barnen i parförhållanden. Jag tänker då på hur man har lyckats med att ge information när barnen är små, och om det har uppstått något slags relationsproblem. Man har diskuterat det här när det gäller exempelvis provrörsbarn.

Jag tycker att det är viktigt att få sådana här frågor belysta, och jag är övertygad om att det kommer att bli möjligt att beakta människors rätt till integritet, dvs. en etisk bedömning, med hjälp av de forskare som finns ute i världen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 2 december.)

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 18.04 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

17 § Vissa frågor gällande Mellanöstern

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1992/93:UU2 Vissa frågor gällande Mellanöstern.

Anf. 135 FANNY RIZELL (kds):

Herr talman! I Mellanöstern råder en komplicerad och svårlöst politisk situation, där kultur- och religionskonfrontation är mer påtaglig än vad som är fallet i de flesta andra områden. Historiskt betingade anspråk på att förändra gränser uttalas av de flesta länderna i området. Det är i detta sammanhang viktigt att betona att Israel är den enda parlamentariska demokratin i hela Mellanöstern och att Israel befinner sig i en särskilt utsatt situation.

De omgivande arabstaterna har vid ett flertal tillfällen angripit Israel. De godkände inte FN-planen, som år 1947 antogs av Generalförsamlingen, utan gick till väpnat angrepp mot Israel omedelbart efter självständighetsförklaringen. Det inledande angreppet på Israel har följts av flera väpnade konflikter i området. Det måste vara rimligt att Israels agerande bedöms utifrån dessa erfarenheter och de reella hot som nationen är utsatt för.

För att en varaktig fred skall kunna uppnås i Mellanöstern måste konflikten mellan Israel och dess grannar, inkl. det palestinska folket, lösas.

Sverige måste verka för att FN:s säkerhetsråds resolutioner 242 och 338 respekteras och för ett erkännande av Israels rätt att existera inom säkra och

erkända gränser. Ambitionen att ge palestinierna rätt till självbestämmande och eget land är också en nödvändig förutsättning i fredsprocessen.

Herr talman! Det är viktigt att Sverige på alla sätt främjar den nu inledda fredsprocessen. Det israeliska valet i juni har inneburit förändrade förutsättningar för fredssamtalen i Mellanöstern. Tidigare diskussioner i procedurfrågor har lämnat plats för konstruktiva samtal i sakfrågor. Det är viktigt att den nya regeringen får stöd i sina ansträngningar att finna öppningar för fredssamtal.

Det är ett år sedan Moskva och Washington fick i gång fredsprocessen i Madrid. Vissa framsteg har gjorts.

Det positiva i processen verkar vara att parterna har lämnat sina mest extrema ståndpunkter. Därigenom har framsteg gjorts bl.a. i fredssamtalen mellan Israel och Syrien. Detta står i kontrast mot den skarpa polemik som har kännetecknat tidigare meningsutbyten. Israelerna är nu beredda att diskutera en förändring av situationen på Golanhöjderna. Den nuvarande regeringen kan tänka sig lösningen "land mot fred".

Vidare har Israel medverkat vid en konferens i Canada i mitten av november i år. Man deltog i diskussionerna om vad som skall hända med omkring 2,5 miljoner palestinier, spridda över hela Mellanöstern. Tiotusentals människor lever i permanenta flyktingläger, många av dem ända sedan staten Israel bildades.

Regeringen har också frusit byggandet av 6 000 judiska bostäder, som planerades på ockuperat område, för att underlätta fredssamtalen.

Rabin har försökt att vänja den israeliska allmänheten vid tanken på att man betalar för fred med Syrien genom att återlämna delar av tidigare ockuperat område, och han har avfärdat tanken på ett "Storisrael" och betecknat den som en religiös villfarelse.

I hela Mellanöstern utsätts etniska och religiösa minoriteter för brott mot de mänskliga rättigheterna. Det är viktigt att Sverige inte enbart och ensidigt kritiserar de brott som begås av Israel. Enligt Amnestys årsrapport 1992 har hundratals människor i Jordanien och tusentals i Syrien som misstänkts vara regeringsmotståndare, bland dem sådana som kan tänkas vara samvetsfångar, fängslats utan åtal, rättegång eller juridisk prövning. Det kommer ofta rapporter om att den jordanska underrättelsetjänsten använt tortyr och misshandlat misstänkta. Tortyren av politiska fångar, som inte sällan förorsakar dödsfall i häkten i Syrien, rapporteras vara omfattande.

I detta sammanhang är det därför viktigt att betona att förtroendeskapande åtgärder måste vidtas av alla inblandade parter. Syriens omfattande terroristverksamhet måste kraftigt fördömas. Libanon hotas återigen av Syriens expansionistiska strävanden. Sverige måste därför också verka för ett erkännande av Libanons rätt att existera inom säkra och erkända gränser.

Herr talman! Varje litet steg som leder till större försonlighet, till större möjligheter till fredlig samexistens mellan folk och länder i Mellanöstern är utomordentligt viktigt och måste få allas vårt stöd.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 2 december.)

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1992/93:UU7 Eritrea.

Anf. 136 CARL OLOV PERSSON (kds):

Herr talman! Det finns de som har frågat mig varför jag engagerar mig i Eritrea – jag som inte ens sitter med i utrikesutskottet. Men jag kan säga att det är goda vänner till mig som fått mig att intressera mig för Eritrea. Jag tycker att det eritreanska folket verkar vara mycket intressant. Landet ligger mycket bra till när det gäller möjligheterna att i den här aktuella delen av Afrika uträtta mycket som är fint. Hela Afrikas horn kan kanske få en utvecklingskick genom att folket får arbeta på ett riktigt sätt.

Men en förutsättning är då att det råder fred och samförstånd i den här delen av världen och att det blir en demokratisk utveckling. Utan dessa faktorer blir det ingen bra utveckling och inget välstånd. I stället blir det bara fattigdom och svält. Det vet vi.

Jag är glad över det som har hänt i Eritrea under det senaste året. Först blev det fred efter 30 års krig. Så kom då den demokratiska utveckling som vi hoppas mycket på. Man valde till distrikt och kommuner. Till den 20 april är det utsatt ett val, där det eritreanska folket får säga om det vill ha ett eget land. Senare skall det bli val till ett demokratiskt valt parlament.

Det säger sig självt att det som sker erbjuder stora svårigheter och att det finns många som har möjlighet att se felen och att klaga på utvecklingen, skeendet, där nere. Men jag önskar eritreanerna och alla andra människor i det här området lycka till. Jag hoppas att de kan samlas kring uppbyggandet av nationen och demokratin. Dessutom hoppas jag på en bra framtid för eritreanerna och för människorna i det aktuella området.

Vad har då gjorts från svensk sida? Ja, redan under min första månad här i riksdagen tog jag initiativ till ett erkännande av Eritrea som biståndsland. Jag började med att skriva ett ganska rakt brev till biståndsministern. Som svar på det brevet fick jag en kallelse till UD, där jag träffade Ann Wilkens, UD, och Birgitta Karlström-Dorph, Sveriges ambassadör i Addis Abeba. Vi förde ett konstruktivt samtal. Dagen därpå fortsatte vi samtalet tillsammans med Tseggai Tasfazion, som är chef för Eritreas nordiska delegation här uppe.

Efter de två samtalen var flera frågetecken uträtade, och bara någon vecka därefter planerades en resa från UD:s sida till Eritrea. Ungefär en månad senare var UD där nere och SIDA efter ytterligare någon vecka. Man började lägga fast ett program för hur relationer till ett land som ännu inte fått en laglig regering skulle kunna skapas. Man skulle försöka hjälpa landet till en demokratisk utveckling för att bistå folket där nere.

Dessutom tillsatte regeringen en ny ambassadör – jag är inte säker på om det går att uttrycka sig så. I alla fall är Carl-Erhard Lindahl Sveriges representant i Eritrea. Han sitter nu i Stockhom och har ansvar för det här området liksom för flera andra stater i Afrika. Jag har träffat honom. Det skedde dagen efter det att han hade startat sitt arbete.

Vi avvaktar valet i Eritrea. Vi vill se litet mer hur demokratin utvecklas i landet. Jag vill säga att vi inte får vara för rädda för att det som sker inte stämmer med den svenska modellen. 30 års krig och brist på tidigare demokratisk erfarenhet sätter sina spår. Vi kan också konstatera att det inte hela tiden har varit Sveriges roll att hjälpa till att skapa demokrati i de här delarna.

Nu har några parlamentariker här i riksdagen bildat en intressegrupp för Eritrea. Jag skulle vilja föreslå regeringen att sända en grupp parlamentariker till Eritrea för att studera landet och folket samt delta i det val som skall ske den 20 april. De kan skaffa sig en bild av vad befolkningen vill och hur politikerna fungerar.

FN har redan lovat att ställa upp med observatörer under valet, och många andra länder ställer upp för Eritrea. Eritrea är fortfarande ett totalt utslaget land. Efter 30 års krig kommer inte välståndet på en gång. Det finns en mycket god vilja och mycket gott arbete är på gång.

Jag tror på Eritrea. Eritrea kan, som jag sade redan från början, bli en startplats för en bra utveckling för det hårt sargade Afrikas horn. I Eritrea finns ett folk som jag tror har förmåga att bygga upp välstånd i det egna landet och som genom sin skicklighet kan delta i uppbyggandet av infrastruktur och välstånd i hela det här området.

Nu vill jag framföra ett tack till regeringen, UD och Sida, som hörsammat min motion och börjat ett, som jag hoppas, fint samarbete med ett mycket intressant folk. Jag hoppas på fred och demokrati i hela det här området och en fin utveckling för människorna.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 2 december.)

19 § Bevarande av kulturmiljöer m.m.

Föredrogs
kulturutskottets betänkande
1992/93:KrU4 Bevarande av kulturmiljöer m.m.

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 2 december.)

20 § Lokalfrågor

Föredrogs
kulturutskottets betänkande
1992/93:KrU5 Lokalfrågor.

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 2 december.)

21 § Skydd för ortnamn

Föredrogs
kulturutskottets betänkande
1992/93:KrU6 Skydd för ortnamn.

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 2 december.)

22 § Ändring i kreditupplysningslagen

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1992/93:NU4 Ändring i kreditupplysningslagen (prop. 1992/93:12).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 2 december.)

23 § Det svenska elsäkerhetsarbetet

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1992/93:NU5 Det svenska elsäkerhetsarbetet (prop. 1992/93:21).

Anf. 137 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Trots att en våg av frihandel sedan flera år svept över Europa och vi håller på att anpassa oss till EES-marknaden, är det tydligt att det samtidigt har pågått något av en motsatt rörelse inom elbranschen.

Detta är så mycket mer förvånande som Sverige redan 1984 undertecknade ett för EG–EFTA gemensamt dokument om ett utvidgat samarbete på detta område. Tekniska handelshinder skulle bort, och det var speciellt viktigt med harmonisering av standarder.

Sedan 1973 har EG haft sitt lågvoltsdirektiv (LVD). Genom EES skall vi nu anpassa oss till LVD, och regeringen föreslår att detta skall ske från den 1 juli 1993.

Såväl i propositionen som i näringsutskottets betänkande nr 5 uttalas, att genom den kontrollordning som riksdagen beslutade om 1988, och som gäller sedan den 1 januari 1990, gjordes en väsentlig och relativt långtgående anpassning till LVD.

Enligt min mening har denna nyordning blivit ett ökat handelshinder i stället för den angivna anpassningen till LVD. Den tidigare godkännandeplikten ersattes med en registreringsplikt, och i realiteten har tillverkare och importörer påförts dubbla avgifter. För att kunna registrera en produkt krävs godkännande, och man måste då betala både registreringsavgift och licensavgift, antingen till SEMKO eller till någon annan europeisk provningsanstalt. Det

Rättelse: S. 124 rad 8 Står: 1992/93:18). Rättat till: (skr. 1992/93:18).

är just därför vi motionärer har yrkat att registreringsplikten skall tas bort från den 1 januari 1993.

Detta är förvisso ingen stor fråga, men den är av principiell betydelse för vår inställning till Europasamarbetet. Genom avbyråkratiseringen skulle alla små företag i branschen få möjlighet att arbeta efter samma regler som övriga länder i Europa.

Herr talman! I utskottsbetänkandet sägs att med den nya kontrollordningen från 1990 gavs möjligheter att prova produkter även hos andra med SEMKO samverkande provningsanstalter. Faktum är att den möjligheten fanns redan 1955, och att den sedan dess har utvecklats vidare under 1960- och 1970-talen. Från 1988 har tillverkarens egna mätningar kunnat användas som underlag för godkännande.

Utskottet avfärdar vårt påpekande i motionen, att registreringsavgiften i genomsnitt är fem gånger högre för produkter som provats av andra organ än SEMKO. Man säger att skillnaden sammantaget är minimal om man lägger till SEMKO:s licensavgift, där avgift för marknadskontroll ingår.

Som jag nyss nämnde har Sverige ingått avtal med en mängd länder om ömsesidigt accepterande av varandras godkännande, med början redan under 1950-talet. Att Sverige ensidigt begär femdubbel registreringsavgift är i realiteten samma sak på det här området som om alla utländska brev skulle förses också med svenskt porto vid landsgränsen.

Slopande av registreringsavgifterna från den 1 januari 1993 avvisas av utskottet av statsfinansiella och praktiska skäl. Registreringsavgifterna skall täcka marknadskontrollen. Redan i SEMKO:s licensavgift ingår avgift för marknadskontroll. Enligt SEMKO:s senaste årsredovisning, 1991/92, fanns 57 688 produkter med giltiga godkännanden. De inbringade 33,3 miljoner kronor.

Från starten 1990 t.o.m. år 1992 har elmaterielregistret härutöver, enligt uppgift från myndigheten, fått in ca 42,5 miljoner kronor för att täcka marknadskontrollen för icke S-märkt materiel. Under motsvarande tid har endast 189 stycken registreringar gjorts med dokument från andra provningsanstalter än SEMKO. Mot den bakgrunden ställer jag frågan: Var finns dessa pengar, som alltså motsvarar mer än 200 000 kronor per produkt?

Ingen kan väl ändå, med anspråk på att bli trodd, hävda att varje registrering skulle betinga en kostnad på mer än 200 000 kronor. Alltså påstår jag att det finns pengar som täcker den kostnad på 8,5 miljoner kronor som ett tidigareläggande enligt påståenden skulle innebära. Det går således inte att hävda att motionsyrkandet måste avvisas av statsfinansiella skäl.

Till detta kan läggas att SEMKO:s årsberättelser efter 1990 inte visar någon personalökning för marknadskontrollen. Däremot visar de att SEMKO:s vinst från 1989 till 1992 har ökat med mer än 50 %.

Det är ej heller motiverat att avstyrka motionen av praktiska eller organisatoriska skäl. Enligt propositionen anses det ju vara möjligt att redan den 1 januari 1993 starta en ny elmyndighet. Då måtte det väl också vara möjligt att slopa registret vid samma tidpunkt – om bara viljan finns.

Herr talman! Utskottet redovisar enligt min mening en rad ohållbara skäl för att avstyrka vårt första motionsyrkande. Jag yrkar således bifall till detta,

men kommer med hänsyn till att ett enhälligt utskott står bakom betänkandet att avstå från att begära votering.

Anf. 138 OLLE LINDSTRÖM (m):

Herr talman! Näringsutskottets betänkande NU5 är ett enigt betänkande. Jag skall därför mycket kortfattat beröra synpunkter i motion N4, som Hans Nyhage har yrkat bifall till.

I motionen föreslås att registreringsavgifterna skall slopas från den 1 januari 1993. Utskottet har noggrant kontrollerat registreringsavgifterna och även hur stora kostnaderna är.

Registreringsavgifterna finansierar verksamheten med kontroll av elektrisk materiel. Kostnaderna för denna del uppgår för närvarande till drygt 20 miljoner kronor per år. Avgifternas storlek bestäms av regeringen på förslag av NUTEK, som också samråder med Riksrevisionsverket.

Enligt uppgift från NUTEK beror skillnaderna i avgiften för registrering på att SEMKO redan vid certifiering av S-märket tar ut en avgift, som skall täcka kostnaderna för granskning av underlag och efterkontrollen. Motsvarande kostnad vid inlämnande av dokumentation debiteras leverantören först i samband med registreringen. Detta gäller oberoende av om provningen är utförd av SEMKO eller något annat provningsorgan. Avgifterna på licens för S-märke tillsammans med registreringsavgift uppges vara något högre än registreringsavgift för sådan materiel som registrerats medelst dokumentation.

Utskottet delar till stor del motionärernas uppfattning och självklart i vad gäller att Sverige så snart som möjligt skall anpassa sig efter reglerna på elmaterielområdet inom EG, som också förutsätts bli gällande enligt EES-avtalet. Samtidigt kan vi konstatera att regeringen nu föreslår en tidigareläggning med ett halvår med tanke på det uppskov som medgivits bl.a. för Sverige. Det innebär också utskottets förslag.

Om det nuvarande avgiftssystemet skulle slopas redan den 1 januari 1993, som motionärerna föreslår, dvs. redan innan det tilltänkta nya systemet för elabonnentavgifter har införts, skulle det innebära att man måste tillföra pengar via statsbudgeten. Den lösningen har utskottet avvisat bl.a. av statsfinansiella skäl, som också Hans Nyhage var inne på.

I motionen ifrågasätts SEMKO:s ställning som provningsorgan. Konkurrensen måste främjas, skriver man, genom att man tillåter andra provningslaboratorier. Det kan väl också vara riktigt. Men jag kan hänvisa till att ett förslag om ett nytt system kommer. Det gamla systemet skall avskaffas den 1 juli 1993. Genom anpassningen fullt ut till EG:s lågspänningsdirektiv den 1 juli 1993 kommer SEMKO:s ställning som riksprovningsplats att upphävas. SEMKO får, liksom andra provningsorgan, ansöka hos SWEDAC om att bli utsett till anmält provorgan.

Det här är en viktig fråga. Motionärerna anför att det bara handlar om ett halvår. Det borde därför vara möjligt att godta förslaget. Jag tror att motionärerna och Hans Nyhage, som yrkade bifall till motionen, inser att det måste vara möjligt att fortsätta ett halvår med det gamla tills ett nytt system införts.

Herr talman! Jag yrkar avslag på motionen NU4 och bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 2 december.)

24 § Allmänna pensionsfondens verksamhet år 1991

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1992/93:NU6 Allmänna pensionsfondens verksamhet år 1991 (skr. 1992/93:18).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 2 december.)

25 § Ändringar i fastighetsbildningslagen

Föredrogs
bostadsutskottets betänkande
1992/93:BoU1 Ändringar i fastighetsbildningslagen (prop. 1991/92:127).

Anf. 139 DAN ERIKSSON i Stockholm (nyd):

Herr talman! Vid första föreläsningen sade en juridikprofessor en gång till sina studenter: Ni som har kommit hit för att få veta vad som är rätt har kommit fel, men ni som har kommit hit för att veta vad som rätt är har kommit rätt.

I dag står vi inför beslut om ändringar och förenklingar i rättssystemet genom att det föreslås förändringar i fastighetsbildningslagen. I stället för ett domstolsförfarande skall vi få ett förrättningsförfarande vid fastighetsregleringar, dvs. ombildningar av fastigheter. Fastighetsbildningsmyndigheten skall hålla sammanträde med sakägarna. Fastighetsbildningsmyndighetens beslut kan överklagas till Fastighetsdomstolen och vidare till hovrätt och vidare till Högsta domstolen. Men det finns en del saker på vägen som inte är så bra.

En fastighetsvärdering är en bedömning av ett sannolikt pris vid försäljning på en öppen marknad vid en viss tidpunkt. Det är en bedömning alltså. Eftersom det är fråga om stora värden för den enskilde, är det utomordentligt viktigt att bedömningen görs riktigt. Förrättningarna kommer att göras av lantmätare som har en bra utbildning i botten, vilket jag känner väl till. Det är dock så att jag är mycket tveksam till fastighetsbildningsmyndighetens möjligheter som myndighet att hålla sig à jour med utvecklingen på fastighetsmarknaden. Man har en hel del andra uppgifter än fastighetsvärdering. I fråga om andra myndigheter, t.ex. Lantbruksnämnden, har jag sett en hel del hårresande värderingar av lantbruksfastigheter som Lantbruksnämnden ju borde vara expert på.

Låt mig ta ett exempel ur verkligheten. En överlantmätare gjorde för en tid sedan en värdering av en skogsfastighet som skulle ligga till grund för en exekutiv auktion. Priset blev mer än tre gånger så högt som värderingen. Som sagt, fastighetsvärderingar är viktiga bedömningar.

Människors tilltro till fastighetsvärderingar och myndigheter är ofta mycket stor. Jag påstår att få av dem som gör kreditbedömningar på banker kan läsa fastighetsvärderingar på rätt sätt, för det är svårt. Just därför att osäkerheten är stor är det viktigt att ha ett förfarande som är säkrast möjligt. Rättssäkerheten måste sättas före rationaliseringar. För sakägare är det fråga om stora belopp, och det måste man också tänka på.

Många människor vill inte bråka, vill inte vara besvärliga, och det är de som riskerar att råka illa ut. Det finns andra som överklagar ändå, och dem blir vi inte av med i alla fall. Om vi utgår från människan för en gångs skull, och inte myndigheten, är det oftast oerhört plågsamma processer som det här är fråga om. Därför behövs det bra skyddsregler som skyddar den enskildes intressen. I tvångssituationer bör den enskilde få ersättning för kostnader för egen utredning och därmed kunna bli mer jämbördig med sin motpart.

I betänkandet står att läsa:

"Enligt utskottets mening är det viktigt att förrättningsförfarandet även framgent kännetecknas av snabbhet och enkelhet samt låga kostnader. Om rätt till kostnadsersättning skulle införas kan befaras att förrättningarna kommer att ta längre tid till en högre kostnad – – –." Man måste komma ihåg att det här rör sig om ojämbördiga parter.

Vad gäller ersättningar vid expropriation är det oerhört viktigt att den kommitté som utreder frågan verkligen beaktar frågeställningarna ur den enskildes perspektiv och kommer med förslag som förstärker den enskilda äganderätten. Det är viktigt att ersättningsreglerna ses över. Vår reservation här skall ses som en bestämd markering av hur viktiga vi tycker att dessa frågor är. Det är min förhoppning att det i alla fall skall nå denna utredning.

För att inte dra ut på förfarandet vid voteringen yrkar jag bifall till reservationerna 1 och 3 i bostadsutskottets betänkande nr 1, men jag står givetvis även bakom reservation 2.

Anf. 140 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Ändringarna i fastighetsbildningslagen syftar till att bl. a. vidga möjligheterna att använda fastighetsregleringsinstitutet vid genomförande av detaljplan och att anpassa ersättningsreglerna vid fastighetsreglering närmare till reglerna i expropriationslagen. Ändringarna bygger på förslag i proposition 1991/92:127.

Mot förslagen om ändringarna står förslag i motionen från Ny demokrati, som Dan Eriksson här har redogjort för. Propositionsförslagen har tillstyrkts, och motionsförslagen har avstyrkts.

Varken argumenten i motionen eller Dan Erikssons argumentering nu i debatten bör föranleda ändrad inriktning i riksdagsbehandlingen. Påståendet att ändringen skulle hota den enskildes rätt har inte någon som helst bäring. Misstron mot fastighetsbildningsmyndigheten är inte befogad.

Det är självklart att fastighetsbildningsmyndigheten skall agera så, att den

enskilde kan förlita sig på att den gör objektiva värderingar och i övrigt agerar så, att den enskildes berättigade intressen tillgodoses. Det finns heller inget fog för att ifrågasätta myndighetens opartiskhet, lika litet som det finns fog för att ifrågasätta ett domstolsförfarande. Förfarandena är jämförbara från den enskildes rättssäkerhetssynpunkt, enligt mitt sätt att se. Därmed finns det anledning att ta till vara de förenklingar som är möjliga. Förrättningsförfarandet är snabbt, enkelt och billigt och ger därmed uppenbara fördelar som bör tas till vara.

Skulle den enskilde inte vara nöjd finns överprövningsinstitutet. Detta ger den enskilde en god rättstrygghet. Denna säkerhet förstärks ytterligare om ändringarna som föreslås i betänkandet om rättegångskostnaderna vid överklagande av fastighetsbildningsbeslut genomförs.

Det förvånar mig en aning att Ny demokrati går emot förenklingar och kostnadsbesparingar. I andra sammanhang ser man från Ny demokrati gärna avregleringar och kostnadsbesparingar inom bostadspolitiken, vilka skulle slå hårt mot den enskildes trygghet rent allmänt. Jag yrkar härmed bifall till hemställan i motsvarande del och avslag på reservation 1.

I reservation 2 sägs att ersättning vid expropriation måste vara högre för att tillgodose den enskildes rättssäkerhet. Rättssäkerheten är inte enbart en fråga om pengar. En viktig del för att garantera rättssäkerheten är att grundlagsfästa äganderätten. Den frågan utreds nu. I den utredningens direktiv finns också uppgiften att se över ersättningsfrågorna. Det finns ingen anledning att föregå det utredningsarbetet. Därmed yrkar jag bifall till propositionens förslag i denna del.

När det gäller ersättning för kostnader vid själva förrättningsförfarandet finns det enligt utskottsmajoritetens mening inte anledning att ändra den nuvarande ordningen. Det är viktigt att förrättningsförfarandet även framgent kännetecknas av snabbhet och enkelhet samt av låga kostnader. Om rätt till kostnadsersättning skulle införas, kan man befara att förrättningarna kommer att ta längre tid till en högre kostnad utan att några egentliga fördelar uppnås.

Problemet med ojämbördiga parter bör kunna mötas med utökade rådgivnings- och utredningsinsatser. Fastighetsbildningsmyndigheten besitter i regel stor kompetens och erfarenhet när det gäller att bestämma ersättningens storlek. Genom den precisering och skärpning av riktlinjerna för lantmäteriets uppdragsverksamhet som enligt propositionen har aviserats bör risken för partiskhet ytterligare komma att minska. En aktiv officialprövning och de möjligheter som står till buds att i högre instans presentera utredningar, med förslag om bl.a. sakägares rätt till ersättning för sina kostnader i domstol, ger enligt utskottet tillfredsställande möjligheter att tillvarata deras rätt på ett godtagbart sätt. Utskottet förutsätter naturligtvis att regeringen med noggrannhet kommer att följa tillämpningen av de nu föreslagna utvidgade möjligheterna till fastighetsreglering och vidta de åtgärder som kan visa sig vara nödvändiga.

Herr talman! Men det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag även på reservation 3.

Anf. 141 DAN ERIKSSON i Stockholm (nyd):

Herr talman! Det är väl knappast någon hemlighet att vi i Ny demokrati är för förenklingar. Vi sätter dock rättssäkerheten främst, och det kommer vi att fortsätta att göra.

Bostadsutskottets ordförande sade att detta förslag leder till en godtagbar rättssäkerhet. Man kan diskutera vad ordet "godtagbar" står för. Vi tycker inte att detta ens är godtagbart.

Agne Hansson talade om någonting som skulle slå hårt mot tryggheten. Det vore intressant få en liten precisering där. Vad som slår hårt mot tryggheten är det senaste krispaketet med de tre miljarderna i ökade kostnader för de boende. Detta slår oerhört hårt. Som Agne Hansson mycket väl känner till har vi gått emot det förslaget.

Det räcker inte med objektiva värderingar. Värderingarna måste vara ordentligt underbyggda och utförda av kompetenta personer. Jag ifrågasätter i och för sig inte personerna, men jag ifrågasätter myndighetens förmåga. Den har så många andra uppgifter. Jag vet hur svårt det här är.

Vidare kan man läsa i utskottets betänkande att förrättningsförfarandet ger den enskilde en god rättstrygghet. Varför inte i dessa kristider ta steget fullt ut och förenkla förfarandet i samtliga ärenden vid domstolarna? I stället kan man låta myndigheter ta över och göra alla möjliga bedömningar. Sedan kan den som inte är nöjd överklaga direkt till hovrätten. Genom att avskaffa första instans vid domstolarna kan man göra stora besparingar. I förlängningen är det fråga om vad som händer med rättstryggheten.

Frågan om huruvida man vill öka rättssäkerheten är principiellt viktig. I det här fallet är alla utom Ny demokrati rörande överens om att minska rättssäkerheten. Det är bara att konstatera.

Anf. 142 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Jag har inte funnit ett enda argument för att rättstryggheten vid ett förrättningsförfarande skulle åsidosättas. Dan Eriksson i Stockholm för i debatten fram ett ifrågasättande inte av personerna utan av myndigheten när det gäller att handlägga ersättningsfrågor och bedöma fastighetsvärden. Dan Eriksson gör här en subjektiv bedömning, som jag i och för sig har förståelse för med tanke på att han har sysslat med fastighetsmäkleri. I den branschen har man ju inte varit särskilt framgångsrik i fråga om att bedöma fastighetsvärden och annat under de senaste åren. Jag har betydligt större tilltro till en myndighets, såsom Lantmäteriverkets, förmåga. Lantmäteriverket jobbar på fältet varje dag och har kontakt med markägare och har därför förutsättningar att kunna göra en riktig bedömning.

Det finns ju alla möjligheter att överklaga i alla instanser. Den som inte vill välja ett förrättningsförfarande kan naturligtvis gå domstolsvägen. Därför finns det ingen anledning att avskaffa första instans vid domstol. Jag förstår inte logiken i detta resonemang. Därmed finns det heller ingen anledning att inte förenkla, förbilliga och rationalisera detta förfarande, såväl till den enskildes som till samhällets fördel.

Anf. 143 DAN ERIKSSON i Stockholm (nyd):

Herr talman! Agne Hansson anförde att han inte hade hört ett enda argument. Det viktigaste argumentet är att rättssäkerheten är i fara, att den lille mannen kan bli tvungen att godta en värdering som är felaktig.

Jag håller med om att det har hänt mycket på fastighetsmarknaden som har varit fel. Och det finns banker som har lånat ut för mycket pengar. Men detta beror inte på felaktiga fastighetsvärderingar. Vid en fastighetsvärdering gör man en bedömning av ett sannolikt pris på en öppen marknad vid en viss tidpunkt. En fastighetsvärderare skall ta hänsyn till olika faktorer som påverkar priset och bedöma vad marknaden är villig att betala. Här är det alltid marknaden som har rätt. När man ser hur myndigheter har gjort dessa värderingar, har de ofta legat väldigt snett. Det beror inte på att människorna vid myndigheterna inte är kompetenta och duktiga, utan att de också sysslar med en massa andra saker.

Att göra fastighetsvärderingar är så pass svårt att det skall professionella människor med bra bakgrund, som inte sysslar med annat, göra. Då finns det större möjligheter att rätt värderingar görs.

Problemet med fastigheter i bankkrisens spår är inte värderingarna, utan att bankerna har lånat ut en alltför stor del av värderingarna, 100 % av en värdering plus 3 % ytterligare till lagfartskostnaderna. Så fort marknaden viker blir det ett fiasko. Det var vi många som såg. Det är bankernas bedömningar av värderingar som är felaktiga. Bankerna har haft människor som inte har kunnat läsa värderingarna på rätt sätt.

Vad jag är orolig för är att det kan uppstå fall, säkert inte många, där den lilla människan i stället för att bråka godtar en för låg värdering och därmed får för litet betalt. Det kan också förekomma en värdering som blir för hög, men då är det i alla fall inte lika illa.

Här handlar det om stora pengar för den enskilda lilla människan. Det är därför som jag vill att man tillsätter ordentliga utredningar där större möjligheter ges för att anlita professionella människor för att göra egna utredningar. Här står ord mot ord, men jag tror inte att fastighetsbildningsmyndigheten kan hålla sig à jour och göra detta på ett riktigt sätt. Men jag vill än en gång för tydlighetens skull påpeka att det inte är personerna som jag har invändningar emot.

Anf. 144 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Det är ett ganska märkligt resonemang som Dan Eriksson för. Vi skall inte ge oss in i debatten om att värdera fastigheter och bankernas agerande. Men jag tycker att det var väl kraftigt att ge bankerna hela skulden för vad mäklare och fastighetsvärderare har åstadkommit. Jag konstaterar bara att det är på fastighetsvärderarnas grund som bankerna beviljar krediter. Det räcker, tror jag, att konstatera det och att sedan se i backspegeln när det gäller den delen.

Men detta är egentligen inte grundfrågan, utan den är på vilket sätt man vid lantmäteriet å ena sidan kan bedöma ett rätt värde på en fastighet vid en förrättning och å andra sidan hur värdet bedöms i en domstol. Vad har då Dan Eriksson för belägg för att man inte skulle klara av det i en myndighet som ständigt arbetar ute på fältet med dessa frågor? Skulle de vara sämre att

klara detta än en domstol med jurister och domare? Jag har svårt att förstå att lantmäteriet skulle kunna göra den bedömningen bättre. Vid en jämförelse av dessa båda möjligheter har jag inte hört något motiv för att det skulle vara förklenande att välja förrättningsförfarandet.

Anf. 145 DAN ERIKSSON i Stockholm (nyd):

Herr talman! Det är riktigt att debatten inte gäller fastighetskraschen. Den kan vi återkomma till vid ett senare tillfälle.

En fastighetsvärderares uppgift är att värdera en fastighet. Det är sedan upp till banken att bedöma säkerheter och hur stor del av värdet som man är beredd att låna ut pengar på.

Vi har uppenbart olika åsikter om rättssäkerhet. För egen del är jag livrädd för att ta ned detta på myndighetsnivå. I förlängningen skulle man kunna göra detta på ytterligare områden. Jag tror inte att vi behöver en sämre rättssäkerhet. Vi behöver en bättre.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 2 december.)

26 § Vissa renhållningsfrågor

Föredrogs
bostadsutskottets betänkande
1992/93:BoU2 Vissa renhållningsfrågor.

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 2 december.)

27 § Den regionala indelningen

Föredrogs
bostadsutskottets betänkande
1992/93:BoU3 Den regionala indelningen.

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 2 december.)

28 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Propositionerna
1992/93:42 Förstärkning av den grundläggande högskoleutbildningen m.m.
1992/93:143 Ändring i lagen (1973:1199) om ersättning från den internationella oljeskadefonden

1992/93:144 Medlemsantalet i ekonomiska föreningar och bostadsrättsföreningar

Motionerna
med anledning av prop. 1992/93:75 Satellitsändningar av TV-program
1992/93:K19 av Björn von der Esch (m)
1992/93:K20 av Harriet Colliander (nyd)
1992/93:K21 av Bengt Hurtig m.fl. (v)

med anledning av prop. 1992/93:122 Vissa frågor inför 1994 års allmänna fastighetstaxering, m.m.
1992/93:Sk7 av Lars Hedfors m.fl. (s)
1992/93:Sk8 av Peter Kling och Dan Eriksson i Stockholm (nyd)

med anledning av prop. 1992:93:133 Avbrytande av det pensionsanknutna premiegrundande allemanssparandet
1992/93:Fi88 av Sten Söderberg (-)
1992/93:Fi89 av Johan Lönnroth m.fl. (v)

29 § Anmälan om interpellation

Anmäldes att följande interpellation framställts

den 24 november

1992/93:48 av *Per Stenmarck* (m) till statsrådet Reidunn Laurén om EES-avtalet och offentlighetsprincipen:

I massmedia, debattartiklar och propaganda har det framställts som att EES-avtalet och ett svenskt EG-medlemskap skulle utgöra hot mot den svenska offentlighetsprincipen.

Sverige och Finland har haft offentlighet till allmänna handlingar som gammal och invand princip. I Sverige är offentlighetsprincipen grundlagsfäst i tryckfrihetsförordningen.

Även om vi nu kan finna att även länder inom EG har tillägnat sig vårt synsätt, t.ex. Danmark, Nederländerna och Frankrike, har man fortfarande i flertalet länder i Europa en helt annan tradition vad gäller insyn i myndigheternas arbete och i handlingar som förvaras hos dem.

Trots att det finns enskilda EG-länder där man har en lagfäst rätt till insyn, gäller inte detta för EG som organisation.

Kritik har riktats mot regeringen, för att den skulle ha förhållit sig passiv gentemot EG, när det gällt att försvara denna i svensk rättstradition så djupt förankrade princip. Det har i vissa fall även felaktigt framställts som att Sverige i samband med ett närmande till EG skulle tvingas att överge offentlighetsprincipen.

Som exempel på argument som framförts kan ett citat anföras ur tidningen Kristdemokraten som upplåtit spaltutrymme för både "Ja till Europa" och

för "Nej till EG" till att svara på frågor från läsekretsen. Citatet är hämtat ur "Nej till EG":s svar på frågan "Uppfyller den nuvarande EG-organisationen de normala kraven för en demokratisk organisation?"

"Ett nyligen presenterat förslag från EG-kommissionen går tvärt emot svenska regler. Upplysningar som kan 'skada Gemenskapernas och medlemsstaternas gemensamma intressen' vill EG-kommissionen kunna stämpla som 'ytterst EG-hemligt', 'EG-hemligt' och 'EG-förtroligt'. Hemligstämplat skall övervakas av säkerhetstjänstemän, samordnas på specialkontor och kombineras med personregistrering och angiveri."

Offentlighetsprincipen berörs av EES-avtalet genom ändringar som kan behöva göras i sekretesslagen. En undersökning pågår inom regeringskansliet. När undersökningen är klar, avser Justitiedepartementet enligt propositionen att lägga fram de erforderliga förslagen i en departementspromemoria.

Vad har regeringen gjort för att värna om den svenska offentlighetsprincipen i samband med EES-förhandlingarna? Hur avser regeringen att fortsätta att värna om offentlighetsprincipen i de kommande medlemsförhandlingarna? Uppfattar regeringen den svenska offentlighetsprincipen som hotad genom närmandet till Europeiska Gemenskaperna?

30 § Anmälan om fråga

Anmäldes att följande fråga framställts

den 24 november

1992/93:229 av *Kenneth Attefors* (nyd) till kommunikationsministern om en samordnad investeringsplanering för transporter:

Den 2 juni 1992 beslöt riksdagen att vi skall ha en samordnad investeringsplanering för transporter (förslag till riksdagen 1991/92:18). Ny demokrati har i en motion beskrivit en samordnad planering så, att skattebetalarnas pengar under normala förhållanden kommer till mest nytta. I affärs- och industrivärlden bör man genomföra beslut inom en tremånadersperiod. Fråga:

Hur långt har Kommunikationsdepartementet kommit i detta ärende med anledning av tillkännagivandet?

31 § Kammaren åtskildes kl. 19.45.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 5 § anf. 21 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 6 § anf. 51 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 7 § anf. 56 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. 8 § anf. 78 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. beslutet om samlad votering före 13 §,
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 15 § anf. 118 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl.18.04 och
av tredje vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Onsdagen den 25 november

1 § Justering av protokoll 1
2 § Hänvisning av ärenden till utskott 1
3 § Aktuell debatt: Den ekonomiska politiken 1
Ingvar Carlsson (s)
Statsminister Carl Bildt (m)
Lars Leijonborg (fp)
Per-Ola Eriksson (c)
Göran Hägglund (kds)
Ian Wachtmeister (nyd)
Lars Werner (v)
Talmannen (om debattordningen)
4 § Beslut rörande utbildningsutskottets betänkande UbU1 25
Meddelande om samlad votering 25
5 § Tillsyn enligt djurskyddslagen, m.m. 26
Jordbruksutskottets betänkande JoU1
Debatt
Christer Windén (nyd)
Carl Olov Persson (kds)
Åke Selberg (s)
Patrik Norinder (m)
Claus Zaar (nyd)
Förste vice talmannen
Annika Åhnberg (-)
Elisabeth Fleetwood (m)
Beslut fattades efter 12 §
6 § Naturvård 40
Jordbruksutskottets betänkande JoU3
Debatt
Sinikka Bohlin (s)
John Andersson (v)
Ivar Virgin (m)
Lennart Brunander (c)
Kaj Larsson (s)
Beslut fattades efter 12 §
7 § Vatten- och luftvård 51
Jordbruksutskottets betänkande JoU5
Debatt
Inge Carlsson (s)
Christer Windén (nyd)
Lennart Brunander (c)
Max Montalvo (nyd)
Beslut fattades efter 12 §

8 § Kapital för tillväxt 59
Finansutskottets betänkande FiU3
Debatt
Arne Kjörnsberg (s)
Bengt Wittbom (m)
Bo G Jenevall (nyd)
Näringsminister Per Westerberg (m)
Rolf L Nilson (v)
Beslut fattades efter 12 §
9 § Skattelättnader vid utskiftning av aktier i riskkapitalbolag, m.m. 84
Skatteutskottets betänkande SkU8
Debatt
Karl Hagström (s)
Lars Bäckström (v)
Harry Staaf (kds)
Beslut fattades efter 12 §
10 § Höjd skatt på tobaksvaror 86
Skatteutskottets betänkande SkU1
Debatt
Lars Bäckström (v)
Harry Staaf (kds)
Beslut fattades efter 12 §
11 § Utlämnande av uppgifter från Tullverket till vissa myndigheter 90
Skatteutskottets betänkande SkU6
Beslut fattades efter 12 §
12 § Den nya budgetprocessen 90
Finansutskottets betänkande FiU4
Beslut 90
Jordbruksutskottets betänkande JoU1
Jordbruksutskottets betänkande JoU3
Jordbruksutskottets betänkande JoU5
Finansutskottets betänkande FiU3
Skatteutskottets betänkande SkU8
Skatteutskottets betänkande SkU1
Skatteutskottets betänkande SkU6
Finansutskottets betänkande FiU4
Meddelande om information från regeringen 92
Tredje vice talmannen
Beslut om samlad votering 92
13 § Vissa högskolefrågor 92
Utbildningsutskottets betänkande UbU2
Debatt
Thommy Ohlsson (v)
Margitta Edgren (fp)
Beslut fattades efter 15 §
14 § Författningsfrågor 93
Konstitutionsutskottets betänkande KU5
Debatt

Harriet Colliander (nyd)
Bengt Hurtig (v)
Birger Hagård (m)
Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)
Thage G Peterson (s)
Beslut fattades efter 15 §
15 § Valfrågor, m.m. 104
Konstitutionsutskottets betänkande KU6
Debatt
Lisbeth Staaf-Igelström (s)
Harriet Colliander (nyd)
Bengt Hurtig (v)
Birger Hagård (m)
Beslut 107
Utbildningsutskottets betänkande UbU2
Konstitutionsutskottets betänkande KU5
Konstitutionsutskottets betänkande KU6
Beslut om uppskjuten votering 108
16 § Inseminationsverksamheten i Sverige 108
Lagutskottets betänkande LU4
Debatt
Barbro Westerholm (fp)
Holger Gustafsson (kds)
Elisabeth Persson (v)
Maj-Lis Lööw (s)
Beslut skulle fattas den 2 december
Ajournering 117
Återupptagna förhandlingar 117
17 § Vissa frågor gällande Mellanöstern 117
Utrikesutskottets betänkande UU2
Debatt
Fanny Rizell (kds)
Beslut skulle fattas den 2 december
18 § Eritrea 119
Utrikesutskottets betänkande UU7
Debatt
Carl Olov Persson (kds)
Beslut skulle fattas den 2 december
19 § Bevarande av kulturmiljöer m.m. 120
Kulturutskottets betänkande KrU4
Beslut skulle fattas den 2 december
20 § Lokalfrågor 120
Kulturutskottets betänkande KrU5
Beslut skulle fattas den 2 december
21 § Skydd för ortnamn 121
Kulturutskottets betänkande KrU6
Beslut skulle fattas den 2 december

22 § Ändring i kreditupplysningslagen 121
Näringsutskottets betänkande NU4
Beslut skulle fattas den 2 december
23 § Det svenska elsäkerhetsarbetet 121
Näringsutskottets betänkande NU5
Debatt
Hans Nyhage (m)
Olle Lindström (m)
Beslut skulle fattas den 2 december
24 § Allmänna pensionsfondens verksamhet år 1991 124
Näringsutskottets betänkande NU6
Beslut skulle fattas den 2 december
25 § Ändringar i fastighetsbildningslagen 124
Bostadsutskottets betänkande BoU1
Debatt
Dan Eriksson i Stockholm (nyd)
Agne Hansson (c)
Beslut skulle fattas den 2 december
26 § Vissa renhållningsfrågor 129
Bostadsutskottets betänkande BoU2
Beslut skulle fattas den 2 december
27 § Den regionala indelningen 129
Bostadsutskottets betänkande BoU3
Beslut skulle fattas den 2 december
28 § Bordläggning 129
29 § Anmälan om interpellation
1992/93:48 av Per Stenmarck (m) om EES-avtalet och offentlighetsprincipen 130
30 § Anmälan om fråga
1992/92:229 av Kenneth Attefors (nyd) om en samordnad investeringsplanering för transporter 131